

Turun yliopisto
University of Turku

RAKKAUDEN HINTA ON NIMENSÄ VEROINEN?

Laadullinen analyysi hyvinvoinnin muutoksista romanssihuijauksen uhrien kertomuksissa

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:
Susanna Tuominen

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Arttu Saarinen
VTT Erica Åberg

23.04.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	23.04.2025
Tekijä(t)	Susanna Tuominen	Sivumäärä	72 + 8 liitesivua
Otsikko	Rakkauden hinta on nimensä veroinen? – Laadullinen analyysi hyvinvoinnin muutoksista romanssihuijauksen uhrien kertomuksissa		
Ohjaaja(t)	VTT Arttu Saarinen, VTT Erica Åberg		

Romanssihuijaukset ovat ilmiö, jossa kansainväliset rikolliset käyttävät hyväkseen ihmisten tarvetta rakastaa ja tulla rakastetuksi saavuttaakseen heistä taloudellista hyötyä. Ilmiö on globaalisti tunnistettu, mutta sen yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia ei varsinkaan Suomessa juuri tutkittu. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan sitä, millaisia hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia suomalaiset romanssihuijauksen uhrit kuvaavat tukeen hakeutumisen alkuvaiheessa. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaisia merkityksiä kohdenetulla tuella on heidän toipumisprosessinsa kannalta.

Tutkielma toteutetaan laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen. Sisällönanalyysin tarkoituksena on auttaa ymmärtämään romanssihuijauksen kokemuksia ja siitä toipumista yksilön omista lähtökohdista käsin. Tutkimuksen aineistona hyödynnetään Sosped-säätiön ja Maria Akatemia ry:n Nettideittiturva-nimisen yhteiskehittämishankkeen anonyymeja alkua- ja loppukyselyitä. Kyselyiden vastauksissa hankkeen asiakkaat kuvaavat omia kokemuksiaan romanssihuijauksesta, siihen liittyvistä tunteista ja tuen vaikutuksista toipumisen kannalta. Teoreettinen viitekehys rakentuu ilmiökohtaisen tutkimuskirjallisuuden lisäksi väkivallan sosiaalisen tunnistamista sekä toipumisorientaatiota käsittelevään kirjallisuuteen.

Tulosten perusteella huijauksen seuraukset ulottuvat laajasti psyykkiseen ja fyysiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. Vastajat kuvasivat kokeneensa esimerkiksi masennusta, ahdistusta, häpeää, unettomuutta ja luottamuksen menetyksiä. He kertoivat myös velkaantumisen, ihmissuhteiden katkeamisesta ja arjessa selviytymisen haasteista. Samalla hankkeesta saadun tuen koettiin muun muassa vahvistaneen itsetuottamusta, lisänneen ymmärrystä tapahtuneesta ja palauttaneen toivoa tulevaan. Toipumisorientaation mukaiset teemat eli toimijuus, identiteetin uudelleenrakentuminen ja voimaantuminen nousivat vastauksista selkeästi esiin.

Tutkielma osoittaa, ettei romanssihuijaus ole ainoastaan taloudellinen rikos. Se on monitasoinen kriisi, jolla on pitkäkestoisia seurauksia uhrin hyvinvointiin. Tuen tarve on monimuotoista ja pitkäjänteistä. Tulosten perusteella ilmiön tunnistaminen väkivallan muotona sekä riittävän rakenteellisen tuen varmistaminen osoittautuivat ensisijaisen tärkeiksi. Samalla tutkimus nostaa kuitenkin esiin tarpeen tarkastella romanssihuijausta yhteiskunnallisena ja moraalisenä kysymyksenä, joka haastaa nykyiset palvelurakenteet.

Asiasanat	Romanssihuijaus, hyvinvointi, toipumisorientaatio, tukipalvelut, Nettideittiturva-hanke
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	5
2	ROMANSSIHUIJAUKSEN ILMIÖ	9
2.1	Romanssihuijauksen yleisimmät piirteet.....	9
2.2	Väkivaltarakenteet romanssihuijauksissa.....	12
2.3	Romanssihuijauksen uhrin	17
3	VAIKUTUKSET AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA	21
3.1	Psyykkiset ja fyysiset vaikutukset.....	21
3.2	Sosiaaliset vaikutukset	24
3.3	Taloudelliset vaikutukset.....	26
3.4	Toipumisorientaatio romanssihuijauksesta selviytymisessä	29
4	TUTKIMUSASETELMA	32
4.1	Tutkimuskysymykset	32
4.2	Aineisto	33
4.3	Menetelmä ja analyysiprosessi.....	34
4.4	Tutkimusetiikka.....	38
5	TULOKSET.....	41
5.1	Hyvinvointiin liittyvät vaikutukset	41
5.1.1	Psyykkiset ja fyysiset vaikutukset	42
5.1.2	Sosiaaliset vaikutukset.....	48
5.1.3	Taloudelliset vaikutukset	52
5.2	Hankkeesta saatu tuki ja toipumisen ulottuvuudet.....	55
5.2.1	Toimijuuden vahvistuminen	56
5.2.2	Toivo ja merkityksellisyys.....	59
5.2.3	Identiteetin uudelleenmuotoutuminen	61
5.2.4	Voimaantuminen.....	64
6	POHDINTA.....	67
	LÄHTEET.....	73
	LIITTEET	78

KUVIOT

Kuvio 1. Romanssihuijauksen vaiheet. Lähde: Whitty (2015). Kuviota suomennettu ja muokattu.	10
Kuvio 2. Aikaisempien tutkimusten mukaiset romanssihuijauksissa esiintyvät henkisen väkivallan kategoriat.	14

TAULUKOT

Taulukko 1. Kansainvälinen vertailu romanssihuijauksen taloudellisista vaikutuksista.	28
Taulukko 2. Aineiston sukupuoli- ja ikäjakauma.	35
Taulukko 3. Esimerkki aineiston teemoittelusta.	36

1 JOHDANTO

Vuonna 2024 Iltasanomat julkaisi uutisen, jonka mukaan eräs suomalainen nainen oli menettänyt lähes 100 000 euroa ihmiselle, jota hän ei ollut koskaan tavannut. Lisäksi kyseinen suomalaisnainen tuomittiin törkeästä rahanpesusta kuuden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen, ja hänet velvoitettiin korvaamaan toiselle entuudestaan tuntemattomalle suomalaiselle naiselle rahanpesusta koituneista haitoista yhteensä 35 000 euroa. Kaikki sai alkunsa Facebookissa hyväksytystä kaveripyynnöstä, joka paljastui myöhemmin huolellisesti rakennetuksi romanssihuijaukseksi. Vastaavia tarinoita kerrotaan nykyään yhä useammin, sillä digitalisaation kasvun myötä myös teknologiavälitteisten petosten määrä on ollut huimassa kasvussa viime vuosina.

Aivan uudesta ilmiöstä romanssihuijauksessa ei kuitenkaan ole kyse, vaan rakkauteen ja tunteisiin perustuvien huijausten juuret ulottuvat kauas historiaan. Historiassa tämän kaltaiset petokset tunnistetaan maailmanlaajuisesti todennäköisesti parhaiten nigerialaiskirjeisiin liittyvinä huijauksina, kun taas suomalaisessa kontekstissa monet saattavat muistaa eräänkin kuuluisan Ruben Oskar Auervaaran tapauksen. Vaikka nykypäivänä huijauksista on teknologian kehityksen myötä tullut aikaisempaa globaalimpi ilmiö ja niiden toteutustavat ovat muuttuneet modernimpaan suuntaan, on niiden ydin edelleen samanlainen. Yhä nykyäänkin taloudelliseen hyötyyn tähtäävä huijaus rakentuu siis sen pohjalle, että huijarit hyväksikäyttävät ihmisten tunteiden lisäksi halua rakastaa ja tulla rakastetuksi.

Romanssihuijauksista tehty kansainvälinen tutkimus on viimeisen vuosikymmenen aikana yleistynyt jonkin verran kyberturvallisuuteen keskittyvän tutkimuksen myötä. Suomessa sitä on kuitenkin tutkittu vielä verrattain vähän. Suomessa ei ole siis saatavilla juurikaan tietoa ilmiön vaikutuksista. Yhtä lailla puutteita on siinä, millainen tuki vastaa ilmiön erityispiirteisiin. Ilmiötä kohdistuvia tutkimuksia yhdistää usein se, että niissä toistetaan samaa määritelmää romanssihuijauksesta. Määritelmä toistuu riippumatta siitä, mitä käsitettä ilmiöstä tutkimuksessa käytetään. Englanninkielisessä tutkimuksessa useimmiten toistuvia nimityksiä ovat esimerkiksi ”romance fraud” ja romance scam, kun taas vastaavasti suomen kielessä käytetyimpiä ilmauksia ovat esimerkiksi ”rakkauspetos”, ”rakkaushuijaus” ja ”romanssihuijaus”. Kansainvälisessä tutkimuksessa romanssihuijaus on määritelty hieman erilaisin muotoiluin verkkopetokseksi, jossa huijari esittää olevansa romanttisesti kiinnostunut uhrista. Petoksen aikana huijari luo uhrinsa luottamuksellisen suhteen, jonka avulla hän pyrkii hyötymään tästä taloudellisesti. (ks. esim. Cross ym. 2016; Buchanan & Whitty 2014). Suomessa romanssihuijauksia taas käsitellään yleensä suomalaisen rikoslain mukaan määriteltyinä petoksina.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella varsinkin internetin välityksellä tapahtuvat romanssihuijaukset luokitellaan usein erilaisten massahuijausten alakategoriaksi. Romanssihuijaukset eroavat kuitenkin muista massahuijauksista etenkin siihen sisältyvän yhden erityispiirteen vuoksi. Eroavaisuus syntyy siitä, että tavallisen massahuijauksen uhri kokee ainoastaan taloudellisia menetyksiä huijauksesta. Romanssihuijausten tapauksessa uhri kuitenkin taloudellisten vahinkojen lisäksi lähes aina menettää myös itselleen tärkeäksi muodostuneen ihmissuhteen. Tätä erikoisuutta on englannin kielessä nimitetty termillä ”double hit”, jonka voi karkeasti suomentaa esimerkiksi kaksinkertaiseksi vaikutukseksi. Kaksinkertaisen vaikutuksen huomioiminen romanssihuijausten uhrien kanssa tehtävässä työssä on erityisen tärkeää muun muassa siksi, että monille uhreille menetetyllä suhteella on suurempi merkitys kuin taloudellisilla menetyksillä. (ks. esim. Whitty & Buchanan 2016.) Kaksinkertaisen vaikutuksen nimitystä voidaan pitää kuitenkin hieman harhaanjohtavana, sillä todellisuudessa romanssihuijauksen vaikutukset uhreihin ulottuvat paljon pidemmälle kuin vain kahdenlaisiksi menetyksiksi.

Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus osoittaa, että vaikutukset ovat kahden sijaan jaettavissa jopa neljään eri hyvinvointia koskevaan kategoriaan. Kategorioita ovat psyykkiset, fyysiset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset (Whitty & Buchanan 2016). Samalla romanssihuijaus ei kuitenkaan ole ainoastaan yksittäisen henkilön kohtaama kriisi. Se on ilmiö, jossa digitaalisessa toimintaympäristössä yhdistyvät sekä emotionaalinen hyväksikäyttö että kansainvälinen talousrikollisuus. Ilmiön laajuudesta huolimatta Suomessa uhrien tukeminen on toistaiseksi jäänyt kolmannen sektorin hanketoiminnan vastuulle. Toisin sanoen järjestelmällinen ja pysyvästi resursoitu tukipalvelu loistaa vielä poissaolollaan, jolloin saatavilla tuki on lyhytkestoista ja epävarmaa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä romanssihuijauksen aiheuttamista hyvinvointia koskevista vaikutuksista ja selvittää, millaisia muutoksia uhrit itse kuvaavat tuen saamisen jälkeen. Tutkimus nojaa laadulliseen sisällönanalyysiin ja jakautuu kahteen osioon. Ensimmäinen osio painottaa niin kansainvälistä kirjallisuutta kuin asiakkaiden omia kertomuksiakin. Toista osiota taas ohjailee toipumisorientaation viitekehys, jossa painottuvat toimijuus, merkityksellisyys ja toivo, identiteetin uudelleenrakentuminen ja voimaantuminen (Nordling 2018; Leamy ym. 2011). Tavoitteena on tehdä näkyväksi uhrien omat kokemukset. Kokemukset toimivat parhaimmillaan peilinä yhteiskunnalliselle keskustelulle siitä, millaisesta kriisistä ilmiössä on kyse ja millaista tukea siihen kaivataan. Keskustelussa voidaan heijastella myös kysymystä siitä, kenen vastuulla tuen järjestäminen ja jatkuvuus tulevaisuudessa on.

Tutkimus toteutetaan toimeksiantona Sosped-säätiön ja Maria Akatemia ry:n yhteiselle Nettideittiturva-nimiselle kehittämishankkeelle. Hankkeen rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriö sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) kautta projekti-rahoituksena. Sen tarkoituksena ei ole tuottaa voittoa. Sen sijaan hanke on alun perin perustettu vastaamaan sellaisen tuen tarpeeseen, joka on pitkään jäänyt palvelujärjestelmässä näkymättömäksi. Hankkeen taustalla vaikuttavilla toimijoilla eli Sosped-säätiöllä ja Maria Akatemia ry:llä on laaja-alaista kokemusta sekä haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tukemisesta että ennaltaehkäisevien tukipalveluiden kehittamisestä. Näin ollen hankkeessa yhdistyvät niin mielenterveyden, riippuvuuksien, väkivaltaisuuden kuin traumatyöskentelynsäkin osaamisalat. Sen toiminnan keskiössä ovat asiakkaiden kokemukset ja osallistava kehittäminen, joihin myös tämä tutkimus kytkeytyy.

Hankkeen tarkoituksena on valtakunnallisen matalan kynnyksen tuen tuottaminen romanssihuijauksen kokijoille ja heidän läheisilleen. Lisäksi hanke tarjoaa maksuttomia ja lyhyitä koulutuksia niin ilmiön tunnistamiseen kuin romanssihuijauksen kokeneiden kohtaamiseenkin. Koulutuksia voidaan räätälöidä tarpeen mukaan erilaisille kohderyhmille. Tämän Pro gradu -tutkielma tukee hankkeen tavoitteita tuottamalla uutta tietoa siitä, millaisia vaikutuksia romanssihuijauksella on uhrien hyvinvoinnin kannalta ja millaisia toipumisen kokemuksia voidaan tunnistaa saadun tuen myötä. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää niin hankkeen arvioinnissa kuin sen vaikuttamistyössä ja koulutussisältöjen kehittämisessä. Nettideittiturva-hanke on sekä Suomessa että kansainvälisesti tällä hetkellä ainoa valtakunnallinen toimija, joka keskittyy erityisesti romanssihuijauksen uhrien tukemiseen. Tämä tekee aiheen tutkimisesta ajankohtaisen ja tutkimuksesta yhteiskunnallisesti merkittävän.

Tutkimuksen alkuperäinen tavoite oli tuottaa vaikuttavuusarviointiin perustuvaa tietoa ilmiön yhteiskunnallisista kustannuksista. Työn edetessä kävi kuitenkin selväksi, ettei yhteiskunnallisten kustannusten arvioiminen ei ole mahdollista ainoastaan kansainvälisten tutkimusten osoittamien tulosten pohjalta. Näin ollen tutkimuksen uudeksi tavoitteeksi muotoutui romanssihuijauksen yksilöllisten vaikutusten kartoittaminen suomalaisten uhrien näkökulmasta. Näkökulman muutoksen tarkoituksena on vastata alkupe- räisestä ideasta syntyneeseen tarpeeseen kerätä tietoa romanssihuijauksen yksilötason vaikutuksista suomalaisessa kontekstissa. Samalla tulokset sijoitetaan osaksi laajempaa keskustelua trauman, petoksen ja toipumisprosessien tutkimuksesta. Aineistona tutkimuksessa käytetään Nettideittiturva-hankkeen asiakaskyselyitä, joissa uhrit kuvailevat omin sanoin tapahtunutta, siihen liittyviä tunteita ja saamansa tuen myötä tapahtuneita muutoksia itsessään.

Tutkimuskysymysten kautta aineistosta on tarkoitus etsiä vastauksia siihen, millaisia hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia suomalaiset romanssihuijauksen uhrit kuvailevat tukeen saapumisen alussa, ja millaisia muutoksia he kuvailevat itsessään hankkeessa saadun tuen lopussa tai sen jälkeen. Tutkimusmenetelmänä aineistossa käytetään laadullista sisällönanalyysia. Analyysin ensimmäisen osan kohteena ovat erityisesti ilmiön psyykkiset, fyysiset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Toisessa osassa keskitytään uhrien toipumiskokemuksiin ja liitetään ne toipumisorientaation tarjoaman viitekehysten mukaisiin toipumisprosessin vaiheisiin. Tämä mahdollistaa ilmiön tarkastelun sekä yksilöllisellä että rakenteellisella tasolla.

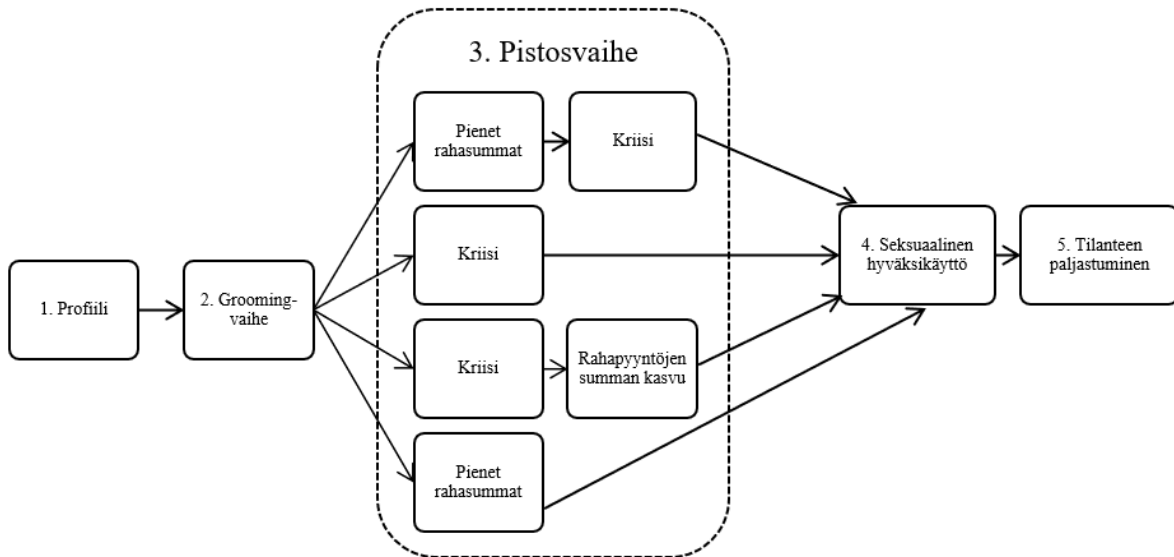
Tutkimus etenee niin, että ensimmäinen teorialuku eli luku 2 käsittelee romanssihuijauksen ilmiön ymmärtämisen kannalta olennaisia asioita. Siinä avataan romanssihuijauksen aikana tapahtuvaa prosessia, sen etenemistä ja mekaniikkaa. Lisäksi huijaus liitetään tässä luvussa osaksi teoreettista keskustelua väkivallan eri näkökulmista. Seuraavassa teorialuvussa eli luvussa 3 siirrytään tarkastelemaan aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa esiin nousseita romanssihuijauksen vaikutuksia. Luvun aikana avataan sitä, millaisia vaikutuksia romanssihuijauksen uhrit ovat muissa maissa kuvailleet. Vaikutuksia käsitellään hyvinvoinnin viitekehyksessä, eli psyykkisinä, fyysisinä, sosiaalisina ja taloudellisina vaikutuksina. Esiin nousevia vaikutuksia vertaillaan yleisesti muiden petosrikosten uhrien kokemuksiin petoksen uhriksi joutumisesta. Luvun lopuksi esitellään romanssihuijauksesta toipumisen kannalta merkittävä näkökulma, eli toipumisorientaation teoreettinen viitekehys. Tätä viitekehystä tullaan hyödyntämään tutkimuksen jälkimmäisessä osiossa, jossa tarkastellaan toimeksiantajan eli Nettideittiturvahankkeen tarjoaman tuen merkityksiä romanssihuijauksesta toipumisessa. Luvussa 4 esitellään tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset. Lisäksi siinä kuvaillaan aineistonkeruuta ja analyysiprosessia. Tässä luvussa esitellään myös tutkimusetiikkaan liittyviä näkökulmia, jotka ovat erityisesti tämän tutkimuksen kannalta oleellisia. Luvussa 5 keskitytään aineiston käsittelyyn ja esitetään analyysin pohjalta saadut merkittävät tulokset. Tulokset havainnollistavat sekä romanssihuijauksen vaikutuksia suomalaisten uhrien kertomuksissa että heidän kokemuksiaan saadusta tuesta. Lopuksi luvussa 6 tiivistetään tulokset ja pohditaan niitä laajemmin osana romanssihuijauksen ilmiötä.

2 ROMANSSIHUIJAUKSEN ILMIÖ

Tämän luvun tarkoitus on luoda katsaus siihen, millaisia osa-alueita romanssihuijauksen ilmiön pitää sisällään. Luvussa käsitellään aikaisempiin tutkimuksiin perustuen tyypillisen romanssihuijauksen eteneminen, yleisimmät romanssihuijauksen yhteydessä esiintyvät väkivallan muodot, huijaukselle altistavat yksilölliset tekijät ja huijaukselta suojaavat mekanismit. Katsauksen tavoitteena on auttaa lukijaa ymmärtämään romanssihuijauksen uhriksi joutumista kokonaisuudessaan. Ymmärrys uhriksi joutumisen mekanismeista tarjoaa pohjan romanssihuijauksen yksilöllisen vaikutusten ymmärtämiselle myöhemmin. Luvussa romanssihuijaukseen liittyvää teoreettista viitekehystä rakennetaan yhdistelemällä sekä nimenomaan romanssihuijaukseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia että tutkimuksia aiheista, jotka ovat sovellettavissa romanssihuijauksen ilmiöön.

2.1 Romanssihuijauksen yleisimmät piirteet

Joskus voi olla vaikeaa ymmärtää, miten joku voi tulla romanssihuijatuksi ja lähettää rahaa tuntemattomalle ihmiselle. On hyvä kuitenkin muistaa se, että romanssihuijaukset ovat usein pitkällä aikavälillä rakennettuja tarinoita. Tarinan juoneen kuuluu kokemus uskottavasta parisuhteesta. Kun suhde lopulta paljastuu valheelliseksi, kokija on menettänyt sekä rahaa että kumppanin. Todentuntuinen suhde uhriin rakennetaan useita kuuksia tai jopa vuosia kestävänsä henkisen väkivallan, manipuloinnin keinojen ja taloudellisen hyväksikäytön avulla. Aiheesta on tehty jonkin verran tutkimusta aikaisemmin. Esimerkiksi Monica Whitty (2015) on luonut tutkimustensa perusteella yleisen romanssihuijauksen rakennetta kuvaavan mallin. Mallin mukaan useimmissa romanssihuijauksissa esiintyy viisi selkeää vaihetta, joissa tekijä hyödyntää sosiaalisen manipuloinnin erilaisia tekniikoita. Sosiaalisen manipuloinnin tarkoituksena on koukuttaa romanssihuijauksen uhri viestittelyyn, vakuuttaa hänet parisuhteen todellisuudesta ja lopulta saada hänet lähettämään rahaa huijarille. Vaiheet jakautuvat profiilin luomiseen, grooming-vaiheeseen, pistosvaiheeseen, mahdolliseen seksuaalisen hyväksikäytön vaiheeseen ja lopulta huijauksen paljastumiseen (ks. Kuvio 1). Malli on saatu yhdistelemällä kolmea erityyppistä laadullista aineistoa keskenään. Aineistoja ovat verkossa toteutettujen tukiryhmien keskustelut, huijauksen uhreiksi joutuneiden syvähaastattelut ja erikoistuneen viranomaisen haastattelut.

Kuvio 1. Romanssihuijauksen vaiheet. Lähde: Whitty (2015). Kuviota suomennettu ja muokattu.

Vaihe 1. Profiili. Ensimmäisessä vaiheessa, eli profiilin luomisessa huijari luo sosiaalisen median palveluihin tai deittipalveluihin uskottavan ja houkuttelevan profiilin. Profiilissa hän käyttää usein varastettuja valokuvia luodakseen siitä mahdollisimman aidon ja vakuuttavan. Toisinaan he esiintyvät kokonaan varastettujen identiteettien alla. Nykyaikana saatetaan myös hyödyntää tekoälyä profiilien kuvittamiseksi. Kuvien lisäksi profiileissa hyödynnetään yleisiä tietoja ja harrastuksia, joiden avulla pyritään vetoamaan uhreihin. Tekijät esittävät usein olevansa korkeassa asemassa työskenteleviä henkilöitä kuten lääkäreitä, liikemiehiä tai sotilaita luotettavuuden lisäämiseksi. Profiilin luomisen ja saavutetun kontaktin jälkeen tekijät siirtyvät seuraavaan vaiheeseen, eli grooming-vaiheeseen. (Whitty 2015.)

Vaihe 2. Grooming-vaihe. Toista vaihetta kutsutaan grooming-vaiheeksi. Groomingin käsite yhdistetään yleisesti erityisesti lapsen kohdistuvaan seksuaalisen hyväksikäytön esiasteeseen, mutta romanssihuijauksen yhteydessä sillä viitataan järjestelmälliseen psykologiseen manipulointiin. Manipuloinnin avulla huijari rakentaa näennäisesti luottamuksellisen ja romanttisen suhteen uhrinsa hyötyäkseen tästä taloudellisesti. Lapsiin kohdistuvasta groomingista poiketen romanssihuijauksiin sisältyvän groomingin kohdalla kyse ei siis ole seksuaalisesta tavoitteesta, vaan taloudellisesta hyväksikäytöstä. Siinä käytetään kuitenkin hyväksi hyvin samankaltaisia emotionaalisen manipuloinnin keinoja, kuin lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön viittaavassa groomingissa. (Sorell & Whitty 2019.) Käytännössä tekijät rakentavat intensiivistä tunnesidettä ja luottamussuhdetta uhrin kanssa. He lähettelevät uhrille romanttisia ja rakkaudentäyteisiä viestejä,

runoja ja joskus jopa pieniä lahjoja. Usein grooming-vaihe on se vaihe, jossa keskustelu siirretään yksityisiin kanaviin. Yleisimmin käytettyjä viestintäkanavia ovat viestintäpalvelut, sähköposti tai tekstiviestit. Lisäksi nykyään tiedetään, että tekijät saattavat soitella uhreilleen joko ääni- tai videopuheluita tekoälyllä luotujen tehosteiden avulla. Tämän vaiheen pituus saattaa vaihdella viikoista kuukausiin. Se johtaa usein siihen, että uhri rakastuu. Vaihe huipentuu huijarin rakkaudentunnustuksiin. Rakkaudentunnustusten lisäksi hän alkaa suunnittelemaan yhteistä tulevaisuutta ikään kuin varmistaakseen uhrin sitoutumisen suhteeseen ja valmistellakseen häntä tulevaan pistosvaiheeseen, jossa rahapyyntö alkavat. (Whitty 2015.)

Vaihe 3. Pistosvaihe. Kolmannen vaiheen, eli pistosvaiheen alussa tekijä tekee usein ensimmäiset rahapyyntönsä. Whittyn mallin mukaan tässä vaiheessa on havaittu neljää erilaista mahdollista kehityspolkua. Ensimmäinen kehityspolku alkaa niin, että huijari aloittaa rahan pyytämisen ensin pieninä summina. Avun tarve kohdistetaan joko pieniin ongelmiin tai esitetään se lahjojen muodossa. Myöhemmin hän esittää kuitenkin suuren kriisin, johon hän tarvitsee huomattavasti suuremman summan rahaa. Toisessa kehityspolussa mennään taas suoraan kriisiin, jolloin huijari voi väittää joutuneena esimerkiksi vakavaan onnettomuuteen tai sairastuneensa. Tällä kertaa avun tarve kohdistuu esimerkiksi sairaalakulujen hoitamiseen. Joskus huijarit hyödyntävät tarinoissaan omien läheistensä, kuten lastensa äkillistä sairastumista. Joka tapauksessa tarve suurille rah summille on suuri, ja apua kaivataan nopeasti. Kolmannessa kehityspolussa puolestaan edetään suuren summan pyynnöstä pienempään. Tekijä aloittaa siis liian suuren summan pyytämällä ja alkaa sitten pienentämään sitä. Summaa pienennetään niin kauan, kunnes uhri suostuu maksamaan sen. Neljännessä kehityspolussa rahanpyyntöjä esitetään pitkällä aikavälillä, mutta menetettyjen summien määrää häivytetään jakamalla pyynnöt pieniksi summiksi. Pistosvaiheen kesto vaihtelee tapauskohtaisesti ja usein on tyypillistä, että huijaus paljastuu sen loppuvaiheessa. Joissakin tilanteissa ennen huijauksen paljastumista välissä saattaa olla kuitenkin vielä seksuaalisen hyväksikäytön vaihe. (Whitty 2015.)

Vaihe 4. Neljännessä vaiheessa, eli seksuaalisen hyväksikäytön vaiheessa tekijä saattaa painostaa uhria lähettämään seksuaalissävyytteisiä kuvia, esiintymään seksuaalisesti kameran edessä tai tekemään muita seksuaalisia tekoja. Tämän vaiheen esiintyminen saattaa vaihdella tapauskohtaisesti. Se usein riippuu pitkälti siitä, missä tarkoituksessa tekijä painostaa uhria. Usein seksuaalisen hyväksikäytön tapahtuminen vasta lähellä huijauksen paljastumista tarkoittaa sitä, että kuvia, videoita tai tekoja pyydetään kiristämistarkoituksessa. Toisinaan kuitenkin tekijä saattaa painostaa uhria seksuaalisiin tekoihin lähinnä viihdyttääkseen itseään. Toisaalta tämä vaihe ei kuulu kaikkiin tapauksiin ja sen esiintyminen on ollut melko harvinaista. Whittyn käyttämässä aineistoissa ei noussut

esille ainuttakaan seksuaalisen hyväksikäytön vaihetta, mutta muissa tutkimuksissa tapauksia on esiintynyt (ks. esim. Cross ym. 2018; Whitty & Buchanan 2016).

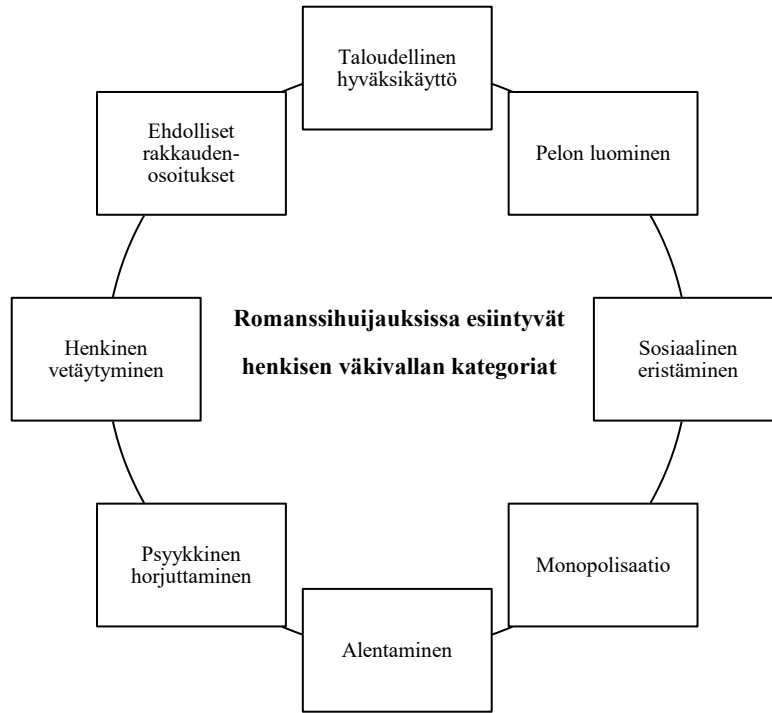
Vaihe 5. Huijauksen paljastuminen. Lopulta huijauksen viidennessä vaiheessa huijaus paljastuu. Paljastuminen tapahtuu yleensä joko niin, että uhri oivaltaa sen itse tai sitten viranomainen tai läheinen onnistuu vakuuttamaan uhrille hänen tulleen huijatuksi. Monissa tapauksissa huijaus päättyy tähän, joskin joissakin tapauksissa huijarit ovat keksineet erilaisia tapoja huijauksen jatkamiseksi. Tekijät saattavatkin esimerkiksi yrittää hyödyntää uhrin uudelleen paljastamalla huijauksen itse. Tämän jälkeen he väittävät, että huijauksen aikana he ovat oikeasti rakastuneet uhuriin. Toisinaan huijari saattaa taas esiintyä vielä viranomaisena, joka lupaa palauttaa huijaukseen menetetyt rahat pientä maksua vastaan. Näissä tapauksissa voidaan puhua jälkihuujauksesta tai huijauksen toisesta aallosta. Joka tapauksessa huijauksen paljastuminen ja sen päättyminen on uhrin kannalta emotionaalisesti erityisen raskasta ja se aiheuttaa hänelle syvää henkistä kärsimystä. Huijauksen paljastuttua olisi tärkeää, että uhri tekisi tapahtuneesta rikosilmoituksen. Usein he eivät kuitenkaan ilmoita huijatuksi tulemisesta esimerkiksi suuren koetun häpeän vuoksi. Joskus taas rikosilmoitus jää tekemättä, koska he saattavat pelätä olevansa itse osallisia rikokseen. (Whitty 2015.)

2.2 Väkivaltarakenteet romanssihuijauksissa

Yksi tapa romanssihuijauksen kaltaisen ilmiön lähestymiseen on se, että sitä tarkastellaan osana väkivallan sosiaalista rakentumista. Tässä tutkimuksessa väkivallan näkökulma ei kuitenkaan ole ensisijainen teoreettinen kehys. Sen sijaan sen tarkoituksena on toimia tulkinnallisena taustana, joka auttaa ymmärtämään kokemusten liian vähän tunnistettua luonnetta. Samalla se tarjoaa osaltaan selityksen sille, miksi uhrin jäävät usein ilman rakenteellista tukea. Esimerkiksi Liz Kelly ja Jill Radford (1990) ovat osoittaneet klassikoksi muodostuneessa tutkimusartikkelissaan, että väkivalta ei ole ainoastaan yksittäinen teko tai juridinen määritelmä. Sen sijaan se on myös kulttuurisesti ja institutionaalisesti muotoutunut ilmiö. Teoria pohjautuu siihen ajatukseen, että yleensä yhteiskunnalla on taipumusta vain tiettyjen väkivallan muotojen tunnistamiseen. Monesti tapaukset, jotka ovat fyysisiä ja helposti tunnistettavia, tunnistetaan väkivallaksi. Muut väkivallan muodot, kuten emotionaalinen, taloudellinen tai seksuaalinen manipulointi taas jäävät näkymättömiin tai määritellään lievemiksi kokemuksiksi. Tällaista ilmiötä Kelly ja Radford nimittävät karkeasti suomennettuna kokemuksen invalidaatioksi. Kokemuksen invalidaation näkökulma on olennainen osa romanssihuijauksen ymmärtämisessä, koska sosiaalisesti ilmiö sijoittuu juuri tämänkaltaisen tunnistamisen ja tunnusta-

misen rajalle. Uhrin kokemusta pidetään nimittäin usein epäuskottavana tai liioiteltuna. Lisäksi romanssihuijauksen tapauksissa korostetaan herkästi uhrin omaa vastuuta tilanteesta (esim. Whitty & Buchanan 2016). Kellyn ja Radfordin ajattelu taas auttaa hahmottamaan sitä, miksi romanssihuijauksen psyykkiset ja sosiaaliset vaikutukset eivät aina saa samaa tunnustusta väkivallan tai hyväksikäytön muotona, kuin esimerkiksi fyysinen väkivalta. Näin käy usein siitä huolimatta, että huijausten emotionaalinen ja yhteiskunnallinen vahinko vastaavat muiden väkivallan muotojen aiheuttamia vahinkoja.

Kellyn ja Radfordin ymmärrystä täydentää osaltaan Cassandra Crossin, Michael Dragiewiczin ja Kelly Richardsin (2018) väkivaltatutkimukseen nojaava analyysi romanssihuijauksesta. Analyysissään he osoittavat, kuinka romanssihuijaus jakaa useita samankaltaisuuksia lähisuhdeväkivallan kanssa. Molemmille väkivallan muodoille yhteistä on esimerkiksi se, että rikoksentekijä rakentaa uhrin kanssa näennäisesti luottamuksellisen ja läheisen suhteen. Todellisuudessa suhdetta käytetään kuitenkin vallan ja kontrollin välineenä. Molemmissa tapauksissa valta ja kontrolli saavutetaan käyttämällä hyödyksi psyykkisen väkivallan kategorioita. Kategoriat perustuvat Tolmanin (1999, 326–328) tutkimuksessa esiteltyihin psyykkisen väkivallan kategorioihin. Kategorioita on yhteensä yhdeksän. Niitä ovat taloudellinen hyväksikäyttö, pelon luominen, sosiaalinen eristäminen, monopolisaatio, alentaminen, psyykinen horjuttaminen, henkinen vetäytyminen, ehdolliset rakkaudenosoitukset sekä jäykät ja sukupuolittuneet rooliodotukset (ks. kuvio 2). Poikkeuksellisesti romanssihuijauksissa ei juurikaan havaintojen perusteella esiinny väkivaltaa, joka liittyyisi jäykkiin sukupuolirooleihin (Cross ym. 2018). Tämä voi selittyä sillä, että romanssihuijauksen yhteydessä fyysisen arkiyhteyden puuttuminen ei mahdollista samanlaista kontrollia kuin lähisuhdeväkivallan tapauksessa. Lisäksi huijauksen ensisijainen tavoite on puhdas taloudellinen hyöty, kun taas lähisuhdeväkivallassa sukupuoliroolit ja niihin liittyvät odotukset ovat yleensä osa väkivallan rakenteita.

Kuvio 2. Aikaisempien tutkimusten mukaiset romanssihuijauksissa esiintyvät henkisen väkivallan kategoriat.

Taloudellisella hyväksikäytöllä viitataan tilanteeseen, jossa väkivallan käyttäjä pyrkii hallitsemaan uhria taloudellisen riippuvuuden kautta (Tolman 1999). Taloudellinen hyväksikäyttö on keskeinen osa sekä lähisuhdeväkivaltaa että romanssihuijauksia, mutta se ilmenee niiden välillä eri tavoin. Lähisuhdeväkivallassa väkivallan käyttäjän tavoitteena on saada väkivallan uhri taloudellisesti riippuvaiseksi itsestään. Romanssihuijauksessa puolestaan on kyse suorasta taloudellisesta hyötymisestä, jolloin huijarin päämääränä on saavuttaa kontrolli uhrin rahavaroista. Toisin kuin lähisuhdeväkivallassa, hallinnan välineenä ei olekaan riippuvuussuhde. Sen sijaan huijari käyttää hyväksi uhrin luottamusta ja saa hänet toimimaan omien etujensa vastaisesti. Tätä kontrollia vahvistaa uhrin emotionaalinen kiinnittyminen huijariin, mikä lisää hänen alttiuttaan vastata rahaa koskeviin pyyntöihin. Kontrolliin liittyy usein pelon synnyttämistä, vaikka romanssihuijauksen tapauksessa fyysisen väkivallan uhka ei olekaan samalla tavalla läsnä kuin lähisuhdeväkivallassa. Havaintojen perusteella uhrien pelko ilmenee usein erityisesti uhkauksien yhteydessä. Lisäksi se voi näkyä epävarmuutena siitä, mitä tapahtuu huijauksen paljastuessa. Jotkut uhrin taas pelkäävät huijareiden mahdollisia kostotoimia siitäkin huolimatta, että he eivät ole koskaan olleet fyysisessä kontaktissa huijarin kanssa. Toisaalta pelko voi liittyä yhtä lailla emotionaalisen siteen katkeamiseen. Huijari voi hyödyntää tätä pelkoa manipuloidakseen uhria. Hän voi antaa ymmärtää, että suhde päättyy,

mikäli uhri ei täytä hänen toiveitaan. Tämä pelon ja epävarmuuden ilmapiiri muistuttaa monella tapaa lähisuhdeväkivallan jälkeistä uhkaa. (Cross ym. 2018.)

Yksi keskeinen väkivallan ja hallinnan muoto molemmissa ilmiöissä on sosiaalinen eristäminen. Romanssihuijauksissa huijarit pyrkivät siirtämään viestinnän nopeasti yksityisiin kanaviin. He pyytävät usein uhria myös pitämään suhteen salassa. Tällaisen toiminnan tarkoituksena on estää läheisiä varoittamasta uhria tai herättämästä epäilyksiä, mikä taas vähentää ulkopuolisten mahdollisuuksia tilanteeseen puuttumiseksi. Usein uhrin suostuvat tähän, jolloin he huomaamattaan eristävät itsensä tukiverkostoistaan. Lähisuhdeväkivallassa väkivallan käyttäjä hyödyntää vastaavaa eristämistä esimerkiksi kontrolloimalla uhrin menoja tai estämällä hänen yhteydenpitoaan muiden kanssa. Samankaltaista toimintaa vastaa toinenkin kategoria eli monopolisaatio, jossa väkivallan käyttäjä pyrkii olemaan uhrin elämän keskipiste. Romanssihuijauksissa tämä puolestaan näkyy esimerkiksi jatkuvana yhteydenpitona, joka voi tapahtua mihin vuorokauden aikaan tahansa. Yöllisen viestittelyn ja häirinnän tarkoituksena voi olla univajeen ja henkisen uupumuksen lisääminen, joka vähentää uhrin harkintakykyä. (Cross ym. 2018.)

Kontrolloimisen ja sosiaalisen eristämisen lisäksi psyykkinen väkivalta ilmenee huijauksissa muiden lähisuhdeväkivallan käytäntöihin rinnastuvina muotoina, kuten alentavana käytöksenä ja psyykkisenä horjuttamisena. Sekä alentava ja joskus jopa aggressiivinen käytös että psyykkinen horjuttaminen voivat pitää sisällään esimerkiksi väkivallan uhrin haukkumista tai syyllistämistä. Tällaisen käyttäytymisen tarkoituksena on saada uhri epäilemään itseään ja kokemuksiaan. (Tolman 1999.) Romanssihuijauksen yhteydessä psyykkinen horjuttaminen voi ilmetä myös konkreettisissa tilanteissa, kuten väittämällä etteivät maksut saapuneet perille pankin esittämistä todisteista huolimatta. Toisinaan huijarit ”katoavat” hetkeksi, kun heidän toiveitaan ei täytetä. Tämän kaltainen henkinen vetäytyminen saa uhrin tuntemaan ahdistusta ja epävarmuutta. Lisäksi huijarit saattavat joskus vihjailla uhreilleen olevansa vaaratilanteessa, jonka ratkominen jää uhrin harteille. Toisaalta alentavan käytöksen vastakohtana huijarit käyttävät välillä uhreihinsa psyykkiseen väkivaltaan sisältyviä ehdollisia rakkaudenosoituksia. Uhrille saatetaan luvata esimerkiksi yhteistä tulevaisuutta, kuten avioliittoa tai yhteenmuuttoa. Lupauksiin liittyy kuitenkin aina rahallisia ehtoja. Huijari saattaa syyttää uhria siitä, ettei uhri ei rakasta häntä, jos uhri ei ole valmis tukemaan huijaria taloudellisesti. Tällä tavoin rakkaudenosoitukset muuttuvat välineeksi, jonka avulla uhria ohjataan toimimaan huijarin toiveiden mukaisesti. (Cross 2018.) Tämä muistuttaa vahvasti usein lähisuhdeväkivallassa läsnä olevaa dynamiikkaa. Lähisuhdeväkivallan ehdollisiin rakkaudenosoituksiin liittyvässä dynamiikassa hellyyden- ja rakkaudenosoitukset ovat läsnä ainoastaan silloin, kun väkivallan uhri käyttäytyy väkivallan käyttäjän tahdon mukaan (Tolman 1999).

Edellä kuvatut väkivallan muodot kietoutuvat tiiviisti yhteen teknologiavälitteisen väkivallan kanssa. Romanssihuijauksessa väkivallan toteuttamisen välineenä toimii lähes poikkeuksetta aina digitaalinen viestintä. Tämä mahdollistaa jatkuvan kontrollin, emotionaalisen painostuksen ja uhrin eristämisen reaaliaikaisesti ja rajattomasti. Teknologiavälitteinen väkivalta ei siis ole ilmiönä erillinen, vaan pikemminkin se on huijauksen toteutumisen olennainen edellytys. Sitä voidaan pitää ikään kuin huijauksen infrastruktuurina, joka mahdollistaa uhrin henkisen kontrollin ja taloudellisen hyväksikäytön tehokkaasti ja kasvottomasti. Teknologian välityksellä tapahtuvaa väkivaltaa on tarkasteltu aikaisemmissa tutkimuksissa monien erilaisten käsitteellisten näkökulmien kautta. Näkökulman olennaiset eroavaisuudet muodostuvat yleensä väkivaltaan liittyvien tekotapojen ja niiden yleisyyden kautta. (Henry, Flynn & Powell 2020, 831.) Suomessa teknologiavaikutteisesta väkivallasta puhutaan usein digitaalisena väkivaltana, ja termi on vakiintunut aiheen ympärillä käytävään keskusteluun. Tässä tutkimuksessa käytetään kuitenkin alkuperäistä termiä teknologiavälitteinen väkivalta siitä yksinkertaisesta syystä, että se kuvaa sanallisesti romanssihuijauksen sisältämää digitaalista väkivaltaa selkeämmin kuin digitaalisen väkivallan termi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) määrittelee teknologiavälitteisen väkivallan yhdeksi väkivallan muodoista, jossa tieto- ja viestintäteknologian välityksellä loukataan, kontrolloidaan, tarkkaillaan tai vahingoitetaan toista ihmistä. Tämä on varsin yhteenso-piva kuvaus romanssihuijauksiin liittyen. Lisäksi Woodlock (2017, 589) täydentää määritelmää kuvailemalla teknologian välityksellä tapahtuvalle väkivallalle ominaista dynamiikkaa, jossa väkivallan tekijä pyrkii teknologian avulla luomaan uhrille tunnetta siitä, että hän on kaikkialla läsnä. Tämä eroaa muista väkivallan muodoista siinä mieles-sä, että esimerkiksi fyysisen väkivallan tapauksessa väkivaltaisesta tilanteesta poistumi-nen saattaa tarjota uhrille tilaisuuden väkivallalta suojautumiselle, kun taas technologia-välitteisessä väkivaltatilanteessa väkivallan uhka on aina uhrin arjessa läsnä. Tämä lie-nee yksi olennaisimmista osa-alueista romanssihuijauksen sisältämän väkivallan näkö-kulmassa. Toisaalta romanssihuijauksen näkökulmasta voidaan puhua myös yksityis-kohtaisemmin digitaalisesta seurusteluväkivallasta, jolla viitataan seurustelukumppanin kontrollointiin, painostamiseen, häirintään tai uhkailuun teknologiavälineitä kuten tietokonetta, matkapuhelinta tai internettiä hyödyntäen (Reed, Tolman & Ward 2016, 1558). Tässä määritelmässä on havaittavissa yhtäläisyyksiä aiemmin käsiteltyihin lähisuhdevä-kivallan muotoihin, jotka romanssihuijauksen tapauksessa tapahtuvat nimenomaan pää-osin verkkovälitteisesti.

Kenties näkyvin ja selkein teknologiavälitteisen väkivallan muoto romanssihuijauksen yhteydessä on teknologiavälitteinen seksuaaliväkivalta (engl. ”sexual violence”). Tek-

nologiavälitteistä seksuaaliväkivaltaa on muissa tutkimuksissa tutkittu muun muassa teknologiavälitteiseen seksuaaliseen tekoon pakottamisen (engl. ”sexual assault”), kuvaperusteisen seksuaalisen hyväksikäytön ja verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän näkökulmista. Teknologiavälitteisellä seksuaaliväkivallalla viitataan puhelimia, sähköpostia, yhteisöpalveluita, keskustelupalstoja, deittisivustoja ja muita viestintäteknologioita hyödyntämällä tehtyihin vahingollisiin seksuaalisiin tekoihin, kuten raiskaukseen tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Henry ym. 2020, 1836.) Romanssihuijauksen yhteydessä fyysinen raiskaus on hyvin epätodennäköinen tapahtuma. Sen sijaan ilmiötä koskevissa tutkimuksissa on tuotu merkittävässä määrin esille uhrin kokemuksia henkisen raiskauksen (engl. ”mental raping”) kohteeksi joutumisesta. Tällaiset kokemukset nousevat usein esille esimerkiksi kameran välityksellä tapahtuneen seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä. Lisäksi romanssihuijauksien yhteydessä saattaa esiintyä kuvaperusteista seksuaalista hyväksikäyttöä, jossa romanssihuijauksen tekijät joko levittävät tai vähintään uhkaavat levittävänsä uhrin jakamia seksuaalisia kuvia eteenpäin. Yleisesti kuvaperusteiseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän toiminnan taustalla saattaa olla esimerkiksi joko seksuaalisen nautinnon saaminen, kostonhalu, vallan tavoittelu tai pyrkimys rahalliseen hyötymiseen. (Henry ym. 2020, 1838.) Romanssihuijauksen uhrin kohdalla useimmiten kyse on uhrin pelottelusta ja kiristämisestä.

2.3 Romanssihuijauksen uhrit

Monesti ajatellaan, että romanssihuijauksen kohteeksi joutuvat ainoastaan varomattomat ja sinisilmäiset henkilöt. Yhtä lailla ajatellaan, että itselle ei voisi koskaan käydä niin - varsinkaan jos on vielä korkeasti koulutettu ja lukenut riittävästi varoittavia esimerkkejä mediasta. Ihmisen ihastuessa ja rakastuessa rationaalinen ajattelu ja päätöksenteko kuitenkin heikkenevät, jolloin huijauksen uhriksi voi joutua kuka tahansa yhteiskunnallisesta asemasta ja koulutuksen tasosta huolimatta. Romanssihuijauksen uhriksi joutuminen onkin monimutkainen ilmiö, jonka taustalla vaikuttavat monet eri yksilölliset, psykologiset ja sosiaaliset tekijät.

Petosrikosten uhreihin liittyvästä typologiasta on käyty jonkin verran spekulatiivista keskustelua kansainvälisellä tutkimuskentällä. Useiden tutkimusten perusteella tietyt sosioekonomiset tekijät, kuten ikä, sukupuoli ja koulutustaso voivat toimia selittävinä tekijöinä sille, kuinka helposti yksilö on huijattavissa. Petoksen uhriksi joutuminen ei aina ole kuitenkaan vain sosioekonomisista tekijöistä kiinni, vaan toisinaan siihen vaikuttavat myös tietyt psykologiset ominaisuudet. Yksilön persoonallisuuspiirteet, erilaiset elämäntilanteet ja taipumus tunnepohjaiseen päätöksentekoon voivat toimia merkit-

tävinä tekijöinä petoksen kohteeksi joutumisessa. (ks. esim. Whitty 2018; Lee & Soberon-Ferrer 2005; Titus & Gover 2001.) Seuraavaksi käsitellään lyhyesti tarkemmin aikaisemmissa tutkimuksissa esille nousseita havaintoja siitä, millaisilla ihmisillä on kasvanut riski petosrikoksen uhriksi joutumisessa. Näiden ominaisuuksien ja piirteiden ymmärtäminen on keskeistä sekä uhrin tilanteen ymmärryksen kannalta että ennaltaehkäisevien toimien kehittämisessä.

Aikaisemmissa tutkimuksissa esitetyt ikään ja koulutukseen liittyvät tulokset ovat jonkin verran ristiriitaisia keskenään. Esimerkiksi Lee ja Soberon-Ferrer (2005) tarkastelivat tutkimuksessaan yksilöiden alttiutta kuluttajapetoksille ja havainnoivat, että korkeimmat haavoittuvuusasteet oli usein niillä, jotka olivat vanhempia, köyhempiä, vähemmän koulutettuja ja naimattomia. Whittyn (2018) romanssihuijauksien uhreja koskevan tutkimuksen perusteella huijaukselle alttiimpia olivat kuitenkin yleisimmin keski-ikäiset henkilöt. Tutkimuksessa havaittiin, että 63 % romanssihuijauksen uhreista oli keski-ikäisiä eli 35—54-vuotiaita, kun taas 21 % uhreista oli nuoria eli 18—34-vuotiaita ja vain 16 % oli yli 55-vuotiaita. Keski-ikäisten poikkeavaa haavoittuvuutta voidaan kuitenkin selittää useilla tekijöillä. Ensinnäkin heillä on usein enemmän käytettävissä olevia varoja kuin nuoremmilla, mikä tekee heistä huijareiden näkökulmasta houkuttelevia kohteita. Lisäksi keski-ikäiset voivat olla nuoria aktiivisempia nettideittailijoita, sillä he saattavat etsiä rinnalleen uutta kumppania esimerkiksi avioeron seurauksena. Ikääntyneiden ryhmässä puolestaan saatetaan todennäköisesti käyttää vähemmän nettideittipalveluita kuin nuorempien ja keski-ikäisten keskuudessa. Toisaalta taas ikääntyneillä henkilöillä verkkovälitteiseen vuorovaikutukseen liittyvät taidot ovat usein heikompia kuin heitä nuoremmilla henkilöillä. (Whitty 2018.)

Leen ja Soberon-Ferrerin (2005) väite siitä, että vähemmän koulutetut ihmiset ovat haavoittuvaisempia kuluttajahuijauksille perustuu oletukselle kohderyhmän heikommasta kriittisestä medialukutaidosta ja kyvystä riskien arvioimiseksi. Whitty (2018) kuitenkin kumoo romanssihuijauksien uhrien kohdalla tähän liittyvän hypoteesin omassa tutkimuksessaan. Korkeampaan koulutustaustaan liittyvä kohonnut riski saattaa osittain selittyä sillä, että korkeakoulutetut ihmiset sekä käyttävät todennäköisemmin nettideittipalveluita että ovat palveluissa avoimempia erilaisille vuorovaikutustilanteille. Heillä on usein matalammin koulutettuihin verrattuna itsevarmempi olo verkostossa, joka puolestaan saattaa johtaa virhearviointeihin. Lisäksi heidän kielitaitonsa saattaa olla matalammin koulutettuihin verrattuna paremmalla tasolla, jolloin he todennäköisemmin päätyvät keskustelemaan ainoastaan englanniksi kommunikoivien huijareiden kanssa. Toki huomionarvoista on, että nykyajan teknologian kehityksen myötä huijareiden mahdollisuudet kommunikoida uhrin omalla äidinkielellä ovat kasvussa. (Whitty 2018.)

Sukupuolieroihin liittyviä petoksen uhreja koskevia tutkimuksia on tehty verrattain vähän, joskin joidenkin aikaisempien australialaisten tutkimusten perusteella naiset raportoivat viranomaisille petosrikoksista useammin kuin miehet. Sukupuolen kannalta yleinen käsitys naisten ja miesten välisistä eroista osoittautuu myös Whittyn (2018) tutkimuksessa ainakin osittain paikkansa pitäväksi, sillä tutkimuksen perusteella romanssihuijauksista raportoineista uhreista 60 % oli naisia ja 40 % oli miehiä. Mittauksessa on tarkasteltu kuitenkin ainoastaan huijauksesta raportoineiden henkilöiden määrää. Tämä ei poissulje vielä sitä, että miehet saattavat tulla huijatuksi yhtä paljon kuin naiset. He eivät vain raportoisi tilanteesta yhtä usein. Toisaalta petoksen kohteeksi joutumista voidaan kuitenkin selittää osittain sekä sosiaalisilla että biologisilla tekijöillä. Biologisesti naisilla on miehiä suurempi taipumus investoittaa emotionaalisiin ihmissuhteisiin, jonka lisäksi he käyttävät miehiä enemmän nettideittipalveluita. Lisäksi naisiin ja miehiin kohdistuvissa huijaustavoissa on havaittavissa jonkin verran eroa. Naisille kohdistetuissa huijausprofiileissa huijarit esiintyvät usein korkeasti arvostetun viran omaavina varakkaina henkilöinä, kun taas miehille suunnatuissa profiileissa huijarit esiintyvät nuorina ja vähävaraisina naisina. Miehiin kohdistetuissa huijauksissa käytetään todennäköisemmin myös erilaisia sijoitushuijauksen tekniikoita, kuin naisiin kohdistetuissa huijauksissa. (Whitty 2018.)

Sosioekonomisten taustojen lisäksi Whitty (2018) tuo esille joitakin persoonallisuuden liittyviä ominaisuuksia, joista keskeisimpiä ovat korkea luottamus muihin ja taipumus uskoa ihmisistä hyvää. Mikäli uhrilla esiintyy näiden piirteiden lisäksi vahvaa tarvetta emotionaaliseen tukeen ja läheisyyteen, hän todennäköisemmin ohittaa joko tietoisesti tai tiedostamatta huijaukseen viittaavia varoitusmerkkejä. Emotionaalisesti riippuvaisten ihmisten kasvanutta riskiä huijatuksi tulemiselle saattaa selittää osaltaan se, että he ovat valmiita sekä investoimaan suhteeseen että luottamaan toiseen osapuoleen nopeammin kuin muut. Päätöksentekovaiheessa taas olennaiseksi riskiksi osoittautuu ihmisen taipumus tehdä päätöksiä enemmän tunteeseen kuin järkeen perustuvan ajattelun kautta. Huijarit yhdistävätkin usein rahanpyyntötilanteissaan sekä kiireellisyyden tunteen luomisen että tunteisiin ja luotuun kiintymyssuhteeseen vetoamisen tekniikoita, jotka vähentävät uhrin kykyä analysoida tilannetta kriittisesti. Tunnepohjaisen päätöksenteon vaikutusta voidaan tosin tarkastella myös kognitiivisen kuormituksen näkökulmasta. Suurilla tunteilla – kuten rakastumisella ja toisen hyvinvointiin kohdistuvalla huolella – voi olla heikentävä vaikutus järkeen perustuvan ajattelun kannalta. (Whitty 2018.) Tämä näkökulma tarjoaa yhden selityksen sille, miksi romanssihuijauksen uhreilta saattaa usein jäädä varoitusmerkit tunnistamatta.

Toisinaan romanssihuijauksen uhriksi joutuminen voi olla pitkälti ulkoisista tekijöistä kiinni. Romanssihuijauksen uhreilla on usein taustallaan yksinäisyyttä tai merkittävä

elämäntilanteen muutos, kuten avioero tai puolison kuolema. Yksinäisyys ei siis itsessään ole suora riskitekijä. Se voi kuitenkin lisätä huijaukselle altistumisen vaaraa silloin, kun henkilöllä on kasvanut tarve emotionaaliselle yhteydelle ja hän etsii sitä aktiivisesti. Yksinäisyyden muodossa esiintyvä sosiaalisen tuen puute voi estää uhria keskustelemasta suhteestaan muiden kanssa, joka muutoin voisi toimia huijaukselta suojaavana mekanismina. Sosiaalisen tuen puuttuessa huijauksen tunnistaminen jää yksilön oman harkinnan varaan, jolloin ilman ulkopuolista näkökulmaa uhrin on vaikeampi havaita epäjohtonmukaisuuksia huijarin kertomuksiksi. (Whitty & Buchanan 2015.) Lopuksi nostettakoon vielä esille, että toisin kuin usein ajatellaan, niin kertaalleen huijatuksi tuleminen lisää riskiä tulla huijatuksi uudelleen. Tätä selittää osaltaan ainakin se, että uhriksi joutuminen usein heikentää itsetuntoa ja lisää henkistä haavoittuvuutta. Lisäksi useissa tapauksissa huijauksen paljastuttua huijarit yrittävät huijata samoja kohteita uudestaan esiintymällä esimerkiksi erilaisina tahoina, jotka tarjoutuvat maksua vastaan palauttamaan uhrin menettämät rahat. (Whitty 2018.)

3 VAIKUTUKSET AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA

Romanssihuijauksen vaikutuksia sen uhreihin on tutkittu kansainvälisessä tutkimuksessa jonkin verran. Eri asteiset vaikutukset ulottuvat tutkimusten perusteella psyykkisiin ja fyysisiin vaikutuksiin, sosiaalisiin vaikutuksiin ja taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta vaikka vaikutuksia on mahdollista luokitella jonkin verran tällä tavalla, on huomioitava niiden vuorovaikutussuhteet toisiinsa. Esimerkiksi mielenterveyteen liittyvillä vaikutuksilla voi olla suora tai epäsuora vaikutus sosiaalisten ongelmien ilmenemiseen samalla tavalla kuin taloudellisilla vaikutuksilla voi olla yhteys mielenterveyteen liittyviin vaikutuksiin. Tämän perusteella romanssihuijauksen uhriksi joutumista voidaan tarkastella traumatisoivana kokemuksena, jolla saattaa olla pitkäkestoisia ja merkittäviä seurauksia uhrin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, millaisia vaikutuksia romanssihuijauksen uhrit ovat nostaneet esiin muissa maissa toteutetuissa tutkimuksissa.

3.1 Psyykkiset ja fyysiset vaikutukset

Mielenterveyttä voidaan pitää ihmisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn perustana. Hyvään mielenterveyteen katsotaan kuuluvaksi muun muassa itseluottamus, kyky ihmis-suhteiden solmimiseen ja säilyttämiseen, kyky tehdä itselleen mieluisia asioita, kyky ratkaista ongelmia sekä mahdollisuudet vastoinkäymisistä selviämiseen. (Vorma ym. 2020, 14.) Hyvällä mielenterveydellä ei nykyään viitata ainoastaan sairauksien ja häiriöiden puuttumiseen, vaan sitä pidetään niin yksilön kuin yhteisönkin elämänlaatua ylläpitävänä ja edistävänä tärkeänä voimavarana. Kansalaisten mielenterveydestä huolehtimalla edistetään siis koko yhteiskunnan hyvinvointia. Mielenterveys ei ole pysyvä tila, vaan se muuttuu ja muovautuu persoonallisen kasvun ja kehityksen myötä läpi koko ihmisen elämän. Näin ollen sekä sisäisillä että ulkoisilla kokemuksilla on mielenterveyteen joko vahvistavia tai heikentäviä vaikutuksia (Kuhanen 2017, 18). Väkivallan kokemus lisää riskiä mielenterveyden heikkenemiselle. Antervon (2017, 133—136) mukaan ihmisen aiheuttamista traumatisoivista tapahtumista toipuminen on vaikeampaa kuin esimerkiksi luonnon katastrofien kohdalla. Toisin sanoen väkivallan kokemuksella ja mielenterveyteen liittyvillä haittavaikutuksilla on vahva kytkös toisiinsa. Lienee siis sanomattakin selvää, että romanssihuijauksen kokeneella on kohonnut riski mielenterveyteen liittyvien ongelmien lisääntymiselle.

Tätä väitettä tukee muun muassa Whittyn ja Buchananin (2016) tutkimus, jonka mukaan romanssihuijauksen uhreilla ilmenee useita erilaisia haitallisia psyykkisiä vaikutuksia kokemukseen liittyen. Erityisesti voimakkaat negatiiviset tunteet koetaan kuormittaviksi. Näistä yleisimmin mainittuja ovat häpeä, syyllisyys, järkytys, viha, ahdistus ja masennus. Monet uhrit kokevat itsensä petetyksi ja manipuloiduksi, jonka lisäksi huijauksen paljastuminen saattaa aiheuttaa shokkireaktion ja jopa identiteetikriisin. Huolen ja stressin kokemukset korostuvat erityisesti niiden uhrien kohdalla, jotka ovat joko huijauksen aikana osallistuneet rahanpesuun tai auttaneet rikollista viisumin saamisessa. Pelko omasta osallisuudesta saattaa estää rikosilmoituksen tekoa tapahtuneesta. Häpeän tunteelle taas on usein kaksi selittävää tekijää. Näitä ovat sekä sisäiset että ulkoiset syytökset huijatuksi tulemisesta. Voimakkaalla häpeällä on merkitystä esimerkiksi itseluottamuksen kannalta. Sekä mies- että naisuhrit ovat kertoneet masentuneensa petoksen seurauksena, jonka lisäksi muutamat ovat kertoneet harkinneensa jopa itsemurhaa. Vaikuttaa myös siltä, että jotkut haastateltavista kärsivät post-traumaattisesta stressireaktiosta. Tämä korostuu erityisesti niiden uhrien kohdalla, jotka kertovat joutuneensa kidnapatuiksi petoksen aikana. (Whitty & Buchanan 2016.)

Muissa tutkimuksissa saadut samankaltaiset tulokset tukevat edellä läpi käytyjä havaintoja. Esimerkiksi Button ym. (2014) nostavat tutkimuksessaan esille sen, että erilaisten petosten kohteeksi joutuneet henkilöt kokevat tapahtuman seurauksena usein voimakasta psyykkistä kuormittuneisuutta. Kuormittuneisuus ilmenee esimerkiksi vahvana stressinä, vihana, häpeänä, järkytyksenä sekä itsetunnon heikkenemisenä. (Button ym. 2014, 46.) Saman suuntaisia havaintoja esitetään Crossin ym. (2018, 1310—13011) tutkimuksessa. Havaintojen perusteella osa uhreista kokee pelkoa erityisesti petoksen loppupuolella. Pelko liittyy useimmiten esimerkiksi väkivallan uhriksi joutumiseen. Useissa tutkimuksissa ne uhrit, jotka olivat esiintyneet kameran edessä seksuaalisesti, kuvailevat tekoa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi. Seksuaalisen hyväksikäytön seurauksena uhrit kokevat itsensä seksuaalisesti vahingoitetuksi, mikä aiheuttaa heissä vihan ja inhon tunteita. Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneisiin uhreihin saatetaan kohdistaa huijareiden toimesta uhkauksia kuvien tai nauhoitusten julkaisemisesta (Cross 2018; Whitty 2015). Tämä lisää selkeästi uhreille koituvien psyykkisten vaikutusten määrää ja voimakkuutta.

Romanssihuijauksen psyykkisiä vaikutuksia tarkasteltaessa ja muihin petoksiin vertaillessa on muistettava kaksinkertaisen iskun tuomat mahdolliset lisähaasteet hyvinvoinnin kannalta. Taloudellisilla menetyksillä on jo itsessään psyykkistä kuormitusta lisäävä vaikutus, mutta suurin osa uhreista kokee niiden lisäksi myös läheisen ihmissuhteen menettämiseen kuuluvia negatiivisia tunteita. Osa Whittyn ja Buchananin (2016) haastattelemissa uhreista korostavat kaksinkertaisen iskun merkitystä. He tuovat esille sen,

kuinka he kokevat parisuhteen menettämiseen liittyvät tunteet raskaampina kuin taloudelliseen menetykseen liittyvät tunteet. Kokemus on usein läsnä riippumatta siitä, kuinka paljon rahaa menetetään huijauksen aikana. Osa uhreista ovat valmiita jopa maksamaan saadakseen suhteensa takaisin. Näin on myös tilanteissa, joissa uhrille suhteen todellinen luonne on selvä. Merkittävällä osalla vaikuttaa olevan vaikeuksia erottaa taustalla oleva rikollinen hänen keksitystä identiteetistään. Näiden uhrien mukaan kuvitelma ihmisestä, jonka kanssa he ajattelevat olevansa parisuhteessa, vastaa heidän käsitteisiään ihannekumppanista. Monet kokevat pystyvänsä kertomaan kumppanilleen kaiken ilman, että hän tuomitsee heitä. Näin ollen valheellinen suhde koetaan usein erityisen terapeutiksi. (Whitty & Buchanan, 2016 182—183.) Tämä seikan esille nostaminen saattaa auttaa ymmärtämään uhrin ja huijarin välisen suhteen syvyyttä. Lisäksi selittää sitä, miksi niin monen uhrin on vaikea hyväksyä tekijän olevan oikeasti huijari.

Useimmat uhrien kokemista tunteista muistuttavat Kübler-Rossin (1969) tutkimuksessa esitetyt surun vaiheita. Tutkimuksen perusteella suruprosessiin kuuluu tapahtuman kieltäminen, neuvottelu, viha, masennus ja hyväksyntä. Surun vaiheiden tunnistaminen on oleellista jatkohuijauksen ehkäisemisen kannalta. Useissa tutkimuksissa esitetään, että uhrin jääminen kieltämisvaiheeseen riski uudelleen huijatuksi tulemiselle kasvaa. (ks. esim. Whitty & Buchanan 2016, 185.) Suruprosessi on melko luonnollinen reaktio siihen nähden, että Whitty (2015, 454) on kuvaillut huijauksessa tapahtuneen rakkauden menetyksen läheisen ihmisen kuolemaan vertautuvana kokemuksena. Silloin voi olla erittäin vaikeaa suhtautua siihen, että rakastettua ihmistä ei ylipäätään ole olemassakaan.

Vaikka edellä on lähestytty romanssihuijauksen kohteeksi joutumisen vaikutuksia sen mukanaan tuomien psyykkisten haasteiden näkökulmasta, voi osa uhreista esittää huijatuksi tulemisen myös itseään vahvistavana kokemuksena. Esimerkiksi Whittyn ja Buchananin haastattelemista ihmisistä kaksi henkilöä kertoo tullessa viisaammiksi ja vahvemmiksi tapahtuneen jälkeen (Whitty & Buchanan 2016, 182). Positiivisiin kokemuksiin viittaavat kertomukset ovat kuitenkin merkittävällä tavalla harvinaisempia kuin negatiivisiin kokemuksiin viittaavat kertomukset. Näin ollen uhrien esille tuomia tunne-reaktioita ja mielenterveyteen liittyviä haasteita voidaan pitää suuntaa antavina viitteinä huijauksen aiheuttamista voimakkaista psyykkisistä seurauksista, joilla on heikentävä vaikutus uhrien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta.

Toisinaan psyykkinen stressi voi heijastua uhrin hyvinvointia heikentävänä tekijänä myös moniulotteisten fyysisten oireiden kautta. Oireet ilmenevät usein sekä välittöminä stressireaktioina että pitkäkestoisina terveysongelmina. Stressireaktiot pitävät sisällään esimerkiksi unettomuutta, voimakasta väsymystä ja ruokahaluun liittyviä muutoksia. Unettomuus voi johtua muun muassa ahdistuksesta ja mielen jatkuvasta käsittelyproses-

sista. Uhrin palaavat herkästi toistuvasti huijauksen yksityiskohtiin ja syyllistivät itseään tapahtuneesta. Univaikeudet saattavat toisinaan jatkua kuukausia tai jopa vuosia huijauksen paljastumisen jälkeen. (Whitty & Buchanan 2016; Button ym. 2014.) Ruoansulatusongelmia, pahoinvointia ja vatsakipuja taas pidetään yleisesti kehon stressivasteen oireina (ks. esim. Ahola & Toppinen-Tanner 2012, 13). Buttonin ym. (2014) tutkimus vahvistaa ruokahalun muutoksiin liittyvät havainnot. Sen mukaan psykologisella traumalla, kuten huijauksen kohteeksi joutumisella on usein vähintään jonkin verran vaikutuksia autonomiseen hermostoon. Autonomiseen hermostoon liittyvä oireilu ilmenee krooniselle stressille tyypillisesti pitkäaikaisina vatsavaivoina, kuten ärtyvänä suolen oireyhtymänä.

Unettomuuden, väsymyksen ja ruokahalun muutosten lisäksi monilla romanssihuijauksen uhreilla esiintyy pitkäkestoisen stressin seurauksena tavallisesti lihaskipuja, päänsärkyjä ja jännittyneisyyttä. Nämä oireet viittaavat stressin seurauksena syntyneeseen elimistön ylivirittäytyneeseen tilaan. (Whitty & Buchanan 2016.) Buttonin ym. (2014) tutkimuksessa tällaisia oireita ei mainita suoraan. Lihaskipujen, päänsärkyjen ja jännittyneisyyden sijaan he nostavat kuitenkin esille esimerkiksi fibromyalgian kaltaisten oireiden esiintyvyyden. Molempia tutkimuksia yhdistävä havainto taas on se, kuinka erityisen vakavissa tapauksissa uhrit ovat kokeneet sydämentykytyksiä ja verenpaineen nousua. Tämä taas viittaa siihen, että huijauksen aiheuttamalla stressillä voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia sydän- ja verenkiertoelimistön kannalta. Kasvanut riski sydän- ja verenkiertoelimistöön liittyviin ongelmiin on erityisen merkittävä niillä uhreilla, joilla on jo entuudestaan sydänperäisiä terveysongelmia (Button ym. 2014). Joissakin harvemmissä tapauksissa uhreilla saattaa esiintyä ihoreaktioita, kuten ihottumaa. Iho-oireet liittyvät usein stressin seurauksena syntyvään kehon tulehdusreaktioon. Useiden terveyteen liittyvien tutkimusten mukaan pitkäkestoinen stressi voi sekä laukaista autoimmuunisairauksia että pahentaa jo olemassa olevia ihoon liittyvää oireilua, kuten ekseemaa ja psoriasista (Ahola & Toppinen-Tanner 2012). Tämä vahvistaa sen, että romanssihuijauksen seuraukset näkyvät todennäköisesti myös merkittävinä uhrin fyysisistä hyvinvointia heikentävinä oireina.

3.2 Sosiaaliset vaikutukset

Romanssihuijauksen vaikutukset ulottuvat lähes aina hänen sosiaalisiin suhteisiinsa. Huijauksen aiheuttamat muutokset voivat aiheuttaa haasteita niin olemassa oleviin ihmissuhteisiin kuin uusien suhteiden luomiseenkin. Sosiaalinen tuki on yleisesti kriisistä toipumisen kannalta keskeinen suojaava tekijä. Sillä voidaan tarkoittaa niin emotionaa-

lista tukea kuin käytännöllistä apuakin. Romanssihuijauksen yhteydessä sosiaalisen tuen saatavuus voi kuitenkin heikentyä merkittävästi joko uhrin itsensä tai läheisten toimesta, jolloin toipumista tukevat voimavarat jäävät vajaiksi tai katoavat kokonaan. Näin ollen ilmiötä voidaan tarkastella myös sosiaalisia suhteita horjuttavana kriisinä.

Buttonin ym. (2014) tutkimus petoksen kohteeksi joutumisesta tuo esiin kolme keskeistä sosiaalisiin suhteisiin liittyvää tilannetta, jotka ilmenevät erityisesti taloudellisten menetysten yhteydessä. Ensinnäkin suurilla taloudellisilla menetyksillä voi olla suoria vaikutuksia läheisten kannalta. Näin tapahtuu usein tilanteissa, joissa uhri on pyytänyt läheisiltään lainaa jatkaakseen rahojen lähettämistä huijarille. Tällöin läheisten reaktiot voivat johtaa jopa perhe- tai ystävyysuhteiden katkeamiseen. Toisessa tapauksessa uhri on saattanut yrittää salata taloudelliset menetykset, mutta lopulta menetykset ovat paljastuneet läheisille. Tämä johtaa herkästi konfliktitilanteisiin. Kolmannessa tapauksessa uhrin läheiset ovat saattaneet yrittää estää huijauksen etenemistä, mutta samalla se on luonut jännitteitä ja ristiriitoja uhrin ja hänen läheistensä välille. (Button ym. 2014)

Whittyn ja Buchananin (2016) romanssihuijausten uhrien haastatteluihin pohjautuva tutkimus vahvistaa, että romanssihuijauksilla on merkittäviä vaikutuksia uhrin sosiaalisten suhteiden kannalta. Useat haastatellut kertovat kokeneensa ulkopuolisten halveksuntaa ja ymmärtämättömyyttä. Kokemukset liittyvät usein erityisesti heidän tunnetiloihinsa ja taloudellisiin menetyksiinsä. Monet uhrit kuvaavat jääneensä ilman läheistensä tukea tai jopa menettäneen kokonaan yhteyden perheeseensä. Toisaalta kaikki uhrit eivät kerro läheisilleen kokemuksistaan juuri negatiivisten reaktioiden pelossa. Tässäkin tapauksessa vain yksi haastateltu kertoo saaneensa perheeltään riittävää tukea toipumisensa tueksi. Joissakin tapauksissa sosiaalinen epäluottamus johtaa uhrien sosiaaliseen eristäytymiseen. Sosiaalinen eristäytyminen voi kuitenkin olla myös osa laajempaa traumatisoitumisen ketjua (Whitty & Buchanan 2016).

Sosiaalisen tuen puutetta ja ihmissuhteiden heikkenemistä voi osittain selittää ilmiön yhteiskunnallisen stigman kautta. Romanssihuijauksen uhrit saattavat kohdata kielteisiä asenteita huijauskokemuksen jälkeen. Heitä pidetään helposti hyväuskoisina, sinisilmäisinä ja vastuullisina kokemastaan huijauksesta. Tällainen niin kutsuttu uhrin syyllistäminen (engl. ”victim blaming”) vahvistaa uhrien kokemaa häpeää tilanteesta. Koettu häpeä taas saattaa estää esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisen. Goffmanin (1963) sosiaalisen stigman käsitteen perusteella tällaisella sosiaalisella leimalla on usein merkittäviä vaikutuksia yksilön minäkuvaan ja siihen, miten hän suhtautuu vuorovaikutukseen muiden kanssa. Romanssihuijauksen yhteydessä stigma voi pahimmillaan vahvistaa eristäytymistä ja heikentää mahdollisuuksia toipumiseen, kun uhri jää emotionaalisesti yksin kokemustensa kanssa.

Toisinaan sosiaalinen eristäytyminen muodostuu keskeiseksi ongelmaksi jo huijauksen aikana. Näin käy erityisesti silloin, kun huijari käyttää sitä sosiaalisen manipuloinnin keinona. Esimerkiksi Carter (2021) valottaa tutkimuksessaan sitä, millä keinoin romanssihuijauksen tekijä saattaa huijauksen grooming-vaiheessa pyrkiä eristämään uhria hänen läheisistään. Tämä tapahtuu esimerkiksi väittämällä uhrille, että hänen perheensä tai ystävänsä yrittävät estää hänen ja huijarin välistä rakkaussuhdetta. Usein huijari vahvistaa tätä käsitystä väittämällä, että muut ovat kateellisia heidän yhteydestään. Toisinaan huijari saattaa yrittää uskotella uhrille, että hän jää ikuisesti yksin ilman huijaria. Samalla hän kieltää uhria kertomasta suhteesta läheisilleen. Yleensä tämän kaltainen kontrollointi sisältää myös uhkaavia sävyjä, jotka lisäävät uhrin psyykkistä riippuvuutta huijarista. (Carter 2021, 293–296.) Aina eristämisen mekanismit eivät kuitenkaan ole yhtä suoraviivaisia. Edellä mainitun lisäksi tekijä voi hyödyntää syyllistämistä, huolen herättämistä tai velvollisuudentuntoa keinoina uhrin käyttäytymiseen vaikuttamiseksi (mt. 298). Carterin väittämät saavat tukea esimerkiksi Crossin ym. (2018) tutkimuksesta, joissa havaittiin samankaltaista käyttäytymistä. Sosiaalisen eristämisen tarkoituksena on estää ulkopuolisia puuttumasta tilanteeseen tai herättämästä uhrissa epäilyksiä.

3.3 Taloudelliset vaikutukset

Taloudellisia seurauksia voitaneen pitää romanssihuijauksen kohteeksi joutumisen näkyvimpänä vaikutuksena siitä huolimatta, että aivan kaikissa tapauksissa uhrin eivät kärsi taloudellisia tappioita huijauksen aikana. Yksilön näkökulmasta taloudellisista vaikutuksista yksi ilmeisimmistä seurauksista on huijarille menetetyt rahasumman määrä. Jotkut uhrin menettävät kaikki kertyneet säästönsä huijaukseen, kun taas toisille taloudelliset menetykset voivat tarkoittaa vuosia tai jopa vuosikymmeniä kestävästä vakavasta velkaantumista ja velkakierteitä. Uhrien menettämien rahasummien välillä on siis selkeää vaihtelua, samoin kuten menetysten aiheuttamilla vaikutuksilla uhrin elämään. Jos uhrin taloudellinen tilanne on alun perinkin ollut jo valmiiksi haastava, voivat melko pienetkin menetykset aiheuttaa merkittäviä vaikutuksia uhrin elämänlaadun kannalta. Toisille taas suurenkin summan menetys voi lopulta olla merkityksetöntä. (Whitty & Buchanan 2016). Samansuuntaisia havaintoja esittävät Button ym. (2014, 45) yleisesti petoksia tutkivassa tutkimuksessaan. He kuitenkin huomauttavat havainnon yhteydessä sen, että suurimmalle osalle petoksen uhreista menetetyllä rahalla on merkittäviä vaikutuksia riippumatta sen lopullisesta määrästä.

Vaikutukset voivat olla menetettyjen rahasummien kaltaisesti joko näkyviä tai piiloon jääviä. Piiloon jääviksi vaikutuksiksi voidaan laskea esimerkiksi taloudellisten tappioi-

den myötä seurannut elämänlaadun heikkeneminen. Sorellin ja Whittyn (2019, 354) tutkimuksessa eräs uhri kerto joutuneensa huijauksen seurauksena muuttamaan pienempään asuntoon ja ottamaan vastaan toisen työn, jotta hän saisi huijauksen aikana kertyneet velat maksettua. Toinen uhri taas kuvailee elämänsä materiaalistien standardien heikentyneen selvästi. Whitty ja Buchanan (2016) täydentävät piiloon jäävien vaikutusten näkökulmaa lisäämällä, että taloudellisilla menetyksillä voi olla vaikutuksia uhrien työkykyyn tai heidän työuraansa. He raportoivat uhrien kertoneen muun muassa siitä, kuinka he ovat joutuneet jättämään työnsä romanssihuijauksen aiheuttaman stressin, masennuksen tai häpeän vuoksi. Tämä puolestaan voi johtaa pitkäaikaiseen työttömyyteen tai työmarkkinoilta syrjäytymiseen. Erityisesti riski tähän kohoaa silloin, jos uhri kokee, ettei hän pysty enää luottamaan itseensä ja omaan päätöksentekokykyynsä. Button ym. (2014) puolestaan tukevat tätä väitettä tuomalla esiin vielä yrittäjyyteen liittyvän näkökulman, jossa erityisesti yrittäjinä tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat uhrit saattavat kärsiä luottotappioista tai mainehaitasta. Näissä tapauksissa huijauksen seuraukset eivät rajoitu enää pelkästään uhrin henkilökohtaiseen talouteen, vaan myös hänen liiketoimintaansa ja ammatilliseen tulevaisuuteensa.

Taloudellisten vaikutusten osalta kiinnostava huomio on se, että ne todennäköisesti eivät ole universaaleja. Sen sijaan ne ovat hyvinkin riippuvaisia siitä talousjärjestelmästä, jossa uhri elää. Esimerkiksi hyvinvointivaltiossa, jossa on kattava sosiaaliturva, taloudellinen menetys voi yksilön kannalta olla vähemmän tuhoisa kuin maassa, jossa yksilön taloudellinen turvallisuus perustuu pitkälti henkilökohtaisiin säästöihin tai perheen tukeen. Toisaalta taas käänteisesti romanssihuijauksen taloudelliset vaikutukset ulottuvat sitä pidemmälle yhteiskunnallisiksi taloudellisiksi vaikutuksiksi, mitä kattavampi sosiaaliturvaan liittyvä järjestelmä on. Lisäksi pankkijärjestelmillä ja viranomaisen reaktioilla huijauksiin on merkitystä sen kannalta, kuinka paljon menetetyistä varoista on mahdollista palauttaa. Romanssihuijauksen ollessa ylikansallinen rikollisuuden muoto, jonka uhriksi miljoonat ihmiset ympäri maailmaa ovat joutuneet, onkin siis tärkeää tarkastella siitä koituneita taloudellisia vaikutuksia yksilötason lisäksi yhteiskunnallisella tasolla.

Kansainvälisessä vertailussa (ks. Taulukko 1) esimerkiksi yksistään Yhdysvalloissa on FTC:n (2024) mukaan raportoitu vuonna 2023 yhteensä 64 000:sta romanssihuijauksesta, joissa menetetty summa on yhteenlaskettuna ollut arviolta 1,14 miljardia dollaria eli noin 1,1 miljardia euroa. Yhdistyneissä Kansakunnissa The National Fraud Intelligence Bureau (2023) raportoi ilmiöön liittyvien tapausten olleen 6,7 % laskussa edelliseen vuoteen verrattuna, mutta luvut ovat silti edelleen verrattain korkeita. Sen mukaan Yhdistyneissä Kansakunnissa raportoitiin vuonna 2023 yhteensä 8 036 tapauksesta, ja arvio menetetyistä summasta nousi yhteensä noin 92 miljoonaan puntaan eli noin 110,2

miljoonaan euroon. Suomessa Keskusrikospoliisi taas tiedotti vuonna 2024 pidetyssä Nyt valppaana! -kampanjan mediatilaisuudessa rakkauspetosten olleen vuonna 2023 rikosvahingon perusteella toisella sijalla suurimpien tietoverkkoavusteisten petosuhkien listalla. Keskusrikospoliisin ja Finanssiala ry:n tekemien laskelmien mukaan poliisin tietoon tuotiin vuonna 2023 yhteensä 486 romanssihuijauksen tapausta. Arvioitu summa menetyksille oli yhteensä 9 miljoonaa euroa.

Taulukko 1. Kansainvälinen vertailu romanssihuijauksen taloudellisista vaikutuksista.

Maa	Raportoidut tapaukset (2023)	Menetetty rahasumma yhteensä, € (2023)
Yhdysvallat	64 003	1,1 mrd.
Yhdistyneet Kansakunnat	8 036	110,2 milj.
Suomi	486	9 milj.

Romanssihuijauksen sijoittuminen Suomessa toiseksi suurimmaksi petosuhaksi on kansainvälisesti vertaillen samansuuntainen sen suhteen, että esimerkiksi Europol on vuoden 2023 talousrikoksia käsittelevässä raportissaan listannut romanssihuijaukset yhdeksi suurimmista petosuhista Euroopassa (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2023). FTC:n tilastojen mukaan romanssihuijaukset on nostettu yhdeksi suurimmista uhista vuonna 2020 (FTC 2021). Vuoden 2023 tilastoissa se on sisällytetty yleisesti huijauspetosten (engl. ”impostor scams”) kategoriaan, joka pitää ykkössijaa 10 uhkaavimman petoksen listassa (FTC 2024). Joka tapauksessa talousrikoksia kartoittavien tilastojen perusteella romanssihuijauksessa on kyse erittäin vakavasta talousrikoksesta, jonka uhriksi joutuvat miljoonat ihmiset ympäri maailmaa, ja joka tulee kalliiksi niin yksilöille kuin yhteiskunnallekin. Talousrikosten vaikutukset eivät rajoitu ainoastaan huomattaviin taloudellisiin haittoihin, vaan niistä seuraavat psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset haitat tapaavat moninkertaistaa rikosten yhteiskunnallista kuormitusta hyvinvoinnin näkökulmasta.

Tärkeää huomioitavaa on kuitenkin se, että nämä tilastot edustavat vain pientä osaa tapauksista. Läheskään kaikki uhrit eivät raportoi omia kokemuksiaan, koska he pelkäävät esimerkiksi saavansa itse syytteen rahanpesusta tai heidän häpeänsä estää sen. Lisäksi tähän tutkielmaan rajattiin taloudelliseen kansainväliseen vertailuun ne maat, jotka täyttivät hakukriteerit. Hakukriteereinä käytettiin seuraavia ehtoja: Tieto on mahdollisimman tuoretta, se on luotettavan tahon toimittama sekä saatavilla koko vuodelta ja kertoo

sekä arvion menetetyistä summista että viranomaisille raportoitujen tapausten määrän. Alun perin listassa oli myös Kanada, mutta se jäi rajauksen ulkopuolelle, koska siitä oli saatavilla tietoa vuoden 2023 osalta vain alkuvuoden tilastoista. Tilastot ovat kerätty tässä kohtaa vain sellaisista maista, joilla resursseja seurata ja mitata romanssihuijauksia. Vertailun ideana ei tässä kohtaa kuitenkaan ole niinkään löytää kansallisia eroja syiden ja seurausten välillä, vaan sen sijaan sen tarkoituksena on lähinnä osoittaa lyhyesti ilmiön yhteiskunnallinen merkitys ja laajuus monilla eri tasoilla.

Edellisen katsauksen perusteella romanssihuijauksen vaikutuksia voidaan pitää siis moniulotteisina ja pitkäkestoisina. Uhrien kokemalla häpeällä, syyllisyydellä ja emotionaalisilla menetyksillä voi olla vakavat psyykkiset seuraukset, jotka muistuttavat PTSD:n oireita. Taloudelliset tappiot puolestaan lisäävät psyykkistä kuormitusta entisestään. Läheisten negatiiviset reaktiot ja yhteiskunnallinen ymmärtämättömyys taas asettavat haasteita toipumiselle, jolloin monet uhrit kokevat saatavilla olevan avun riittämättömäksi. Huijauksen jälkeen uhrit saattavat kokea luottamuspulaa, joilla on vaikutusta sekä heidän nykyisiin että tuleviin ihmissuhteisiinsa. Näin ollen voidaan todeta, että kansainvälisten tutkimusten perusteella romanssihuijauksen vaikutuksilla on taloudellisten menetysten lisäksi mahdollisesti muita merkittäviä uhrien elämää haittaavia vaikutuksia, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti heidän hyvinvointiinsa.

3.4 Toipumisorientaatio romanssihuijauksesta selviytymisessä

Romanssihuijauksen jälkeen uhri jää usein paitsi taloudellisesti myös henkisesti haavoittuvaan tilanteeseen. Aikaisemmin koetut positiiviset tunteet kuten luottamus, rakkaus ja toivo ovat kääntyneet petokseksi. Ne ovat jättäneet jälkeensä häpeää, syyllisyyttä, surua ja taloudellisia haasteita. Moni uhri jää yksin kokemustensa kanssa pyrkiessään salailemaan tilannetta tai menetettyään suhteet läheisiinsä. Yksin jääminen, syyllistäminen ja häpeä voivat estää toipumisen alkamista. Mitä pidempään tilanne jatkuu, sen alttiimpi hän on sekä vaikutusten kasaantumiselle että uudelleen huijatuksi tulemiselle. Tällöin tarve ammattimaiselle ja oikea-aikaiselle tuelle korostuu (esim. Nordling 2018). Romanssihuijauksesta selviytymistä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta, mutta tässä tutkimuksessa painotetaan erityisesti toipumisorientaatioon perustuvaa teoreettista viitekehystä. Toipumisorientaation nostaminen keskeiseksi osaksi tämän tutkimuksen teoreettista viitekehystä pohjautuu siihen ajatukseen, että sen avulla huijauksen uhria voidaan auttaa rakentamaan uudelleen itsetuntonsa ja luottamuksensa sekä löytämään uusia tapoja osallistua ja kokea elämä merkitykselliseksi kriisin kohtaamisen jälkeen.

Toipumisorientaatio on mielenterveys- ja sosiaalialalla kehitetty näkökulma, joka korostaa erityisesti yksilön voimavaroja, osallisuutta, toivoa ja elämän merkityksellisyyttä kriisin tai sairauden jälkeen (Raivio & Raivio 2020; Nordling 2018). Se perustuu Davidsonin ja Roen (2007) erotteluun kahdesta toipumisen muodosta eli kliinisestä toipumisesta (engl. ”recovery from”) ja henkilökohtaisesta toipumisesta (engl. ”recovery in”). Kliininen toipuminen merkitsee oireista toipumista, toimintakyvyn palautumista ja paluuta normaaliin arkeen. Romanssihuijauksen kontekstissa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi psyykkisten reaktioiden, kuten ahdistuksen ja häpeän lievittymistä tai taloudellisen tilanteen vakauttamista. Sen sijaan henkilökohtainen toipuminen viittaa siihen, että yksilö oppii elämään kokemansa kriisin kanssa. Hän rakentaa elämäänsä uudelleen muuttuneista lähtökohdista käsin. Tämä voi sisältää esimerkiksi identiteetin uudelleenmäärittelyä, osallisuuden vahvistumista ja tulevaisuuteen suuntautumista (Pilgrim & McCranie 2013, 43). Toipumisorientaatio yhdistää kliinisen ja henkilökohtaisen toipumisen kaksi näkökulmaa kokonaisvaltaiseksi prosessiksi. Sen keskeisimpinä osa-alueina on yleisesti pidetty voimavarojen, osallisuuden, toivon, merkityksellisyyden ja positiivisen mielenterveyden edistämistä. Siinä korostuvat yksilön omat tavoitteet, arvot ja voimavarat (Nordling 2018; Slade & Longden 2015, 3). Toipumista ei siis määritä ulkopuolisen antama arvio, vaan kokija itse. Toipuminen ei myöskään tarkoita suoraan paranemista, vaan ennemminkin kykyä elämän jatkamiseen toimintakyvyn rajoissa (Korkeila 2017). Romanssihuijauksen uhrille tämä voi tarkoittaa uudenlaisen elämänrakenteen luomista. Kokemus ei enää määritä identiteettiä, mutta se saa silti olla osa sitä.

Toipumiseen verrattuna toipumisorientaation prosessi on erityinen siitä syystä, että kuntoutuja asettaa itse itselleen tavoitteet ja päämäärät. Näitä tavoitteita ja päämääriä ei arvoteta ulkopuolisen toimesta. Toipumisorientaatiossa jokaisen toipumisprosessia pidetään yhtä arvokkaana. Henkilökohtaisiin asenteisiin, arvoihin, tunteisiin, päämääriin, taitoihin ja rooleihin liittyvä muutosprosessi on ainutlaatuinen. Tukea tarjoavien toimijoiden tehtäväksi jää siis uhrin tukeminen tasavertaisen ja asiakaslähtöisen kohtaamisen sekä kumppanuuden kautta. (Nordling 2018.) Toipumiseen siirtyminen ei kuitenkaan tapahdu automaattisesti. Prosessia voivat estää esimerkiksi voimakas häpeä tai avun hakemiseen liittyvä pelko. Toisaalta toipumisorientaatiossa kuntoutumisvalmiudella ei tarkoiteta kykyä tavoitteiden saavuttamiseksi, vaan sen sijaan siinä korostetaan halua ja kykyä niiden asettamiseen. Lisäksi tarvitaan tietoisuutta omista arvoista ja mahdollisuuksista. (Koskisuus 2007, 14.) Tässä kohtaa palvelujärjestelmän rooli nousee usein olennaiseksi. Toipumista tukevaa apua tulee olla saatavilla silloin, kun yksilö on valmis vastaanottamaan sitä. Palveluiden vaikuttavuus perustuu niiden oikea-aikaisuudelle, joka kytkeytyy niin ihmisen omaan päätösvaltaan kuin muutosvalmiuteen. Asiakkaalla tulee olla mahdollisuus kokea olonsa kuulluksi ja nähdyksi ilman liian nopeaan muutok-

seen painostamista. (Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013.) Toisin sanoen palveluiden kannalta kriittisin tekijä on se, kuinka hyvin palveluiden institutionaalinen aika kohtaa ihmisten kokemuksellisen ajan kanssa. Toipuminen saattaa estyä, mikäli rakenteellinen kärsimättömyys luo sille liikaa paineita.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa keskitytään tutkimuksen tarkoitukseen ja sen toteuttamistapoihin. Luvussa käsitellään tarkemmin tutkimuksen perustelut ja tutkimuskysymykset. Sen jälkeen esitellään aineisto. Aineiston esittelyn jälkeen tarkastellaan analyysiprosessiin liittyviä vaiheita ja ajatuksia. Lopuksi käydään vielä läpi tämän tutkimuksen kannalta olennaisia tutkimusetiikkaan liittyviä asioita.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan romanssihuijauksen uhriksi joutumisen vaikutuksia huijatuksi joutuneiden näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan toimeksiantona Nettideittiturva-hankkeelle, joka tarjoaa valtakunnallista matalan kynnyksen tukea romanssihuijauksen kokijoille. Tavoite on, että romanssihuijauksen uhriksi joutumisen pitkäaikaiset yksilölliset vaikutukset tulisivat tutkimuksen myötä näkyväksi. Samalla esitetään, millaisia merkityksiä kokijat antavat niille. Painopiste on sekä ilmiön välittömissä että pidempikestoisissa hyvinvointivaikutuksissa. Tämän jälkeen tarkastellaan sitä, millaisena tuen saaminen näyttäytyy romanssihuijauksen uhrien toipumiskokemuksissa. Toipumiskokemuksiin keskittyvän näkökulman tarkoituksena on valottaa tukipalveluiden roolia osana uhrin toipumista. Näin ollen tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia suomalaiset romanssihuijauksen uhrit kuvailevat tukeen saapumisen alussa?
2. Millaisia muutoksia asiakkaat kuvaavat itsessään Nettideittiturva-hankkeessa saadun tuen lopussa tai sen jälkeen?

Tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet tarpeesta selvittää romanssihuijauksen ilmiöön liittyviä yhteiskunnallisia vaikutuksia erityisesti suomalaisessa kontekstissa, jossa aihetta on tutkittu vasta vähän. Ennen ilmiön yhteiskunnallisten vaikutusten arvioimista on kuitenkin tärkeää ymmärtää sen yksilöllinen kokemuserusta. Tämän tutkimuksen kautta tuotetaan tietoa siitä, millaiseksi uhrit kokevat hyvinvointista romanssihuijauksen jälkeen sekä millaisena he kokevat saamansa tuen merkityksen. Yksilötason kokemusten tunnistaminen voi toimia jatkossa perustana laajemmalle yhteiskunnalliselle analyysille ja palvelujärjestelmän kehittämiseksi.

4.2 Aineisto

Tutkimuksessa käytetään aineistona STEA-rahoitteen Nettideittiturva-hankkeen vuosina 2023—2024 keräämää asiakaskyselyaineistoa. Aineistona toimivat sekä alku- että loppukyselyt, joihin asiakkaita on pyydetty anonymisti vastaamaan työskentelyvaiheen mukaisesti. Ne sisältävät avoimia kysymyksiä, joiden avulla on kartoitettu asiakkaiden kokemuksia ja näkemyksiä omasta tilanteestaan romanssihuijauksen kokijana tai kokijan läheisenä asiakkuuden alkuvaiheessa ja loppuvaiheessa. Kyselyiden tarkoituksena on muun muassa lisätä tietoa siitä, millaisia ajatuksia ja tunteita romanssihuijauksen uhriksi joutuminen on herättänyt itsessä tai lähipiirissä. Lisäksi niiden avulla on kartoitettu hankkeen tuottaman tuen vaikutuksia asiakkaiden tilanteisiin.

Vastaukset kyselyihin on kerätty anonymisti Microsoft Office Forms -työkalun avulla. Kyselyiden alussa on linkki rekisteri- ja tietosuojaselosteeseen, jonka ”Käyttötarkoitus”-osiossa mainitaan, että vastauksista saatuja anonymisoituja tietoja voidaan käyttää myös osana tutkimusaineistoa. Koska kyselyihin vastataan vapaaehtoisesti ja nimettömästi, niitä ei käytännössä voida suoraan yhdistää tiettyihin henkilöihin. Vastaaminen on kuitenkin rajattu niin, että alkukyselyn lomake annetaan täytettäväksi vasta asiakkaan ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä ja loppukysely vasta työskentelyn tullessa päätökseen. Tämän avulla vastaajien määrä muodostuu vain sellaisista henkilöistä, jotka ovat todetusti hankkeen asiakkaita. Alkukyselyn on täyttänyt yhteensä 64 asiakasta ja loppukyselyn yhteensä 37 asiakasta.

Kyselylomakkeet on koostettu niin, että molemmissa lomakkeissa kysytään ensin vastaajan taustatietoja, kuten ikää, sukupuolta, paikkakuntaa ja sitä, onko vastaaja romanssihuijauksen kokija, kokijan läheinen vai tekijä. Tässä kohtaa kuitenkin huomautettiin jo, että tekijöiden vastaukset rajautuvat aineiston ulkopuolelle. Rajaus johtuu siitä, että heitä ei ole tavoitettu hankkeen aikana. Siksi tekijöiden osuutta kyselyissä ei ole mainittu aikaisemmin eikä mainita jatkossa enää ollenkaan. Taustatietojen lisäksi alkukyselyssä ollaan kiinnostuneita vastaajan omasta kokemuksesta romanssihuijaukseen liittyen, johon vastaajat ovat saaneet antaa avoimen vastauksen. Vastauksen muodostamiseksi on annettu tukikysymyksiä. Tukikysymysten avulla kirjoittajia on ohjeistettu kertomaan esimerkiksi siitä, mitä on tapahtunut, mitä tapahtumista on seurannut, missä nettipalvelussa tilanteet ovat tapahtuneet, mitkä ovat ajatukset tilanteesta nyt, kuinka kauan huijaus on kestänyt, onko jotain muuta, mitä tapahtuneesta haluaisi kertoa, minäkälaisia seurauksia huijauksesta on ollut ja miten tapahtumat ovat vaikuttaneet vastaa-

jaan taloudellisesti. Loppukyselyssä puolestaan esitetään taustatietoihin liittyvien kysymyksien jälkeen muutamia avoimen vastausvaihtoehdon kysymyksiä, kuten millaisia muutoksia vastaaja on huomannut itsessään työskentelyprosessin lopussa tai sen jälkeen ja miten työskentely on vaikuttanut hänen itsetuntemukseensa.

Tutkimuskysymysten kannalta aineiston erityisinä vahvuuksina voidaan pitää sen sisältämää monipuolista laadullista tietoa, joka mahdollistaa kokemusten kartoittamisen suoraan ilmiön ytimessä. Sen heikkoutena puolestaan korostuu erityisesti se, että alkukyselyyn ja loppukyselyyn vastanneita henkilöitä ei voida suoranaisesti vertailla keskenään, koska kyselyihin on vastattu anonyymisti. Tällöin on mahdotonta tutkia yksittäisen vastaajan hyvinvoinnin muutosta tai seurata tuen vaikutuksia tarkasti. Lisäksi tämä asettaa haasteen suoran yhteyden osoittamiselle saadun tuen ja mahdollisen hyvinvoinnin parantumisen välillä, koska ei voida tietää, liittyvätkö yksittäiset muutokset toisiinsa.

Henkilökohtaisten vertailujen puuttuminen hankaloittaa sen erottamista, johtuvatko havaitut ryhmämuutokset oikeista trendeistä vai vastaajajoukon vaihtuvuudesta alkukyselyn ja loppukyselyn välillä. Tämän tutkimuksen kannalta olisi ollut mahdollisesti hedelmällisempää kerätä aineisto, jossa yksittäisten henkilöiden vastauksia on mahdollista vertailla toisiinsa. Tarkennettu ja paranneltu aineisto saattaisi myös tuoda vielä tätä aineistoa syvempää näkökulmaa hankkeen kehittämisen kannalta olennaisista asioista. Se ei kuitenkaan opinnäytetyön ja alkuperäisen hankekauden asettamien aikarajoitusten vuoksi ollut tutkimuksen toteuttamisen aikana mahdollista. Sen seurauksena tutkimusasetelma muotoiltiin aineistoon liittyvien rajoitusten puitteissa. Aineiston heikkoudet eivät siis täysin estä tarkastelemasta romanssihuijausten uhrien kokemuksia tapahtuneesta, mutta heikkouksien tuomat haasteet tulee ottaa tarkasti huomioon tuloksia analysoitaessa.

4.3 Menetelmä ja analyysiprosessi

Menetelmällisesti tämä tutkimus toteutettiin temaattisen sisällönanalyysin avulla. Analyysiprosessin aluksi kaikki vastaukset luettiin useaan kertaan läpi, jotta niistä saataisiin muodostettua mahdollisimman kattava kokonaiskuva. Tavoitteena oli sekä saada yleinen käsitys aineiston sisällöstä että tunnistaa siinä toistuvia teemoja. Sen jälkeen aineistosta karsittiin molemmista osioista pois läheisten antamat vastaukset, koska kummasakaan lomakkeessa läheisten vastausten määrää ei voida pitää uhrien vastausten määrään suhteutettuna tarpeeksi edustavana otoksena, jotta niistä voitaisiin tehdä uskottavia

johtopäätöksiä. Karsinnan jälkeen aineiston lopullinen koko muodostui niin, että tutkimuksen kannalta oleellisia vastauksia oli alkukyselyssä yhteensä 55 ja loppukyselyssä yhteensä 32 kappaletta.

Alkukyselyn aineistoon mukaan otetuista vastaajista n. 93 % on naisia ja 7 % on miehiä. Loppukyselyssä puolestaan naisia vastaajista puolestaan on n. 97 % ja miehiä n. 3 %. Ikähaarukka jakautuu niin, että alkukyselyssä 30–62-vuotiaiden vastaajien osuus aineistosta on n. 71 %, 63–79-vuotiaiden osuus on n. 27 % ja yli 80-vuotiaiden osuus n. 2 %. Loppukyselyssä jakauma taas menee niin, että 30–62-vuotiaiden vastaajien osuus aineistosta on n. 72 %, 63–79-vuotiaiden osuus on 25 % ja yli 80-vuotiaiden osuus on n. 3 %. Osuudet jakautuvat ikäryhmien osalta epätasaisesti todennäköisesti siitä syystä, että kyselylomakkeeseen asetettu ikähaarukka ”30–62-vuotiaat” on melko laaja. Jatkossa olisi suositeltavaa jakaa ikähaarukkaa pienempiin osiin.

Taulukko 2. Aineiston sukupuoli- ja ikäjakauma.

	Alkukysely (n=55)	Loppukysely (n=32)
Naiset	93 %	97 %
Miehet	7 %	3 %
30–62-vuotiaat	71 %	72 %
63–79-vuotiaat	27 %	25 %
Yli 80-vuotiaat	2 %	3 %

Seuraavaksi analyysin tekeminen jakautui kahteen osaan. Ensin analysoitiin alkukyselyyn saadut vastaukset, jonka jälkeen analysoitiin loppukyselyyn tulleet vastaukset. Molemmissa osioissa analyysiyksikkönä käytettiin yhden aihepiirin sisältämään lausumaa. Yksi vastaus saattoi kuitenkin sisältää useita eri aihepiirejä. Vastaukset luokiteltiin ensin aineistolähtöisesti sen mukaan, mitkä aihepiirit yleisimmin toistuivat. Luokittelun perusteella aihepiirit jaettiin laajempiin teemoihin (ks. Taulukko 3).

Taulukko 3. Esimerkki aineiston teemoittelusta.

Esimerkki vastausotteesta	Alakategoria	Pääteema
”Itsesyytökset ja häpeä on valtava.”	Syällisyys ja häpeä	Psyykkiset ja fyysiset vaikutukset
”Aluksi koin asiasta melko kovaa ahdistusta, nykyään lievemmin, mutta joissain tilanteissa kuitenkin. -- Rahan menettäminen ei ollut kaikista pahin asia, vaan henkisen väkivallan kohteeksi joutuminen.”	Ahdistus	
”Taloudellisesti koin vain pienen menetyksen, mutta psyykkiset seuraukset ovat olleet voimakkaita, masennusta, eristäytymistä, itsearvostus nollassa.”	PTSD:n kaltaiset oireet, kuten pakkoajatukset	
”En saa nukuttua, kaduttaa”	Univaikkeudet	
”Unohdin täysin itseni. Elin kaurapuurolla ja sain juuri laskut maksettua, en edes aina saanut. Toisinaan söin vain lounaan töissä ja se oli ainoa päivän ateriani. Silti hän sai manipuloitua mut aina lähettään sen mitä pystyin.”	Riittävään ravinnonsaantiin liittyvät ongelmat	
”2 viikkoa sitten sain pahan paniikkikohtauksen kaupassa.”	Stressin fyysiset oireet, esim. paniikkikohtaukset	Sosiaaliset vaikutukset
”Jouduin sairaalan tapaturman takia, jonka takia tilanne avautui läheisille. Menetin suhteet läheisiini.”	Suhteet läheisiin katkenneet	
”Luottamus ihmiseen mahdollisena kumppanina on tuhoutunut.”	Luottamuksen heikentyminen muihin	
”Menetin rahaa ja vanhempien luottamuksen.”	Muiden luottamuksen heikentyminen itseän	
”Pikkuhiljaa oli koko omaisuus mennyt ja lainaa otettu monta tonnia.”	Velkaantuminen	Taloudelliset vaikutukset
”En nähnyt häntä ikinä livenä. Näin hänet kerran videopuhelun kautta. Annoin hänelle vuoden aikana paljon rahaa, pääasiassa otin lainoja. Tällä hetkellä joudun ulosottoon lainojen takia.”	Maksuhäiriömerkinnät ja ulosotto	
”Huijari vei vanhuuden säästöni, en ottanut velkaa mutta joudun nyt elämään aika lailla kädestä suuhun.”	Elintason merkittävä heikkeneminen	

Alun perin ensimmäisen osion teemoiksi muodostuivat psyykkiset vaikutukset, fyysiset vaikutukset, sosiaaliset vaikutukset ja taloudelliset vaikutukset. Aivan prosessin loppuvaiheessa kävi kuitenkin selväksi, että fyysistä oireilua oli lähes mahdotonta erottaa psyykkisestä oireilusta. Näin ollen psyykkiset ja fyysiset vaikutukset yhdistettiin lopulta yhdeksi teemaksi. Uusi teema nimettiin kahden aikaisemman teeman mukaan yhdistelmänimellä psyykkiset ja fyysiset vaikutukset. Myös toisen osion analyysin kohdalla teemat muuttuivat kesken prosessin. Prosessin alussa teemat oli muodostettu loppukyselyyn sisältyneiden kysymysten perusteella niin, että ne olivat muutokset itsessä, muutokset itsetuntemuksessa ja toiminnan vaikutukset itsen. Näissä teemoissa aihepiirit alkoivat kuitenkin analyysin edetessä esiintyä päällekkäin, jolloin lähestymiskulmaksi vaihdettiin toipumisorientaation viitekehukseen sisältyvät vaiheet. Lopullisiksi teemoiksi muodostuivat siis toimijuuden vahvistuminen, toivo ja merkityksellisyys, identiteetin uudelleenmuotoutuminen sekä voimaantuminen.

Koska aineisto on verrattain pieni, sen koodaaminen oli helppo toteuttaa käsin Microsoftin Excel- ja Word-ohjelmia hyödyntäen. Koodaamisen jälkeen tarkemman käsittelyn kohteena oli teemoihin liittyvien havaintojen tarkastelu useaa eri teoreettista viitekehystä tarjoavaa lähdettä hyödyntäen. Avovastausten analyysissä keskityttiin teemojen tarkkojen lukumäärien ja osuuksien sekä yleisyysjärjestyksen sijaan sisältöön. Määrällisiä eroja olennaisempana tekijänä korostui siis se, minkälaisia asioita vastaajat halusivat ylipäättään nostaa esille.

Analyysiprosessin edetessä huomio kiinnittyi siihen, että molemmissa lomakkeissa vastaukset ovat useimmiten melko lyhyitä. Tästä syystä aineistoa ei ollut mahdollista analysoida yhtä perusteellisesti ja kontekstisidonnaisesti kuin esimerkiksi monipuolisia teemahaastatteluita. Siispä analyysin keskeinen kontribuutio ei perustu tiheään empiiriseen tulkintaan. Sen sijaan se perustuu siihen, että alustavan aineistolähtöisen luokittelun jälkeen aineistoa on käsitelty lähes kokonaan teoriasidonnaisesti aikaisempaa kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta hyödyntäen. Tämä tarkoittaa sitä, että vastauksissa esiintyviä empiirisiä teemoja on tulkittu ja jäsennetty eri hyvinvoinnin osa-alueita ja toipumisorientaatiota koskevan käsitteellisen viitekehksen avulla.

Kyselytutkimuksissa esitetyt avoimet kysymykset voivat tarjota monenlaisista näkökulmista hyödyllistä tietoa (Singer & Couper 2017). Tämän tutkimuksen kannalta avovastauksiin perustuvan aineiston etu piilee siinä, että se tarjoaa tietoa juuri niistä asioista, joita romanssihuijauksen uhrin ovat halunneet tuoda esille ilman monivalintakysymysten tuottamia rajoituksia. Avovastausten kohdalla painottuvat yksityiskohtaiset kuvaukset siitä, millä tavoilla romanssihuijauksen kohteeksi joutumiseen liittyvien tekijöiden koetaan vaikuttavan esimerkiksi psyykkiseen hyvinvointiin. Teemat eivät välttämät-

tä olisi tulleet samalla tavalla esiin ilman mahdollisuutta avovastauksiin. Toisaalta avoimiin kysymyksiin vastaamiseen liittyy riski siitä, että jokin olennainen teema jää vähäisemmälle huomiolle. Tähän saattaa vaikuttaa se, miten kysymys on muotoiltu. Tässä tutkimuksessa käytettiin valmista aineistoa, joten kysymysten yksiselitteinen muotoilu tutkimuksen tavoitteita ajatellen ei ollut mahdollista. Muotoilut ovat siis saattaneet vaikuttaa niin, että ne ovat ohjailleet vastaajien ajatuksia tiettyihin aihepiireihin ja teemoihin.

4.4 Tutkimusetiikka

Tässä tutkimuksessa on huomioitu ihmistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet, joita ohjaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatima ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohjeistus vuodelta 2019. Periaatteet on luotu niin tutkimuksen kohteena olevien suojaamiseksi kuin tutkijoiden eettisen pohdinnan tueksi. Periaatteet koostuvat neljästä ryhmästä, joita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen, kulttuurisen ja aineellisen ympäristön kunnioittaminen sekä yksityisyydensuoja ja tietoturva. Ohjeistuksen mukaan tietyissä tapauksissa ihmistieteellinen tutkimus tulee käyttää eettisessä ennakoarvioinnissa ennen aineistonkeruuta. Ennakoarviointi on määritelmän mukaan erityisen tärkeää silloin, kun tutkimus käsittelee traumaattisia kokemuksia, sisältää mielenterveyteen liittyviä teemoja tai kohdistuu taloudellisesti tai sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin. Suomessa ennakoarvioinnin tekee yliopiston tai tutkimuslaitoksen oma ihmistieteiden eettinen toimikunta. (TENK 2019.)

Tämän tutkimuksen käsitellessä romanssihuijauksen uhreja eettinen ennakoarviointi olisi ohjeistuksen perusteella suositeltavaa ennen aineistonkeruuta. Käytännössä tutkimus on kuitenkin henkilökohtaisten haastatteluiden sijaan toteutettu anonyymilla kyselylomakkeella. Vastauksia ei siis voida yhdistää tiettyihin henkilöihin, jolloin virallisen ennakoarvioinnin tarve ei ole välttämätön. Aineistonkeruussa on anonyymiteetista huolimatta kiinnitetty erityistä huomiota vastaajien haavoittuvaan asemaan, ja se on pyritty toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan eettisesti kestäväällä tavalla. Vastajat ovat esimerkiksi olleet jo valmiiksi avun piirissä olevia henkilöitä. Itsemääräämisoikeutta kunnioittaen vastaajia ei ole missään kohtaa velvoitettu vastaamaan kyselyyn, ja vastaamisen keskeyttäminen on ollut mahdollista koska tahansa.

Aineistona käytetyt kyselyt ovat olleet alun perin tarkoitettu toimeksiantajan eli Netti-deittiturva-hankkeen tarjoaman tuen ja koulutuksen järjestämiseen liittyvään hallinnoin-

tiin, eli kyselyitä ei ole luotu tätä tutkimusta varten. Osallistujille on kuitenkin TENK:in ohjeistuksen tietoturvaan koskevan kriteerin mukaisesti kyselylomakkeen yhteydessä annettu tieto siitä, että kyselyihin saatuja vastauksia voidaan tarvittaessa käyttää myös osana tieteellistä tutkimusta. Kyselyistä saadut tiedot on kerätty siihen vastanneen henkilön luvalla. Aineiston säilytyksessä on noudatettu tietolainsuojasäädäntöä ja tutkimusdataa on sen arkaluontoisuuden vuoksi käsitelty erittäin luottamuksellisesti. Osallistujille on annettu tietoa henkilötietojen käsittelystä kyselylomakkeen alkuun liitettyssä rekisteri- ja tietosuojaselosteessa. Selosteessa on huomioitu EU:n yleisen tietosuojasetuksen eli GDPR:n vaatimukset. Rekisterinpitäjänä toimii Sosped-säätiön ja Maria Akatemia ry:n Nettideittiturva-niminen yhteiskehittämishanke. He ovat vastuussa sekä henkilötietojen käsittelystä että tietosuojasta. Se ei kuitenkaan poista tutkimuksen tekijän vastuuta käsitellä kyselyyn vastanneiden henkilöiden henkilö- ja tunnistetietoja asianmukaisesti, vaan asianmukainen käsittely on varmistettu koko tutkimusprosessin ajan.

Osallistujilta kerättävät taustatiedot on määritelty ennalta sen mukaan, mitä rekisterinpitäjä on kokenut tarpeelliseksi toimintansa osalta. Osallistujilta kerätyt henkilö- ja tunnistetiedot sisältävät iän, paikkakunnan ja sukupuolen. Näitä tietoja ei yksittäin kuitenkaan tulla tulosten yhteydessä esittämään, koska ne ovat tutkimuksen kannalta tarpeettomia tietoja. Sen sijaan sukupuoli- ja ikäjakaumat käydään yleisesti läpi analyysiprosessin kuvaamisen yhteydessä. Taustamuuttujien lisäksi aineistosta on poistettu vastauksissa esiintyvät yksilöivät tiedot, kuten tietyt rahasummat, työpaikat tai yksittäiset muut yksityiskohdat. Tietojen poistamisen tarkoituksena on ollut varmistaa yksityisyydensuojan säilyminen tutkimuksen aikana mahdollisimman hyvin. Näin ollen aineisto ei sisällä sellaisia tietoja, joiden perusteella vastaaja olisi mahdollista tunnistaa.

Eettisten periaatteiden mukaan tutkimus tulee toteuttaa ja suunnitella niin, ettei siihen osallistumisesta koidu kenellekään merkittävää vahinkoa (TENK 2019, 7). Tämän tutkimuksen aiheita, eli romanssihuijauksen yksilötason vaikutuksia Suomessa, voidaan pitää ohjeistuksen mukaan arkaluonteisena ja tunteita herättävänä. Aihe pitää sisällään sekä taloudellista että psyykkistä kärsimystä, jonka lisäksi ilmiöön liittyy vielä vahva yhteiskunnallinen stigma. Tutkimus on kuitenkin pyritty toteuttamaan niin, että se on mahdollisimman yleisluontoinen, eikä tulokset ole yhdistettävissä tiettyihin henkilöihin. Lisäksi jokainen vastaaja on ollut jo valmiiksi asiakaskontaktissa tuen piirissä, ja he ovat kyselyyn vastatessaan voineet itse arvioida osallistumisen aiheuttamaa henkistä tai muuta kuormitusta joko itsekseen tai yhdessä asiantuntijan kanssa. Halutessaan he ovat voineet mistä tahansa syystä jättää kyselyyn vastaamisen kesken, keskeyttää osallistumisen tai perua suostumuksensa, mikä on osaltaan voinut vähentää kuormitusta.

Tutkimuksen eettisyyden varmistaminen on osa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Sen lisäksi hyvät tieteelliset käytännöt sisältävät tutkimuksen luotettavuuden, rehellisyyden, arvostuksen ja vastuunkannon. Koko tutkimuksen elinkaaren ajan on tärkeää, että tutkija varmistaa hyvien tieteellisten käytäntöjen toteutumisen. (Keiski 2023, 11—12.) Tämä tutkimus on toteutettu hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti noudattamalla siihen kuuluvia menettelytapoja aina suunnitteluvaiheesta tutkimuksen viimeistelyyn saakka. Tutkimuksen aikana on huolehdittu siitä, että luotettavuuden varmistamiseksi ja arvostuksen osoittamiseksi lähdeviitteet on merkitty huolellisesti. Tutkimus on myös toteutettu rehellisesti. Toimeksiannosta huolimatta tutkimus on pyritty toteuttamaan hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti niin objektiivisesti kuin mahdollista huomioimalla mahdollisimman paljon tutkimuksen aikana esiin nousseita näkökulmia ja vertailemalla niitä keskenään. Vastuu tutkimuksen jokaisesta osa-alueesta koko tutkimuksen elinkaaren ajan kuuluu tutkimuksen toteuttajalle.

5 TULOKSET

Seuraavaksi esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja peilataan niitä aikaisempaan tutkimustietoon. Tulososio rakentuu niin, että ensin vastataan tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen käymällä läpi teemoiksi jaetut romanssihuijauksen psyykkiset ja fyysiset vaikutukset, sosiaaliset vaikutukset sekä taloudelliset vaikutukset aineistona toimineesta alkukyselyyn kertyneistä vastauksista. Näitä vaikutuksia vertailaan aiemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa esille nousseisiin romanssihuijauksien vaikutuksiin. Tämän jälkeen vastataan tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen. Toisessa kysymyksessä kartoitetaan hankkeen tuen vaikuttavuutta asiakkaiden hyvinvointiin esittelemällä loppukyselyn perusteella jäsennellyt teemat eli toimijuuden vahvistuminen, toivo ja merkityksellisyys, identiteetin uudelleen muotoutuminen ja voimaantuminen. Näitä vastauksia peilataan sekä aikaisempaan tutkimustietoon että alkukyselyssä esille nousseisiin vaikutuksiin. Tulososiossa jokaisesta teemasta on muodostettu oma alaotsikko tulososion rakenteen selkeyttämiseksi. Teemat esitellään esiintyvyyjärjestyksen sijaan siinä järjestyksessä, miten niitä on käsitelty tutkimuksen aikaisemmissa osioissa. Tulososion havainnollistavissa sitaateissa merkintä ”AV” tarkoittaa alkukyselyn vastaajaa ja ”LV” loppukyselyn vastaajaa. Tämän tarkoituksena on selventää sitä, että kyselyiden vastaajat eivät välttämättä ole samoja, eli niitä ei voi yhdistää toisiinsa.

5.1 Hyvinvointiin liittyvät vaikutukset

Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden tarjoaman viitekehyksen perusteella romanssihuijauksen kohteeksi joutuminen vaikuttaa yksilön hyvinvointiin hyvin perustavanlaatuisella tavalla. Vaikutukset ovat moniulotteisia, ja ne esiintyvät usein päällekkäin. Yleensä kahden tai useamman osa-alueen päällekkäisyys vahvistaa toistensa negatiivisia vaikutuksia. Seuraavaksi tarkoituksena on vastata tämän tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen romanssihuijauksen kohteeksi joutumisen vaikutuksista suomalaisessa kontekstissa. Vastauksia etsitään käymällä läpi Nettideittiturva-hankkeen alkukyselyyn vastanneiden asiakkaiden omia kuvauksia kokemuksestaan ja jäsentämällä niitä hyvinvoinnin eri osa-alueisiin liittyviin vaikutuksiin.

5.1.1 *Psyykkiset ja fyysiset vaikutukset*

Romanssihuijaus on selkeimmin taloudellisen väkivallan muoto, jolloin luonnollisesti päällimmäiseksi kysymykseksi nousee usein sen taloudellisista menetyksistä johtuvat seuraukset. Todellisuudessa romanssihuijauksen vaikutukset ulottuvat kuitenkin syvemmälle kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, joista taloudellisten vaikutusten ohella kenties näkyvimpänä vaikutusten osa-alueena voidaan pitää yksilön psyykkistä hyvinvointia. Jo aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että huijatuksi tulemiseen liittyy voimakkaita tunteita. Koetut negatiiviset tunteet sisältävät usein häpeää, syyllisyyttä, pelkoa ja ahdistusta. (Whitty & Buchanan 2016; Button ym. 2014.) Näin näyttäisi olevan myös tämän aineiston perusteella:

Olen hävennyt ja salannut tätä hyväksikäyttö suhdetta, sillä en ole pystynyt myöntämään totuutta. (AV36)

Häpeän itseäni ja syyllistän. En ole kehdannut kertoa kellekkään muuta kuin että olen kohdannut kriisin enkä tiedä miten selvitä tästä. Tapahtuneen jälkeen olen yrittänyt vain maksella rästissä olevia laskuja. (AV42)

Häpeää voidaan pitää yleisesti yhtenä keskeisimmistä tunteista, joita romanssihuijauksen uhrit kokevat. Sen on todettu olevan este avun hakemiselle ja toipumiselle. Lisäksi häpeä saattaa johtaa kokonaisvaltaiseen sosiaaliseen eristäytymiseen, kun uhri yrittää kaikin keinoin vältellä tilanteensa paljastumista muille. Häpeä näyttäisi olevan kytköksissä itsesyttöksiin, joiden perusteella uhri kokee olevansa itse vastuussa tapahtuneesta. Itsesytytökset eivät kuitenkaan suoraviivaisesti pidä paikkansa, sillä todellisuudessa romanssihuijauksen uhri on usein manipulaation ja psykologisen hyväksikäytön kohteena (Cross ym. 2018).

Romanssihuijauksen psyykkiset vaikutukset vaikuttavat korostuvan usein sellaisissa tilanteissa, joissa uhreilla on entuudestaan muita kuormittavia elämäntilanteita. Aikaisempien tutkimusten perusteella erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset todennäköisesti kokevat huijauksen seuraukset raskaammin kuin ne, joilla arki on ollut enemmän hallinnassa ennen huijauksen kohteeksi joutumista. (Cross 2018.) Vakavimmiksi romanssihuijauksen seurauksiksi nousevat itsemurha-ajatukset ja itsetuhoinen käytös. Usein huijauksesta koettu häpeä, korkea ahdistus ja sosiaalinen eristäytyminen lisäävät itsemurhariskiä huomattavasti. Tilannetta pahentaa entisestään kokemus taloudellisen aseman menetyksestä. Aineistossa kohonnut itsemurhariski ilmeni sekä epäsuorina viittauksina siihen liittyviin ajatuksiin että suorina kokemuksina:

Nyt ajattelen että olisi pitänyt olla lähettämättä rahaa ja uskoa niihin kaikkiin lupauksiin, velkaannuin täydellisesti ja menetin ihan kaiken. Yritin itsemurhaa häpeissäni [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi] mutta en onnistunut, nyt jälkeinpäin olen siihen tyytyväinen. Olin psykiatrisella osastolla sairaalassa noin kk:n päivät. (AV55)

Esimerkkinä käytetyn lainauksen vastaajan tilanne täyttää kaikki edellä mainitut riskitekijät. Hänen kokemansa häpeä, ahdistus ja taloudellisen aseman menettäminen on johtanut äärimmäisen ratkaisun yrittämiseen. Vastaaja kertoo kuitenkin olleensa jälkeinpäin iloinen siitä, että yritys epäonnistui. Lisäksi hän mainitsee viettäneensä aikaa psykiatrisessa sairaalahoidossa. Psykiatriseen sairaalahoitoon joutuminen kertoo vakavasta kriisistä, mutta myös mahdollisuudesta saada tukea ja apua tilanteeseen.

Useiden tutkimusten mukaan sosiaaliseen stigmaan liittyvät häpeän tunteet toisinaan estävät ihmistä hakemasta apua tilanteeseensa, ennen kuin on liian myöhäistä (kts. esim. Goffman 1963). Tästä syystä olisi tärkeää, että romanssihuijauksen ilmiöstä puhuttaisiin enemmän ja avoimemmin. Ilmiötietoisuuden lisääminen voisi johtaa stigman vähenemiseen, mikä puolestaan voisi edistää avun piiriin hakeutumista jo riittävän varhaisessa vaiheessa.

Häpeän ja itsesyytösten ohella on tyypillistä, että romanssihuijauksen uhreilla esiintyy toistuvia ja pakonomaisia ajatuksia joko kokemuksen aikana tai sen jälkeen. Posttraumaattisen stressihäiriön (PTSD) kaltaiset oireet, kuten voimakas ahdistus ja tapahtuman jatkuva läpikäynti näkyvät sekä kansainvälisessä tutkimuksessa että aineistossa tehdyissä havainnoissa. Usein tämänkaltaisen oirehdinta vaikuttaa monin tavoin uhrin psyykkiseen hyvinvointiin heikentävästi. Eräskin vastaaja kuvailee tilannettaan seuraavalla tavalla:

En ole pystynyt tekemään koulutöitäni tai muutamaakaan mitä pitäisi tehdä. Olen levoton ja ahdistunut ja mietin kokoajan että haluan tekstata hänelle uudelleen ja uudelleen tai lähettää rahaa. (AV37)

Vastaaja kuvailee sitä, kuinka hänen on hankala päästä pakonomaisista ajatuksistaan irti. Tämä vaikeuttaa jo hänen arkista toimintaansa. Ei ole tavatonta, että romanssihuijauksen aiheuttama psyykkinen stressi vaikuttaa uhrin toimintakykyyn. Toimintakyvyn heiketessä myös normaaleista arjen tehtävistä suoriutuminen vaikeutuu. Aikaisempien tutkimusten perusteella osa huijatuksi tulleista kokevat paknomaista tarvetta jatkaa yhteydenpitoaan huijarin kanssa. Useimmiten tarve lievenee huijauksen paljastuttua, mutta toisinaan se jatkuu sen jälkeen. Tällainen käyttäytyminen on seurausta psykologi-

sen hyväksikäytön mekanismeista, joissa huijarit ovat onnistuneet rakentamaan todella syvän riippuvuussuhteen uhreihinsa. Riippuvuussuhde rakennetaan usein jo hyvin varhaisessa vaiheessa huijausta. Se kätkeytyy usein grooming-vaiheessa tapahtuvaan niin kutsuttuun rakkauspommitukseen, jonka aikana huijari esimerkiksi lähettelee uhrilleen hyvin paljon romanttisia viestejä ja joskus jopa pieniä lahjoja. (Whitty 2018.)

PTSD:n oireisiin sisältyy usein pakkoajatusten lisäksi voimakkaita pelon tunteita. Huijatuksi tuleminen aiheuttaa jatkuvaa epävarmuutta siitä, miten pitkään ja milloin hyväksikäytön kohteeksi joutuminen tulee vielä vaikuttamaan omaan elämään. Aineiston vastauksissa tämä näkyi seuraavalla tavalla:

Ehkä pelkäsin että kupla puhkeaa ja kiinnostus lopahtaa. Tai että hän saa minut houkuteltua masturboimaan kameralle ja kiristää minua sitten sillä. (AV3)

Rahaa hän alkoi pyytää vasta toukokuussa lentolippuihin. Sanoin että en voi antaa enkä antanutkaan. Tyhmänä lähetin kuitenkin kuvan ajokortistani. -- Olin täysin rikki, nöyryytetty ja pelkäsin mitä hän voi tehdä tiedoillani. Tein ilmon poliisille joka ei kuitenkaan vastannut viestiini. (AV31)

Sitten melko pian tuli rahapyyntö, ne oli hirveätä aikaa.. ahdistunut pelokas.. en kertonut kellekään rahan lähettelyistä. (AV39)

Nämä lainaukset osoittavat erityisesti sen, kuinka uhrin kokema pelko voi liittyä suoraan sekä taloudelliseen hyväksikäyttöön että laajemmin uhrin haavoittuvaan asemaan. Lainausten perusteella pelkoa ja epävarmuutta on esiintynyt sekä huijauksen aikana että sen jälkeen. Huijauksen aikana koettu pelko on liitetty muun muassa rahapyyntöihin. Huijauksen päätyttyä vastaajat puolestaan kertoivat pelänneensä sitä, että huijarit käyttäisivät heidän lähettämäänsä tietoja tai kuvia vielä hyväkseen.

Tällaiset tuntemukset ovat yhdistettävissä niin huijauksen aikana tapahtuvaan uhrin manipulointiin kuin huijauksiin liittyvään väkivaltaan sen eri muodoissakin. Pelon ylläpitäminen voi toimia ja usein toimiikin huijauksen vallan välineen. Se estää uhrin hakemasta apua, syventää huijarin valtaa uhriinsa ja vahvistaa uhrin riippuvuutta tekijää kohtaan. Tämä taas vahvistaa käsitystä siitä, että romanssihuijauksessa vaikutukset eivät rajoitu ainoastaan taloudellisiin menetyksiin. Sen sijaan uhrit kokevat usein vakavaa psyykkistä kuormitusta esimerkiksi pelkona mahdollisesta julkisesta nöyryytyksestä tai maineen menetyksestä.

Pitkään jatkunut psyykkinen kuormittuneisuus saattaa toisinaan alkaa näkyä fyysisenä oireiluna. Romanssihuijauksen uhrit eivät ole poikkeus. He tuovat kertomuksissaan esille, millaisia vaikutuksia etenkin psyykkisellä kuormituksella on heidän fyysisten toimintojensa kannalta. Kansainvälisissä tutkimuksissa psyykkistä ja fyysistä oireilua on kuvailtu erikseen, mutta tässä aineistossa nämä teemat osoittautuivat kietoutuvan toisiinsa hyvin vahvasti. Aineiston perusteella jäi epäselväksi, kuuluuko tietty vaikutus psyykkisen vai fyysisen teeman alle. Siitä syystä teemat yhdistettiin analyysin aikana saman kategorian alle. Seuraavaksi käsiteltävät tulokset esitellään fyysisinä oireina, mutta käytännössä ne voitaisiin käsittää myös psyykkisenä oireiluna.

Aikaisemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa uhrit ovat raportoineet kärsineensä muun muassa syömättömyydestä ja ravinnon laadun heikkenemisestä sekä unettomuudesta ja jatkuvasta uupumuksesta. Lisäksi he ovat raportoineet turvattomuudesta aiheutuvista fyysisistä stressireaktioista. (Whitty 2018; Whitty & Buchanan 2016.) Tämän tutkimuksen aineistoon saaduista vastauksista tehtyjen havaintojen perusteella monet suomalaiset romanssihuijauksen uhrit kärsivät erityisesti heikentyneestä ravitsemuksesta, unettomuudesta ja somaattisista oireista, kuten paniikkikohtauksista. Taloudellisen hyväksikäytön kohteeksi joutuminen voi vaikuttaa suoraan uhrin elämänlaatuun. Rahalliset menetykset pakottavat heitä tinkimään omista perustarpeistaan, kuten esimerkiksi ruoan laadusta ja määrästä sekä tarvittavasta lääkityksestä. Tämä korostuu aineistossa useammassa vastauksessa sekä huijauksen aikana että sen jälkeen tapahtuneina seurauksina:

Unohdin täysin itseni. Elin kaurapuurolla ja sain juuri laskut maksettua, en edes aina saanut. Toisinaan söin vain lounaan töissä ja se oli ainoa päivän ateriani. Silti hän sai manipuloitua mut aina lähettään sen mitä pystyin. (AV42)

Sinne meni mun kaikki rahat. Rikosilmoituksen tein viime torstaina. Poliisi ei kuitenkaan antanut mitään toiveita asian selvittämiseksi. Nyt ajattelen vain koko ajan asiaa. Samat asiat pyörii vaan päässä. En oikein osaa tehdä mitään. Yritän kuitenkin syödä jotain kun on diabeteskin. (AV28)

*Olin myynyt kotini ja kaikki irtaimistoni. Rahat olin lähettänyt hänelle. Tein tässä vaiheessa rikosilmoituksen. Sain vuokrattua pienen asunnon, jossa nyt asun.
-- Olen erittäin ahdistunut, en saa lääkettä riittävästi, en pysty nukkumaan. (AV30)*

Lainaukset osoittavat sen, kuinka romanssihuijauksen kohteeksi joutuminen voi heikentää uhrin fyysistä hyvinvointia monella tapaa. Ensimmäisen vastauksen perusteella taloudellinen niukkuus haastaa riittävää ravinnon saantia. Pitkällä aikavälillä liian yksi-

puolinen ja vähäinen ravitseminen johtaa usein aliravitsemukseen, joka taas lisää riskiä erilaisille terveysongelmille (esim. Adam & Epel 2007). Sama kuvio käy ilmi myös diabetesta sairastavan uhrin vastauksesta, joskin diabeteksen sairastamisen vuoksi riittävän ja oikeanlaisen ravinnon saanti on terveyden kannalta vielä merkittävämpää. Hän kuitenkin selkeästi tiedostaa terveellisen ravinnon merkityksen oman sairautensa kannalta, mutta taloudellinen ahdinko ja jatkuvat pakkoajatukset tekevät sen toteuttamisesta vaikeaa.

Viimeisessä lainauksessa vastaaja tuo esille, kuinka taloudelliset menetykset ovat heikentäneet hänen elämänlaatuaan kokonaisvaltaisesti. Huijauksen seurauksena heikentynyt taloustilanne on pakottanut hänet muuttamaan vuokra-asuntoon, minkä lisäksi byrokrattiset ongelmat pahentavat tilannetta. Vaikeutuneesta elämäntilanteesta seuranneet ongelmat ovat lisänneet ahdistusta ja unettomuutta, joihin hän tarvitsisi lääkitystä. Uhrilla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta lääkkeiden hankkimiseen, koska talous on tiukilla huijauksen kohteeksi joutumisen ja sosiaaliturvalle tippumisen jälkeen. Lainauksessa korostuvat siis kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvät useat eri osa-alueet, ja periaatteessa lainaus olisi sopinut hyvin esimerkiksi psyykkisten vaikutusten alle. Merkittävin erottava tekijä tässä kohtaa on kuitenkin riittävän lääkityksen puute. Aikaisempien tutkimusten mukaan krooninen stressi ja traumaattiset kokemukset voivat pahentaa sekä fyysisiä että psyykkisiä oireita, kun taas riittämätön lääkitys näihin oireisiin usein entisestään heikentää uhrin toipumista tapahtuneesta. (Yehuda ym. 2015.)

Arjen perustarpeiden täyttämiseen liittyvien haasteiden lisäksi huijauksen aiheuttama kroonistunut stressi ja taloudellinen ahdinko saattavat johtaa unettomuuteen ja fyysiseen uupumukseen. Unettomuus ja uupumus taas heikentävät yksilön toimintakykyä ja arjesta selviytymistä. Toimintakyvyn heikkenemisen ohella unettomuus saattaa pahentaa erityisesti psyykkisiä oireita kuten ahdistusta ja masennusta. Fyysinen uupumus taas lisää riskiä erilaisille somaattisille oireille, kuten sydämentykytyksille tai vatsavaivoille. Aineistossa unettomuutta nostettiin esille edellisessä kohdassa esitetyn lainauksen lisäksi ainakin yhdellä muulla vastaajalla:

10 kuukautta kesti. Erittäin Nopea avioliitto. En saa nukuttua, kaduttaa. (AV20)

Erityisesti tässä tapauksessa lainaus viittaa romanssihuijauksen nopeaan etenemiseen. Lyhyestä kestosta huolimatta huijaus on jättänyt jälkeensä vastaajan mukaan kuitenkin niin suuren psyykkisen kuorman, että se hankaloittaa uhrin toimintakykyä unettomuuden ja katumuksen muodossa. Unettomuutta pidetään yleisesti tyypillisenä stressireaktiona. Se voi liittyä esimerkiksi traumaattisiin kokemuksiin, ahdistukseen ja itsesyytöksiin. (Harvey ym. 2011.) Pitkittynyt unettomuus voi heikentää kognitiivisia toimintoja,

mielialaa ja fyysistä terveyttä. Nämä osa-alueet taas ovat merkittäviä tekijöitä kriisin käsittelyn ja siitä toipumisen kannalta, jolloin niiden heikkeneminen todennäköisesti vaikeuttaa romanssihuijauksesta selviytymistä. Unettomuuden nostaminen esille korostaakin huijauksen pitkäaikaisia fyysisiä vaikutuksia sekä uhrin tarvitseman asiantuntevan tuen merkitystä huolimatta siitä, kuinka pitkään huijaus on jatkunut.

Toisinaan huijauksen aiheuttama psyykkinen ja fyysinen oireilu kärjistyy todella voimakkaana autonomisen hermoston kuormituksena. Kun yksilö on tarpeeksi kauan voimakkaan stressin alaisena, autonominen hermosto alkaa reagoimaan siihen esimerkiksi paniikkikohtausten muodossa. Aikaisempien tutkimusten mukaan myös traumaattiset kokemukset voivat herkistää uhria ahdistuskohtauksille. Näin käy erityisesti silloin, jos tapahtumaan liittyy vielä kontrollin menettämisen tunne ja voimakas häpeä. (Yehuda ym. 2015.) Eräs vastaaja kuvailee esimerkiksi omaa tilannettaan seuraavanlaisesti:

Olen todella ollut ahdistunut. Kaksi viikkoa sitten sain pahan paniikkikohtauksen kaupassa. Kotiin selvittyäni puhelimeen tuli whatsapp viesti. Avasin sen miltään ajattelematta silmät valmiiksi kyynelistä turvonneina... Viesti tältä mieheltä -- . (AV42)

Lainauksessa vastaaja kuvailee kokeneensa huijauksesta niin voimakasta ahdistusta, että lopulta se on aiheuttanut hänelle paniikkikohtauksen julkisella paikalla. Paniikkikohtaukset voivat syntyä äkillisesti stressaavassa tilanteessa tai ilman ulkoista ärsykettä. Usein niihin voi liittyä jonkinlainen traumaattinen kokemus, kuten tässä tapauksessa romanssihuijaus. (Craske & Stein 2016.) Vastaaja tuo lainauksessa esiin huijarilta saadun WhatsApp-viestin laukaisevan voimakkaan tunnereaktion. Tämä viittaa siihen, että pelkkä huijarin läsnäolo viestintäkanavissa voi ylläpitää huijauksen aiheuttamaa psyykkistä kuormitusta. Läsnäoloa viestintäkanavissa voidaan pitää myös eräänä keinona manipuloida ja hallita uhriaan vielä huijauksen jälkeenkin (Cross ym. 2018). Näin ollen romanssihuijaus voi vaikuttaa voimakkaasti uhrin turvallisuuden tunteeseen ja sitä kautta autonomiseen hermostoon vielä pitkään huijauksen jälkeenkin.

Huomionarvoisena havaintona voidaan pitää sitä, että aineistossa fyysisiin oireisiin liittyvät maininnat ovat määrältään paljon vähäisempiä kuin muihin teemoihin liittyvät maininnat. Tälle voi olla useita erilaisia selityksiä. Ensinnäkin on hyvin todennäköistä, että romanssihuijauksen uhrien huomio on keskittynyt ensisijaisesti henkiseen kuormitukseen, sosiaalisiin seurauksiin ja taloudellisiin menetyksiin. Tällöin fyysiset oireet jäävät luonnollisesti vähemmälle huomiolle. Toiseksi on mahdollista, että fyysisiä oireita ei osata aina yhdistää huijaukseen. Näin voi käydä siitäkin huolimatta, että oirehdinta olisi suoraa seurausta psyykkisestä stressistä ja taloudellisista menetyksistä. Kolman-

neksi aineisto ei välttämättä edusta riittävästi niitä, joille huijauksen vaikutukset ovat näkyneet erityisesti fyysisinä oireina. Tämä havainto ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö romanssihuijauksiin liittyisi muun oireilun ohella fyysisiä seurauksia. Sen sijaan seuraukset voivat olla merkittäviäkin, mutta niitä ei aina vain tunnisteta yhtä selkeästi kuin muita vaikutuksia.

5.1.2 Sosiaaliset vaikutukset

Sosiaalisiin suhteisiin liittyvät vaikutukset voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen. Aikaisempien tutkimusten perusteella ensimmäiseen osa-alueeseen voidaan lukea sellaiset sosiaaliset vaikutukset, joissa romanssihuijauksen kohteeksi joutuminen heikentää yksilön luottamusta muihin ihmisiin. Tämä haastaa uhrin kohdalla uusiin sosiaalisiin suhteisiin kiinnittymistä ja kasvattaa sosiaalisen eristäytymisen riskiä. Riittävän pitkään jatkunut sosiaalinen eristäytyminen puolestaan voi johtaa lopulta yhteiskunnasta syrjäytymiseen. Toiseen osa-alueeseen taas voidaan katsoa kuuluvaksi ne vaikutukset, joissa romanssihuijauksen uhrin läheiset menettävät luottamuksensa uhriin. Tämä luo omat kuormitustekijänsä jo olemassa oleville suhteille. Äärimmillään suhteet saattavat jopa katketa kokonaan. Olemassa olevien suhteiden katkeaminen taas lisää riskiä uhrin yksinäisyydelle ja syrjäytymiselle. (Whitty & Buchanan 2016.) Yksinäisyys ja syrjäytyminen ovat tunnetusti yksilön hyvinvointia heikentäviä tekijöitä. Aineiston valossa myös suomalaisilla uhreilla molempien tyyppisiä sosiaalisia seurauksia esiintyy melko tasaisesti.

Romanssihuijaukset voivat johtaa uhreilla pitkäaikaiseen luottamuksen menetykseen monien eri tekijöiden seurauksena. Huijauksen aikana tapahtuva tunteisiin liittyvä manipulointi, itsesyytökset, sosiaalinen stigma ja traumaattinen stressi vaikuttavat siihen, kuinka uhri suhtautuu muihin ihmisiin huijauksen jälkeen. Whitty ja Buchanan (2016) korostavatkin sitä, että uhrit kokevat huijauksen erityisen henkilökohtaisena. Huijauksen todellisen luonteen paljastuttua tapahtuma ei näyttäydykään uhrille enää ainoastaan taloudellisina menetyksinä, vaan sen sijaan uhri on nyt menettänyt myös hänelle läheisen ihmissuhteen. Tästä seuraa usein uhrin kokema merkittävä emotionaalinen kriisi, joka horjuttaa uhrin luottamusta muita ihmisiä kohtaan. Aineiston perusteella sosiaalisia vaikutuksia esiin nostaneet uhrit kuvailivat oman luottamuksensa heikentymisen muita kohtaan liittyvän erityisesti uusien parisuhteiden solmimiseen. Vastaajat nimittäin korostivat erityisesti sitä, kuinka he eivät enää uskaltaneet luottaa muihin ihmisiin mahdollisina tulevina kumppaneina:

Olen joutunut tunteideni hyväksikäytetyksi. Sydämeni on särkynyt monet kerrat ja luottamus miehiin ja ihmisiin on mennyt. Rahallisesti en ole menettänyt mitään. Henkisesti kyllä. (AV13)

Taloudellisesti koin vain pienen menetyksen, mutta psyykkiset seuraukset ovat olleet voimakkaita, masennusta, eristäytymistä, itsearvostus nollassa. Luottamus ihmiseen mahdollisena kumppanina on tuhoutunut. (AV31)

Ensimmäisen lainauksen perusteella romanssihuijauksesta seuraavat vahingot voivat olla vakavia huolimatta siitä, liittyykö kokemukseen taloudellisia menetyksiä vai ei. Uhrin kokemus omien tunteiden hyväksikäytöstä voi horjuttaa perustavanlaatuisia käsityksiä ihmissuhteista. Toistuvat sydänsurut puolestaan saattavat johtaa laajempaan epäluottamukseen niin mahdollisia tulevia kumppaneita kuin ihmisiä kohtaan ylipäätään. Erityisesti tämän vastaajan kokemus heijasteleekin ilmiötä, jossa petoksen vaikutukset eivät rajoitu vain yhteen suhteeseen tai hyvinvoinnin osa-alueeseen. Sen sijaan se voi jopa muuttaa tapaa, jolla uhri näkee koko sosiaalisen ympäristönsä. Toinen lainaus puolestaan tukee ensimmäisestä lainauksesta tehtyjä havaintoja. Siinä uhri tuo esille, kuinka hän ei enää luota muihin ihmisiin mahdollisena kumppanina. Luottamusta voidaan pitää ihmissuhteiden perustana, jolloin sen järkkymisellä voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia uhrin elämään.

Vaikka lainausten perusteella luottamuksen menetys on yhdistetty ainoastaan uusien parisuhteiden solmimiseen liittyvänä ongelmana, kyse on kuitenkin laajemmasta hyvinvoinnin osa-alueesta. Kun uhri kokee, ettei hän voi luottaa enää ihmisiin, hän saattaa alkaa vetäytymään kaikista sosiaalisista kontakteistaan. Lopullisena seurauksena voi olla sosiaalinen eristäytyminen. Eristäytyminen puolestaan saattaa johtaa esimerkiksi yksinäisyyden ja masennuksen syvenemiseen (Harvey ym. 2014). Lisäksi jatkuva epäluottamus toisia kohtaan todennäköisesti on yhteydessä pelkoon uuden hyväksikäytön kohteeksi joutumisesta, mikä taas vahvistaa psyykkistä kuormittuneisuutta. Luottamuksen heikentymistä voidaan pitää siis yhtenä romanssihuijauksen pitkäaikaisimmista ja vaikeimmin korjattavista seurauksista. Ihmissuhteisiin liittyvä petos jättää yksilöön usein niin syvän jäljen, että siitä toipuminen edellyttää sekä ammatillista tukea että tietoista työtä luottamuksen uudelleen rakentamiseksi.

Sen lisäksi että uhri saattaa menettää luottamuksensa muihin ihmisiin, voivat muut ihmiset menettää luottamuksensa häneen. Uhrin ympärillä olevilla ihmisillä on harvoin tarpeeksi ymmärrystä siitä, kuinka voimakkaan psyykkisen manipulaation kohteena uhri on huijauksen aikana ollut. Tämä johtaa usein erilaisiin haasteisiin, jotka kuormittavat uhrin sosiaalisia suhteita. Yleisesti kuitenkin tiedetään, että enemmän uhri saa tukea

läheisiltään, sen paremmat mahdollisuudet hänellä on huijauksesta selviämiseen. (Whitty 2018.) Läheisten suhtautumisessa uhrin kokemaan romanssihuijaukseen voi olla toisaalta suurtakin vaihtelua. Toisinaan huijaukseen liittyvät tapahtumat ovat läheisille niin järkyttäviä, että se johtaa suhteiden päättymiseen. Joissakin tapauksissa se vain heikentää perheen sisäistä luottamusta ja arvostusta. Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella molemmat tilanteet ovat mahdollisia:

Keskustelu jatkui pari vuotta. Menetin rahaa yhteensä [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi]. Jouduin sairaalan [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi] takia, jonka takia tilanne avautui läheisille. Menetin suhteet läheisiini. (AV19)

Oli hyvä manipuloimaan ja puhumaan ympäri. Toivon todella etten olisi niin sinisilmäinen ja luottaisi. Juu oli rikosjuttu myös vein porukoilta rahaa että saan hänet suomeen. -- Menetin rahaa ja vanhempien luottamuksen. Olen kyllä saanut jo anteeksi mutta eivät he koskaan sitä unohda. Jäi esim. laskuja maksamatta ja myös vuokra. (AV41)

Ensimmäisen esimerkin kohdalla vastaaja kertoo vain sen, että suhteet läheisiin ovat katkenneet. Omien sanojensa mukaan hän ei ollut vapaaehtoisesti kertonut tilanteestaan, vaan se oli paljastunut sairaalaan joutumisen vuoksi. Toisin kuin alempi vastaaja, hän ei kuitenkaan avaa enempää suhteiden katkeamiseen liittyviä syitä. Tämän vuoksi on vaikeaa esittää yksityiskohtaisia päätelmiä siitä, mitkä taustatekijät ovat lopulta vaikuttaneet suhteiden päättymiseen. Aikaisempien tutkimusten perusteella kuitenkin tiedetään, että läheisten suhtautuminen romanssihuijauksen uhriin voi olla voimakasta ja jopa syyllistävä. Esimerkiksi Goffmanin (1963) sosiaaliseen stigmaan liittyvän teorian mukaan yhteisöt saattavat syrjiä negatiivisella tavalla normeista poikkeavaa yksilöä. Romanssihuijauksen uhrin kannalta tämä voi siis tarkoittaa sitä, että kokemuksensa vuoksi hän joutuu moraalisen stigmatin kohteeksi. Läheiset alkavat ajatella, että uhri on toiminut vastuuttomasti tilanteessa. Mikäli näin tapahtuu, heidän kokemansa empatia uhria kohtaan vähenee ja etäisyys sosiaalisessa suhteessa kasvaa.

Toisessa lainauksessa puolestaan luottamuksen horjumiselle on selkeä syy. Uhri on vienyt läheisiltään rahaa ja lähettänyt ne huijarille. Vaikka tässä tilanteessa anteeksianto oli mahdollinen, tapahtunutta ei kuitenkaan tulla uhrin omien sanojen mukaan koskaan unohtamaan. Tämä viittaa petoksen aiheuttamiin pitkäaikaisiin sosiaalisiin vaikutuksiin. Luottamus uhria kohtaan on todennäköisesti pysyvästi heikentynyt. Havainto tukee aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan perhesuhteiden vahingoittuminen on yksi merkittävimmistä sosiaalisista vaikutuksista romanssihuijauksissa (Whitty & Buchanan 2016).

Luottamuksen palauttaminen uhriin voi olla vaikeaa sen jälkeen, kun uhri on käyttänyt läheistensä varoja huijarin hyväksi. Tapahtuman selvittäessä perheen tai muiden läheisten suhtautuminen uhria kohtaan voi muuttua hyvinkin kriittiseksi ja etäiseksi, mikä taas voi lisätä uhrin kokemaa häpeää ja riskiä eristäytymiselle.

Vaikka aiemmista lainauksista on havainnoitavissa hyvin erilaisia muutoksia uhrien sosiaalisissa suhteissa, ne jättävät ulkopuolelle vielä yhden merkittävän huijauksen seurauksena lisääntyvän ilmiön. Tämä ilmiö on avioero. Usein romanssihuijauksen kohteeksi joutuminen saattaa paljastaa jo olemassa olevissa suhteissa erilaisia ongelmia. Ongelmista seuraa lopulta kriisi, joka tekee avioliiton jatkamisesta mahdotonta. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että romanssihuijauksen uhrin saattavat kokea huijauksen aikana tietynlaista kognitiivista dissonanssia omaa avioliittoaan koskien. Kognitiivinen dissonanssi syntyy siitä, että huijari näyttäytyy uhrille todellisena unelmakumppanina. Tämä asettaa uhrin tunteet heidän sen aikaista puolisoa kohtaan ristiriitaan, joka usein lisää emotionaalista etäisyyttä heidän välilleen. (Cross 2016.) Avioero näkyi aineistossa esimerkiksi seuraavan vastaajan kohdalla näin:

Nyt olen eroamassa 20v kestäneestä suhteesta. Ero on minulle helpotus, mutta kuitenkin. (AV34)

Vastaajan tilanne kuvastaa sitä, kuinka romanssihuijauksen seurauksena uhri on kokenut sosiaalisen murroksen omassa suhteessaan. Pitkäaikainen ihmissuhde on tulossa päätökseen. Toisaalta eron liittyvä kokemus näyttäytyy henkilön kannalta helpottavalta. Samalla se viittaa kuitenkin siihen, että romanssihuijaus on ollut laukaiseva tekijä suurelle elämänmuutokselle. Avioeroa voidaankin pitää yhtenä elämän merkittävistä tapahtumista, joka voi olla osapuolten mukaan sekä vapauttava että kuormittava kokemus. Uhrin kokemuksesta riippuen avioero saattaa haastaa hänen hyvinvointiaan esimerkiksi silloin, kun hän joutuu käsittelemään huijauksen aiheuttamia traumoja samanaikaisesti eron liittyvien muutosten kanssa. Lisäksi sen vaikutukset eivät rajaudu koskaan ainoastaan uhriin, vaan se koskettaa aina vähintään eron toista osapuolta. Toinen osapuoli voi esimerkiksi kokea menetyksen, hämmennyksen ja petetyksi tulemisen tunteita. Joissakin tapauksissa avioero taas koskettaa myös perheen lapsia, joille suuri elämänmuutos voi olla merkittäväkin kriisi elämässä. Tällaiset tilanteet korostavatkin romanssihuijausten laaja-alaisia vaikutuksia, jotka voivat ulottua hyvin pitkälle uhrin ihmissuhteisiin.

5.1.3 Taloudelliset vaikutukset

Romanssihuijausten taloudellisten vaikutusten tiedetään olevan merkittäviä ja monitasoisia. Huijauksen aikana uhri saattaa lähettää huijarille rahaa jopa vuosien ajan. Menetyksen vakavuus vaihtelee usein sen mukaan, millaiset lähtökohdat uhrilla oli ennen huijauksen kohteeksi joutumista. Erityisen haavoittuvassa asemassa taloudellisten vaikutusten kannalta ovat usein ne, joiden taloudellinen tilanne on alun perinkin ollut tiukempi. Tällöin taloudelliset menetykset saattavat tarkoittaa jopa arjen perustoimeentulon vaarantumista. (Whitty & Buchanan 2016.) Toisaalta huijarin kannalta on tärkeää, että uhrilla on riittävä omaisuus rahalähetyksen takaamiseksi. Joka tapauksessa taloudellista tilannetta koskevat vaikutukset näkyvät usein muiden osa-alueiden taustavaikuttajina. Heikentynyt taloudellinen tilanne aiheuttaa herkästi erityisesti stressiä ja huolta tulevaisuudesta. Lisäksi se usein haastaa arjessa pärjäämistä etenkin silloin, jos kaikki säästöt on menetetty huijaukseen. Aineistossa monet vastaajat kuvailivat juuri tämän kaltaista tilannetta omista vastauksistaan:

Ekaa kertaa elämässä minulla ei ole säästöjä johon voi turvautua ja on tiukkaa taloudellisesti. (AV22)

Kohtasin hänet deittailusivustolla. Kiinnitimme huomiota toistemme kuviin. Samankaltaiset kuvat ulkona luonnossa. Hän sai manipuloitua minulta rahaa Iphone puhelimina [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi] Taloustilanne nyt tosi tiukka. En tiedä miten pärjään ja jaksan. (AV33)

Huijari vei vanhuuden säästöni, en ottanut velkaa mutta joudun nyt elämään aika lailla kädestä suuhun. (AV53)

Lainauksissa kuvailtu säästöjen menettäminen korostavaa uhrien huijauksesta seurannutta taloudellista haavoittuvuutta. Havainto tukee aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan uhrit ovat taipuvaisia käyttämään säästöjään huijarin hyväksi. Säästöjen käyttämisen taustalla ei kuitenkaan ole puhtaasti uhrin avokätisyys, vaan siihen liittyy monia psykologisia, sosiaalisia ja taloudellisia syitä. Huijauksen aikana huijarit käyttävät uhria kohtaan vahvaa psykologista manipulointia kuten rakkaudenosoituksia, tulevaisuudenkuvien maalailua ja emotionaalista riippuvuutta turvatakseen tasaisen rahavirran. Lisäksi huijarit saattavat uskotella pitkäänkin, että uhrit saavat rahansa takaisin. (Whitty 2015.) Kun uhrin säästöt hupenevat huijaukseen, voi tilanteen paljastuminen tarkoittaa äkillistä siirtymää taloudellisesta vakaudesta epävarmuuteen. Tämä taas voi vaikuttaa pitkällä aikavälillä esimerkiksi uhrin psyykkiseen hyvinvointiin, elämänlaatuun ja jopa perusturvallisuuteen. Lisäksi erityisesti iäkkäämmät uhrit saattavat joutua sosiaaliturvan

tai läheisten avun varaan, koska he eivät kykene enää kartuttamaan varallisuuttaan työuran kautta.

Joissakin tapauksissa romanssihuijauksen taloudelliset vaikutukset eivät rajoitu vain säästöjen menettämiseen. Sen sijaan kun omat varat loppuvat, uhrin saattavat alkaa turvautumaan lainoihin. Lainoja otetaan sekä oma-aloitteisesti että huijareiden rohkaisevana. Huijari pyrkii usein vakuuttamaan uhrin esimerkiksi siitä, että laina tulee heidän yhteisen tulevan elämänsä hyväksi. Toisinaan he vetoavat myös äkillisiin tilapäisiin kriiseihin, joihin tarvitaan suurempia summia kerralla. Kansainvälisten tutkimusten perusteella uhrin suostuvat velan ottamiseen, koska he uskovat saavansa rahat takaisin tai haluavat osoittaa sitoutumistaan suhteeseen. (Cross 2016.) Tässä aineistossa syitä lainan ottamiseen ei avata sen tarkemmin, mutta monet vastaajat kertoivat velkaantumisesta:

Monta kertaa päivässä kirjoitettiin. Sain mielestäni tukea häneltä. Kesti pitkään ennen kuin alkoi tulla rahapyyntöjä. Oli mukamas ongelmia sen työpaikalla. Joutui maksamaan jotain välineitä. Ensin pääsin "sen tilille", sitten en. Sitten "lainasin" sille. Pikkuhiljaa oli koko omaisuus mennyt ja lainaa otettu monta tonnia. Nyt velkasaneerauksessa. Rahat tiukoilla. Sydän rikki. (AV5)

Alettiin chattäillä, englanniksi. Tuntui hyvältä. Saatoin puhua vaikka mistä. Pari kuukautta, se sai komennuksen [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi]. Sitten tuli ongelmia, lainasin rahaa. Aina luvattiin tulla Suomeen ja mun luo. Rahat meni, ukko hävisi. Nyt velkasaneeraus. (AV48)

Nyt ajattelen että olisi pitänyt olla lähettämättä rahaa ja uskoa niihin kaikkiin lupauksiin, velkaannuin täydellisesti ja menetin ihan kaiken. (AV54)

Näissä kertomuksissa korostuu erityisesti velan kertyminen vähitellen, mikä on tyypillistä romanssihuijauksissa. Aluksi uhri saattaa lähettää huijarille vain pieniä summia, mutta pikkuhiljaa huijari alkaa kasvattamaan vaatimuksiaan. Lopulta velan määrä on kasvanut valtavaksi, huijaus on paljastunut ja taloudellinen selviytyminen alkaa. Lainaukset, joissa kerrotaan velkasaneeraukseen joutumisesta, osoittaa huijausten taloudellisten vaikutusten pitkäkestoisuutta. Velkaantumista voidaankin pitää yhtenä romanssihuijauksen vakavimmista seurauksista. Velkakierre voi pakottaa uhrin esimerkiksi velkajärjestelyyn tai pitkäaikaiseen taloudelliseen epävarmuuteen, mikä vaikeuttaa normaaliin elämään palaamista. Lisäksi velkaantumiseen voi liittyä syvää häpeää, joka taas voi estää uhria hakemasta apua tilanteeseensa. Tämä usein pahentaa tilanteen kielteisiä vaikutuksia.

Velkakierteeseen ajautumisen ohella velkaantuminen pitää sisällään toisen ilmiön, eli korkeakorkoisten lainojen ottamisen. Korkeakorkoiset lainat, kuten pikavipit, ovat nopea mutta kallis keino saada rahaa. Niiden ottaminen voi viitata siihen, että uhri tuntee kovaa painetta nopeaan reagoimiseen huijarin esittäessä pyyntöjään. Aikaisemmat tutkimukset ovatkin osoittaneet, että romanssihuijarit hyödyntävät huijauksissaan erityisesti uhrin tunnesidettä ja kiireen tuntua. Tämä tarkoituksena on saada uhri tekemään harmitsemattomia ja nopeita taloudellisia päätöksiä. (Whitty & Buchanan 2016.) Aineistossa pikavippien ottamisesta kerrottiin esimerkiksi näin:

Lähetin rahan uuteen iPhoneen. Sen jälkeen sitä ja tätä ja tota mihin hän tarvitsi rahaa. Minä olen [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi] töissä eikä minulla ollut varallisuutta joten aloin ottaa pikavippejä. Kaikkiaan yhteensä [tieto poistettu yksityisyyden suojaamiseksi] edestä. (AV42)

Vastaajan kertomuksen mukaan pikavippeihin liittyvään ratkaisuun päädyttiin, koska hänellä ei ollut aikaisempaa varallisuutta. Uhrilla oli kuitenkin voimakas halu täyttää huijarin taloudellisia tarpeita. Myös tämä havainto kuvailee velan kertymistä asteittain. Aluksi kyse oli yksittäisestä maksusta puhelimen muodossa, jonka jälkeen summat kasvovat ja johtivat lopulta pikavippikierteeseen. Pikavippejä voidaan pitää erityisenä ongelmana petosrikosten yhteydessä. Nopea saatavuus yhdistettynä korkeisiin korkoihin johtaa helposti velkakierteeseen, jossa uhri joutuu ottamaan lisää lainaa kattaakseen aiemmat velkansa. (esim. Button ym. 2009.) Velkakierteestä taas seuraa usein helposti lopulta pitkäaikaisia taloudellisia vaikutuksia. Vaikutukset voivat olla esimerkiksi maksuhäiriömerkintöjä, tarvetta velkajärjestelyille tai jopa lopulta ulosottoon joutumista. Kaikki nämä lisäävät taloudellista kuormitusta, joka taas heikentää hyvinvointia monin eri tavoin.

Velkaantuminen ja siihen liittyvät riskit on jo itsessään uhria perusteellisesti kuormittava tilanne. Toisinaan suuret lainat yhdistettynä maksukyvyn heikkenemiseen johtavat lopulta ensin perintään ja sitten ulosottoon. Ulosottoa ei pidä kuitenkaan ajatella puhtaasti pelkkänä taloudellisena toimenä. Sen sijaan on tunnustettava se, miten merkittäviä psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia sillä voi olla yksilön elämässä. Käytännössä se tarkoittaa taloudellisen kontrollin menettämistä. Kontrollin menettäminen jälleen kerran altistaa uhrin monille eri hyvinvointia heikentäville riskeille, kuten esimerkiksi, krooniselle stressille, uhrin minäkuvan heikkenemiselle ja sosiaaliselle stigmatisoinnille. (Whitty 2018; Cross ym. 2016.) Sitä voidaan pitää siis syvänä ja monitasoisena kokemuksena hallinnan ja toimijuuden menetyksestä. Aineistosta tehtyjen havaintojen mukaan ulosottoon joutuminen huijauksen jälkeen ei ollut tavatonta:

Olin vuoden verran etäsuhteessa henkilöön, joka lähestyi minua linked- palvelun kautta. Keskustelimme puhelimitse ja watsapp viesteillä. En nähnyt häntä ikinä livenä. Näin hänet kerran videopuhelun kautta. Annoin hänelle vuoden aikana paljon rahaa, pääasiassa otin lainoja. Tällä hetkellä joudun ulosottoon lainojen takia. (AV13)

Vastauksesta on nostettavissa esiin erityisesti ulosoton konkreettinen uhka ja sen mukanaan tuoma henkinen painolasti. Ulosotto voi toimia paitsi yksilön taloudellisen epäonnistumisen symbolina, myös huijauksen jälkiseurauksena. Jälkiseuraukset voivat näkyä vielä vuosienkin päästä huijauksesta. Ulosotolla voi olla huijauksen osalta esimerkiksi pitkäkestoisia traumaattisia vaikutuksia, kun uhri joutuu toistuvasti kohtaamaan tapahtuneen uudelleen arjen konkreettisissa tilanteissa. Tutkimusten mukaan ulosoton kaltaiset vakavat seuraukset voivat lisätä riskiä mielenterveyden ongelmiin kuten masennukseen ja ahdistukseen (Whitty & Buchanan 2016; Yehuda ym. 2015). Lisäksi ulosotto voi vaikeuttaa taloudellisen itsenäisyyden palautumista. Tämä taas voi estää uhria esimerkiksi muuttamasta tai saamasta vuokra-asuntoa, mikä jälleen saattaa heikentää hänen hyvinvointiaan. Käytännössä ulosoton myötä huijauksen vaikutukset siirtyvät siis osaksi uhrin arkielämää, jolloin se saattaa pitkittää hänen toipumistaan niin taloudellisesti kuin psyykkisestikin.

5.2 Hankkeesta saatu tuki ja toipumisen ulottuvuudet

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla on käynyt selväksi, että romanssihuijauksen hyvinvointiin liittyvät vaikutukset näyttäytyvät uhrien elämässä erilaisina arkeen ja yksilön minäkuvaan yltävinä haasteina. Näiden haasteiden käsittelyyn on saatavilla Net-tideitturva-hankkeessa matalan kynnyksen tukea. Tukea tarjotaan niin yksilötukena kuin vertaisryhmien muodossakin.

Yksilötuessa romanssihuijauksen uhrille tai hänen läheiselleen tarjotaan mahdollisuus tapahtuman reflektointiin ja käsittelyyn luottamuksellisessa suhteessa ammattilaisen kanssa. Tapaamiset toteutetaan joko kasvokkain Helsingissä, verkkovälitteisesti Teams-yhteyden avulla tai puhelimitse. Yksi tapaaminen kestää aina tunnin verran. Tyypillisesti tapaamisia on noin 3–5 kertaa. Ensimmäisessä tapaamisessa tehdään alkukartoitus tilanteesta, jonka jälkeen sitä lähdetään työstämään luottamuksellisessa vuorovaikutussuhteessa. Työskentely saattaa sisältää esimerkiksi psykoedukaatiota ilmiön osalta, kuten tiedon antamista huijauksessa käytettävistä yleisimmistä manipulaatiotekniikoista, huijareiden taustoista ja huijaukselle altistavista tekijöistä. Lisäksi se voi sisältää asiak-

kaan kanssa tehtävää tunnetyöskentelyä. Tunnetyöskentelyn tavoitteena on tunnistaa omia tunteita ja tarpeita sekä vahvistaa omia rajoja.

Vertaisryhmien muodossa tapahtuvaa tukea taas tarjotaan kohdennetusti niin, että sekä uhreille että läheisille on omat ryhmänsä. Vertaisryhmät tapaavat joko kasvokkain Helsingissä tai etäryhminä Teams-yhteyden avulla yhteensä kuusi kertaa työskentelyn aikana. Tämän jälkeen järjestetään vielä jatkotapaaminen. Vertaisryhmissä tapahtuva työskentely perustuu siihen, että uhrin saavat sekä ammattilaisen ohjauksessa tukea tapahtuneesta toipumiseen ja tilanteen käsittelyyn että vertaistukea toisilta saman ilmiön kohteeksi joutuneilta uhreilta. Yksilötapaamisiin verrattuna heille tarjotaan siis mahdollisuus työstää kokemustaan myös toisten kanssa keskustellen.

Seuraavaksi tarkoituksena on vastata tämän tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen, eli esittää muutokset, joita hankkeen asiakkaat ovat itsessään kuvailleet tukityöskentelyn lopussa tai sen jälkeen. Romanssihuijauksen uhrien kokemus on yleisesti monitasoinen. Se vaikuttaa heidän koko identiteettiinsä, itseluottamukseensa, tunteiden säätelyynsä ja kykyyn hahmottaa omaa elämäntilannettaan. Huijauksesta toipuminen ei ole yksinkertainen prosessi, vaan sisältää vaihteittaisia muutoksia, joiden aikana uhrin suhde itseen ja maailmaan kehittyy. Romanssihuijauksesta toipuminen on analyysin perusteella kytkettävissä toipumisorientaation malliin, joka korostaa neljää keskeistä toipumisen ulottuvuutta. Ulottuvuuksia ovat toimijuus, toivo ja merkityksellisyys, identiteetin uudelleen muotoutuminen ja voimaantuminen.

5.2.1 Toimijuuden vahvistuminen

Toipumisorientaation mukaisessa ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on toimijuuden vahvistaminen. Toimijuuden vahvistamisessa ammatillisen ohjauksen avulla pyritään luomaan uhrin kanssa yhdessä käsitystä siitä, että hänellä on aktiivinen rooli omassa elämässään ja muutoksen tekemisessä. Tämä on toipumisprosessin kannalta kriittinen vaihe, koska prosessin eteneminen edellyttää yksilön halukkuutta toipua tapahtuneesta. (Nordling 2018.) Toipumisorientaation viitekehyksessä se voi tarkoittaa romanssihuijauksen tapauksessa esimerkiksi sitä, että yksilö ei koe itseään enää kokemuksensa passiivisena uhrina. Sen sijaan hän on alkanut käsitellä aktiivisesti tapahtunutta, joka on edistänyt tietoisien muutosten tekemistä hänen elämässään. Hän on ottanut toipumisorientaation mukaisen merkityksellisen ensimmäisen askeleen toipumisprosessin aloittamiseksi. Aineistossa monet vastaajat kuvailivat sitä, kuinka he olivat alkaneet tarkastella itseään ja elämäänsä syvemmin tukeen saapumisen jälkeen ja alkaneet vähitellen ymmärtää omaa rooliaan huijauksessa:

Itseluottamukseni on kasvanut ja nyt koen ennemminkin olevani uhri enkä tyhmä joka oli ensimmäinen tunne. Olen myös oppinut rentoutumaan ja luottamaan että kaikki asiat kyllä selviää joten elämä kantaa varmasti. (LV5)

Olen saanut työkaluja käsitellä asiaa ja myös saanut etäisyyttä tapahtuneeseen. (LV22)

Esimerkiksi nämä vastaukset korostavat sitä, kuinka romanssihuijauksen jälkeinen itse-tutkiskelu on ollut keskeinen osa heidän toipumistaan. Tämä puolestaan kertoo mahdollisesta uudenlaisen minäkuvan ja elämäntavan rakentamisesta. Havainto istuu hyvin toipumisorientaation tarjoamaan näkökulmaan toimijuudesta. Toipumisorientaatiossa korostetaan sitä, että yksilön tulee nähdä itsensä aktiivisena toimijana uhrin tai passiivisen avunsaajan sijaan (Nordling 2018). Esimerkkinä käytetyt lainaukset osoittavat, että vastaajat ovat siirtyneet passiivisesta kokijasta aktiiviseen oman elämänsä tarkasteluun ja rakentamiseen. He pyrkivät tietoisesti ymmärtämään itseään paremmin ja muuttamaan toimintaansa, mikä kertoo osaltaan saadun tuen positiivisista vaikutuksista romanssihuijauksesta toipumisessa.

Etäisyyden ottaminen ja ilmiön taustojen ymmärtäminen vaikuttavat aineiston perusteella vähentäneen myös häpeän, syyllisyyden ja ahdistuksen tunteita. Romanssihuijauksen kohdatessaan ihminen käy läpi monivaiheisen psyykkisen prosessin, jossa tapahtuneesta muodostuu alussa hämmäntävä, ahdistava ja vaikeasti ymmärrettävissä oleva kokemus. Ammatillisessa ohjauksen avulla tapahtunutta on kuitenkin helpompi jäsentellä, mikä usein edistää uhrin kykyä tarkastella asiaa ikään kuin itseään kauempaa. Eräs vastaaja kuvailee muutoksia itsessään seuraavalla tavalla:

Opin katsomaan suurempaa kuvaa. Ahdistus väheni huomattavasti, kun tajusin, mitä olin kokenut. Ymmärsin paremmin tuntemuksiani. Uskon jatkossa pystyväni tunnistamaan vastaavan tilanteen ajoissa. (LV28)

Suuremman kuvan näkemisen perusteella vastaaja on oppinut tarkastelemaan romanssihuijauksen kokemustaan henkilökohtaisen epäonnistumisen sijasta rakenteellisena ja toistuvana monimutkaisena ilmiönä. Tämä on yhdenmukainen havainto sen kanssa, että romanssihuijauksen uhrit käyvät yleensä läpi traumasta toipumisen erilaisia vaiheita. Tapahtuneen jäsentäminen osaksi laajempaa kokonaisuutta onkin yksi tärkeimmistä vaiheista, joka mahdollistaa traumaattisen kokemuksen käsittelemisen niin, ettei se enää hallitse uhrin ajattelua ja identiteettiä. (Cross 2016.) Traumaattisen kokemuksen ymmärtäminen ja sanoittaminen ovat keskeisiä tekijöitä ahdistuksen lieventämisessä.

Ahdistus lievenee usein silloin, kun uhri kykenee tarkastelemaan kokemustaan jäsenneilysti ja tietoisesti. Tämä johtuu siitä, että tapahtunut ei tunnu enää yhtä kaoottiselta ja hallitsemattomalta kuin aikaisemmin. Havainto on selitettävissä esimerkiksi Seligmanin (1975) opitun avuttomuuden teorian vastakohtaisella ilmiöllä, jossa uhri ymmärtää kokemuksensa rakenteen ja saa siten toimijuuden tunteensa takaisin. Toimijuuden tunteen myötä uhrin kyky selviytyä vahvistuu, joka vähentää ahdistuksen tunnetta.

Vaikka suurin osa uhreista toi vastauksissaan esille sen, että he kokivat tuen myötä ymmärtäneensä tapahtunutta paremmin, kaikki eivät kuitenkaan kokeneet niin. Tämä onkin hyvä muistutus siitä, että kaikilla uhreilla toipuminen on yksilöllinen ja usein pitkäkestoinen prosessi, joka ei tapahdu useinkaan lineaarisesti. Sen sijaan se sisältää vaihteita, joissa tapahtunutta hahmotetaan ja käsitetään eri tavoin. Yksi uhri kuvailee tilanettaan lyhyesti näin kohdassa, jossa häntä pyydettiin kuvailemaan muutoksia itsessään:

*Huomaan että toipuminen vie aikaa. Vielä en oikein näe tätä kuviota selkeästi.
(LV3)*

Se, että vastaaja on huomannut toipumisen vievän aikaa, kertoo toipumisprosessin hitauteista ja keskeneräisyydestä. Toisaalta kyselyn ollessa anonyymi on mahdotonta päätellä sitä, missä kohtaa toipumisprosessia vastaaja on kyselyyn vastatessaan ollut. Koska kyseessä on tukiprosessin lopussa jaettava loppukysely, tiedetään, että hän on ollut tuen piirissä. Epäselväksi jää kuitenkin se, kuinka kauan tukiprosessi on kestänyt ja millaista tukea hän on saanut. Näillä asioilla voi olla merkitystä sen kannalta, missä vaiheessa toipuminen menee.

Havainto kertoo joka tapauksessa eri suuntaisia tuloksia aikaisempiin vastauksiin verrattuna muun muassa siten, että vastaaja ei välttämättä ole tuen aikana kyennyt ainakaan vielä jäsentämään kokemustaan tai hahmottamaan sitä osana suurempaa ilmiötä. Aikaisemmissa tutkimuksissa onkin havaittu, että romanssihuijauksen uhrin voivat jäädä jumiin vaiheeseen, jossa tapahtunut tuntuu irralliselta ja merkityksettömältä, eikä sitä vielä pystytä käsittelemään aikaisempien vastausten tavoin osana omaa elämäntarinaa (Taylor ym. 2011). Tämän kaltaiset vastaukset olivat kuitenkin merkittävällä tavalla vähäisempiä kuin vastaukset, jotka tukivat päätelmää tukiprosessin hyödyllisyydestä romanssihuijauksen vaikutuksista toipumisessa.

5.2.2 *Toivo ja merkityksellisyys*

Passiivisen uhriuden ohella tulevaisuuden näkeminen valoisana on yksi romanssihuijauksen suurimmista haasteista. Psykkinen, fyysinen ja taloudellinen ahdinko haastavat arjesta selviytymistä, jonka lisäksi moni uhreista kokee menettäneensä luottamuksen muihin ihmisiin. Toipumisorientaation seuraavan vaiheen eli toivon ja merkityksellisyiden kannalta keskeistä on, että yksilö kykenee päästämään irti menneestä ja katsomaan tapahtunutta uudesta näkökulmasta (Nordling 2018). Romanssihuijauksen kannalta näkökulman muutoksen taustalla on ajatus siitä, että uhri alkaa etsiä toivoa ja merkityksellisyyttä elämästä huijauksen jälkeen. Hän kokee voivansa vaikuttaa omaan tulevaisuutensa huijauksesta huolimatta. Muutos voi olla hidasta, mutta se on keskeinen edellytys uhrin siirtymiseksi tapahtuneesta eteenpäin. Aineiston vastausten perusteella hankkeesta saatu tuki on vaikuttanut suurimmalla osalla positiivisesti muutoksen käynnistymiseen:

Yksilötuen puhelut ovat olleet kahden viikon välein, kehitystä on tapahtunut ja vointini on parantunut todella paljon. En usko että edes olisin tässä ilman Nettideittiturvaa. Tulevaisuudessa on vielä vertaistukiryhmä, joten uskon että vuoden päästä olen pystynyt unohtamaan koko rakkaushuijauksen. (LV5)

Voin kaiken puolin paremmin nyt. Olen tasapainoisempi ja toiveikkaampi. (LV8)

Todella paljon ja koen tällä hetkellä olevani henkilö jolla on paljon annettavaa ja katson rohkeasti tulevaisuuteen. (LV32)

Yllä olevissa lainauksissa henkilöt kuvailevat suoraan toiveikkuutta tulevaisuuden suhteen. Toiveikkuus liitetään Nettideittiturva-hankkeesta saatuun yksilötukeen, parempaan tasapainoon hyvinvoinnissa ja oman itsetunnon kohenemiseen. Havainnot tukevat toipumisorientaation toivon ja merkityksellisyiden näkökulmaa siinä mielessä, että niiden perusteella hankkeesta saatu tuki ei ole jäänyt pelkkään kriisin käsittelyyn. Sen sijaan se on auttanut uhreja näkemään, että elämä voi jatkua ja olla hyvää huijauksen jälkeen. Lisäksi esimerkiksi vastaus, jossa korostetaan kohentunutta itsetuntoa, kertoo siitä, että yksilö ei enää ainoastaan toivu kokemastaan. Sen sijaan hän hyödyntää kokemaansa omana vahvuutena ja merkityksellisenä osana omaa elämäänsä.

Toisinaan romanssihuijauksen kokemus saattaa tuntua uhrista ylitsepääsemättömän suurelta. Siitä koituneella pettymyksellä, traumalla ja hyväksikäytön kokemuksella voi olla erittäin vakavia seurauksia ihmisen mielen hyvinvoinnin kannalta. Toivottomuuden tunteet voivat johtaa itsetuhoisiin ajatuksiin, jolloin toipumisorientaatioon sisältyvä toi-

veikkuuden ja merkityksellisyyden uudelleen löytäminen nousevat erittäin keskeisiksi ajatuksiksi toipumisprosessissa. Ne ovat tekijöitä, jotka auttavat ihmistä näkemään mahdollisuuden muutokseen ja parempaan tulevaisuuteen tapahtuneesta huolimatta. Sekä alku- että loppukyselyissä itsetuhoiset ajatukset olivat läsnä. Alkukyselyyn verrattuna loppukyselyssä kuitenkin nousi esille, kuinka Nettideittiturva-hankkeen tarjoamalla yksilötuella on ollut elintärkeä toipumiseen kannustava merkitys silloin, kun itsetuhoiset ajatukset ovat hallinneet uhrien ajatuksia:

Kun ensimmäisiä puheluita soittelin yksilötuessa oli itsemurha päällimmäinen ajatus. Työntekijän lempeä ääni ja neuvot sekä kuuntelemisen taito sai minut uskomaan tulevaan. (LV5)

Itseni kohdalla Nettideittiturva pelasti elämäni. Olin hyvin syvällä ennenkuin sain kontaktin Nettideittiturvaan. Ajatukseni oli itsetuhoisia enkä uskaltanut hakea apua. Yksilöpuhelut luotettavan työntekijän kanssa pelastivat minut. (LV6)

Molemmissa lainauksissa asiakkaat korostavat työntekijän roolia itsetuhoisten ajatuksen hälventämisessä. Kokemuksissa mainitaan, kuinka itsetuhoiset ajatukset olivat olleet hyvin voimakkaasti läsnä ennen tuen saamista. Tämä viittaa siihen, että vastaajat ovat kokeneet tuen alussa hyvin voimakkaita toivottomuuden tunteita. Yksilötuen kautta he ovat kuitenkin kokeneet tullessa ymmärretyksi ja kuulluksi. Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen tunteet ovat auttaneet palauttamaan uskoa siihen, että elämä voi jatkuva huijauksen jälkeenkkin.

Havainto sopii hyvin toipumisorientaation mukaiseen viitekehykseen, jonka mukaan toivo ei ole vain yksilön sisäinen tunne. Sen sijaan se syntyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tässä tapauksessa työntekijän empaattinen kohtaaminen ja läsnäolo vaikuttivat olleen ratkaisevia tekijöitä siinä, että uhrin kykenivät irtautumaan itsetuhoisista ajatuksistaan ja löytämään toivoa ja merkityksellisyyttä omasta tulevaisuudestaan. (Leamy ym. 2011.)

Vuorovaikutuksen tärkeys korostuu siinä, että monesti romanssihuijauksen uhreilla on taipumusta menettää luottamuksensa muihin ihmisiin. Tämä johtaa herkästi sosiaalisesta elämästä vetäytymiseen ja eristäytymiseen. (Whitty & Buchanan 2016.) Läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen on kuitenkin yksi tasapainoisen hyvinvoinnin osa-alueista, joka usein luo merkityksellisyyden tunnetta ihmisen elämässä. Siinä missä uhrin korostivat kohdanneensa sosiaalisia haasteita romanssihuijauksen jälkeen erityisesti luottamusongelmien muodossa, tuen saamisen jälkeen osa uhreista kertoi positiivisista muutoksista ihmissuhteiden ja luottamuksen osalta:

Voin paremmin ja olen päässyt asian ylitse, uskallan taas olla yhteydessä tuntemattomiin ja tutustua. Erona että nyt osaan varoa että ei enää tulisi hyväksikäytetyksi. (LV20)

Tässä tapauksessa vastaaja kertoo, että hän uskaltaa muodostaa jälleen uusia ihmissuhteita tapahtuneesta huolimatta. Hän on todennäköisesti tuen avulla pystynyt käsittelemään kokemustaan ja samalla rakentamaan uudelleen luottamustaan muihin ihmisiin tietoisesti. Muutosta voidaan pitää toipumisorientaation toivon ja merkityksellisyyden näkökulmista merkittävänä. Toipumisorientaatiossa nimittäin korostetaan merkityksellisten ihmissuhteiden ja yhteisöllisyyden edistävän kriisistä toipumista (Leamy ym. 2011.) Toisaalta se on liitettävissä myös resilienssin kasvuun, eli siihen että yksilö selättää aikaisemman pelkonsa uuden hyväksikäytön kohteeksi joutumisesta ollen nyt kykeneväinen ottamaan vastaan uusia ihmissuhteita.

5.2.3 Identiteetin uudelleenmuotoutuminen

Kun yksilön aktiivisen toimijuuden tunnetta on vahvistettu ja hän on löytänyt elämästään toivoa ja merkityksellisyyttä, alkaa toipumisorientaation kolmas vaihe eli identiteetin uudelleen muotoutuminen. Romanssihuijauksen uhreille on tyypillistä, että heidän minäkuvansa ja rajansa hämärtyvät huijauksen aikana. Tämä johtuu usein siitä, että huijauksen aikana tapahtuva manipulointi perustuu luottamuksen rakentamiseen ja asteittaiseen kontrolliin. (Whitty & Buchanan 2016.) Huijauksen jälkeen uhrit usein joutuvat kyseenalaistamaan sekä omaa harkintakykyä että luotettavuuttaan. Samalla he joutuvat uudelleenarvioimaan käsityksensä itsestään, rajoistaan ja tarpeistaan. Tämä puolestaan saattaa johtaa helposti itsetunnon laskuun ja negatiivisen minäkuvan muodostumiseen. Näin ollen romanssihuijauksesta toipumisessa olennaiseksi osa-alueeksi muodostuu oman identiteetin kanssa tehtävä työskentely, jonka aikana uhri reflektoi omaa itsearvostustaan. Samalla hän harjoittelee uudenlaista käyttäytymistä, kuten rajojen asettamista.

Romanssihuijaus voi aluksi aiheuttaa uhreissa häpeää, itsesyytöksiä ja epäluottamusta toisia kohtaan. Toipumisprosessin myötä monet vastaajat kertoivat kuitenkin pystyvänsä katsomaan tapahtunutta uudesta näkökulmasta. He toivat vastauksissaan esille, kuinka heidän käsityksensä itsestään on muuttunut saadun tuen aikana. Muutokset pohjautuvat siihen, että ajattelutapoja hallitseva negatiivinen kuva omasta itsestä on kääntynyt kohti

itsensä hyväksymistä. Näin ollen heidän ajattelutapansa on muuttunut enemmän tulevaisuuteen suuntaavaksi:

Että minä olen se rikoksen uhri. Minun ei tarvitse kantaa syyllisyyden taakkaa. Olen hyvin auttavainen ja sydämellinen ihminen toisille mutta osaan nyt varoa muiden sen väärinkäyttöä. Arvostan itseäni. Jos joku tuntuu oudolta, ahdistavalta, pelottavalta niin ne kielii että syytä on olla varovainen. Tästäkin selviän ajan kanssa. (LV30)

Luotan tulevaan ja romanssihuijaus on vain yksi elämäni vastoinkäyminen. Olen uhri enkä syytä asiasta enää itseäni. Myös häpeän tunne on vähentynyt tuen myötä enkä enää öisin herää syyttämään itseäni. (LV6)

Molemmat vastaajat kuvailevat toipumisprosessin aikana ymmärtäneensä, että he ovat tilanteessa uhreja. Ymmärryksen myötä itseen kohdistuvat syytökset ovat vähentyneet. Tämä saattaa kertoa esimerkiksi siitä, että uhrin ovat saaneet tukiprosessin aikana riittävästi sekä tukea että ymmärrystä tilanteisiinsa, mikä taas on auttanut heitä hahmottamaan omaa asemaansa tilanteessa paremmin. Aikaisempien tutkimusten mukaisesti vertaistuki ja ammatillinen ohjaus voivat auttaa rikkomaan häpeän ja itsesyytösten kierteen. Kun uhrille syntyy käsitys siitä, ettei hän ole yksin kokemustensa kanssa, hänen on helpompi suhtautua itseensä myönteisemmin. (esim. Cross ym. 2016.)

Keskeisenä oivalluksena toipumisorientaation kannalta lainauksissa voidaan pitää sitä, että molemmat vastaajat ovat kyenneet kääntämään omat ajattelutapansa tukiprosessin aikana. He eivät enää ajattele huijatuksi tulemista omina henkilökohtaisina epäonnistumisinaan. Sen sijaan, että romanssihuijauksen kokemus olisi joka päivä läsnä oleva kriisi, se on nyt osa menneisyyttä. Tästä voidaan päätellä, että uhrin ovat tuen myötä kyenneet järjestämään kokemuksensa uudelleen osaksi omaa elämäntarinaansa, mikä onkin yleisesti keskeinen osa traumasta selviytymistä. Psykologisten tieteenalojen tutkimusten mukaan ihmiset, jotka kykenevät käsittelemään vaikeat kokemukset osana omaa narratiiviaan, kokevat usein parempaa hyvinvointia pitkällä aikavälillä. (McAdams 2006). Tämä osoittaa sen, että romanssihuijauksen uhrin yleensä hyötyvät tuesta, joka auttaa heitä ymmärtämään huijauksen mekanismeja ja tunnistamaan ilmiön taustoja.

Sen jälkeen, kun kokemuksesta on tullut jokapäiväisen kriisin sijaan osa omaa elämäntarinaa, voidaan toipumisprosessissa alkaa rakentamaan omaa identiteettiä uudelleen. Romanssihuijauksen uhreilla erityisesti rajojen pohtimista ja asettamista voidaan pitää keskeisenä osana identiteetin muutosta, sillä aikaisempi rajojen hämärtyminen on voinut toimia keskeisenä tekijänä hyväksikäytölle altistumiselle. (Whitty & Buchanan 2014.)

Toipumisorientaation taustalla on ajatus siitä, että rajojen asettaminen ei ole ainoastaan keino tulevilta uhilta suojautumiseksi vaan myös identiteetin vahvistamisen prosessi. Prosessin aikana yksilö määrittelee uudestaan sen, kuka hän on ja millaisia asioita hän arvostaa. Monien vastaajien kokemukset osoittavatkin sen, että toipumisprosessin myötä erityisesti rajojen asettaminen on ollut keskeinen osa tukiprosessia:

Olen alkanut miettiä enemmän asioita, sitä, että millä tavalla opin arvostamaan itseäni, opin sanomaan EI. Ei:n sanominen ei ole helppoa. Työskentelen itseni kanssa koko ajan. (LV4)

Opin tekemään rajoja ja arvostamaan itseäni. (LV13)

Tunnen omia heikkouksiani paremmin/työskentelen heikkouksieni voittamiseksi, asetan rajoja itselleni ja muille. (LV20)

Näiden vastausten perusteella uhrin ovat saattaneet kokea itsetuntonsa heikentyneen, koska he ovat olleet manipulaation kohteena ja joutuneet epäilemään omaa harkintakykyään. Hankkeessa saadun tuen aikana he ovat kuitenkin siirtyneet toipumisorientaation mukaiseen itsetutkiskelun vaiheeseen, jonka tavoitteena on vahvistaa omaa arvostusta ja itsenäisyyttä. Toisaalta vastauksista käy selväksi, että rajojen tunnistaminen ja asettaminen vaativat myös aikaa. Aikaisempien tutkimusten perusteella romanssihuijausten uhrin saattavatkin kamppailla rajojen asettamisen kanssa, koska heillä on usein taipumusta asettaa muiden tarpeet omiensa edelle (Whitty 2018). Lisäksi manipuloinnin kohteeksi joutuminen on saattanut vahvistaa tällaista käyttäytymistä.

Rajojen asettamisen vaikeuksista huolimatta vastaukset osoittavat sen, että uhrien identiteetti ei rakennu enää pelkästään häpeän ja haavoittuvuuden varaan. Sen sijaan he ovat onnistuneet jäsentämään tapahtuneen osaksi laajempaa kokonaisuutta niin, että he heidän kokemansa trauma ei enää hallitse omaa ajattelutapaa ja identiteettiä. Uhrin ovat oppineet arvostamaan itseään ja hyväksyneet toipumisen ja itsetuntemuksen muutosten olevan pitkäkestoisia prosesseja, joiden eteen he ovat valmiita työskentelemään vielä tuen loppumisen jälkeenkin.

5.2.4 Voimaantuminen

Toipumisorientaation mukaisessa toipumisprosessin neljännessä ja viimeisessä vaiheessa tavoitteena on, että uhri olisi toipumisprosessin aikana saamiensa työkalujen avulla onnistunut vahvistamaan esimerkiksi elämänhallinnan tunnetta ja kykyä vaikuttaa omaan hyvinvointiin. Tätä vaihetta nimitetään voimaantumisen vaiheeksi. Voimaantuminen on toipumisorientaatiossa prosessi, jonka aikana ihminen siirtyy passiivisesta selviytymisestä aktiiviseen elämänhallintaan. (Nordling 2018.) Voimaantumisen voidaan nähdä kokoavan yhteen aikaisemmat vaiheet ja muuntavan ne rakentavaksi voimavaraksi. Se sisältää elementtejä aiemmin käsitellyistä teemoista, mutta edustaa toipumisorientaatiossa silti omaa erillistä vaihettaan. Monet aineiston vastaukset heijastivat juuri tätä kehitystä:

Olen tasapainoisempi, itsevarmempi ja toiveikkaampi. (LV8)

Uskallan olla oma itseni enemmän. (LV10)

Hyvin paljon, olen saanut työntekijältä paljon rohkeutta ja voimia itselleni, tulevaisuus vaikuttaa rohkaisevalta, työntekijä on antanut minulle hyvin paljon voimia puheluissa ja olen tuntenut itseni aina positiiviseksi koko päivän ja pitkän aikaa ja nyt olen todella täynnä itseluottamusta. KIITOS! (LV32)

Lainauksissa vastaajat kuvailevat saaneensa hankkeen toiminnasta hetkellisen kriisiavun sijaan pitkäaikaisempia psyykkistä hyvinvointia tukevaa apua. He ovat omien sanojensa mukaan tukiprosessin aikana oppineet arvostamaan itseään, rentoutumaan ja olemaan toiveikkaampia tulevaisuutta ajatellen. He kokevat itsensä siis vahvemmiksi ja olonsa turvallisemmaksi verrattuna aikaan ennen tukea, jolloin romanssihuijauksen kokemus on hyvin todennäköisesti aiheuttanut paljon epävarmuutta heidän omaan arkeensa. Muutos osoittaa, että uhrit eivät enää elä menneisyyden vaikutuksen alaisena. Sen sijaan he kokevat olevansa kykeneväisiä ylläpitämään omaa hyvinvointiaan ja tekemään valintoja, jotka sekä tukevat heidän turvallisuuden tunteitaan että itsetuntoaan. Havainto tukee aikaisempia tutkimustuloksia siitä, että itseluottamuksen palautumista pidetään yhtenä traumasta toipumisen tärkeimmistä tekijöistä (Whitty 2018).

Voimaantumisen kannalta olennaista on, että jossakin vaiheessa toipumistaan yksilö ottaa itselleen takaisin kontrollin omasta elämästään ja alkaa tunnistamaan omia voimavarojaan. Romanssihuijauksen kaltaisen kriisin kohdalla se voi ilmentyä esimerkiksi omien rajojen tunnistamisena, negatiivisten psyykkisten vaikutusten vähenemisenä ja

oman arvon tunnistamisena. Alla olevat lainaukset kuvailevat juuri tällaisia muutoksia tuen lopussa:

Huomaan ja aistin nykyään paremmin omia tarpeita ja osaan paremmin asettaa rajoja. (LV8)

Nyt pystyn nukkumaan yöni rauhassa. Enää asia ei aiheuta unettomia öitä enkä nuku enää peläten että koska huijari soittaa. (LV22)

Olen saanut työstettyä huijauksen. En ole ahdistunut enään, eikä asia vaivaa enään. (LV26)

Vastauksissa aikaisemmat prosessit, kuten itsetuntemuksen kasvu ja toivon löytäminen, alkavat kiteytyä yksilön kokemukseksi vahvistuneesta elämänhallinnasta. Ensimmäisessä lainauksessa vastaaja kertoo alkaneensa tunnistamaan paremmin omia tarpeitaan ja rajojensa tärkeyttä. Tämä on tärkeä askel toipumisorientaation mukaisen voimaantumisen kannalta. Toinen lainaus puolestaan korostaa konkreettisesti muutoksia omassa hyvinvoinnissa toteamalla, että unettomuus ja huijaukseen liittyvä pelko ovat hälventyneet saadun tuen myötä. Sekä univaikeudet että ahdistus ovat tavallisia reaktioita petokseen liittyvissä traumoissa. Niiden lieventymisen voidaan katsoa viestivän kuitenkin siitä, että vastaaja on oppinut päästämään tilanteesta ja itselleen haitallisista ajatuksista irti. Kolmas lainaus taas osoittaa sen, että henkilön suhde huijauskokemukseen on muuttunut. Kun ahdistuneisuus tapahtuneesta on lieventynyt, se ei enää määritä uhrin elämää samalla tavalla kuin aikaisemmin. Tämä viittaa siihen, että uhri on saanut hankkeesta tarvittavaa tukea ja onnistunut työstämään kokemustaan niin, ettei se hallitse häntä enää.

Lainauksissa hankkeesta saadun tuen roolia voidaan pitää keskeisenä esimerkiksi siitä näkökulmasta, että sen aikana uhreilla on ollut mahdollisuus pysähtyä käsittelemään kokemustaan ja edetä toipumisessaan yksilöllisellä tavalla (Leamy ym. 2011) Toisaalta tuen merkitys riippuu siitä, millaista tukea vastaajat ovat saaneet. Tarjolla ollut yksilötuki on voinut mahdollistaa muun muassa psyykkisten reaktioiden sanoittamisen ja jäsentämisen, mikä taas on tukenut emotionaalista kehittymistä ja vapautumista menneistä tapahtumista. Vertaistukeen perustuvan tuen merkitys saattaa puolestaan korostua tilanteissa, joissa uhrin aiemmat tukiverkostot ovat mahdollisesti heikentyneet. Tuen jatkuvuus ja turvallinen vuorovaikutus voivat taas osaltaan auttaa rakentamaan uudenlaista merkitystä ja kontrollin tunnetta kriisin jälkeen, mikä tutkimusten mukaan onkin keskeinen osa toipumisen mahdollistumista (Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013).

Voimaantumisen myötä jotkut uhrin osallistuvat aktiivisesti myös ilmiön torjuntaan. Romanssihuijausten kannalta ilmiön torjunta voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että selviytyään omasta kokemuksestaan yksilö osallistuu muiden romanssihuijauksen uhrien tukemiseen. Hän voi toimia vertaistukena tai levittää tietoa ilmiöstä. Joidenkin henkilöiden kohdalla aktiivinen osallistuminen ilmiön torjunnassa muodostuu tärkeäksi osaksi omaa selviytymistarinaa. Aineistossa tällainen toiminta näkyi näin:

Olen uskaltanut tukea toisia huijatuksi tulleita ja keskustella omista kokemuksista avoimesti. (LV29)

Vastauksen perusteella voidaan todeta, että uhrin toipumisprosessissa on tapahtunut merkittävä muutos. Hän ei käsittele enää ainoastaan omaa kokemustaan, vaan sen sijaan hän on siirtynyt tukijan ja vertaistuen tarjoajan rooliin. Toipumisorientaation viitekehysessä tällainen toiminta voidaan liittää voimaantumisen osa-alueella siihen, että henkilö kokee tuen tarjoamisen tärkeäksi osaksi kokemuksesta selviytymistään. Tämä korostaa sitä, että hän ei pidä kokemustaan enää yksistään vahingollisena ja haitallisena osana omaa elämäänsä. Sen sijaan hän on löytänyt kokemuksestaan uudenlaista merkitystä esimerkiksi sen kautta, että se on hänelle nyt tapa vaikuttaa yhteiskuntaan ja ympärillä oleviin ihmisiin.

6 POHDINTA

Aikaisempi kansainvälinen tutkimus on nostanut esille, millaisia hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia romanssihuijauksen uhreilla yleisesti esiintyy (ks. esim. Whitty & Buchanan 2016). Tässä tutkimuksessa tavoitteena on ollut vaikutusten tekeminen näkyväksi myös suomalaisessa kontekstissa. Tutkimus toteutettiin toimeksiantajan tarpeeseen saada lisää tietoa ilmiöön liittyvistä vaikutuksista kansallisella tasolla. Saatujen tulosten perusteella vaikutukset ovat monitasoisia ja kokonaisvaltaisia. Tutkimusasetelmassa keskityttiin kahteen näkökulmaan. Ensimmäisessä näkökulmassa pureuduttiin romanssihuijauksen kohteeksi joutumisesta seuranneisiin negatiivisiin vaikutuksiin. Romanssihuijaukseen liittyvä hyväksikäyttö ja huijauksen paljastumisesta aiheutuvat jälkiseuraukset näkyivät tutkimuksen aineistossa niin syvänä psyykkisenä kuormituksena, kehollisina reaktioina, sosiaalisten suhteiden kuormittumisena kuin taloudellisena turvatomuutenakin. Nämä havainnot ovat monilta osin samansuuntaisia aiemman kansainvälisen tutkimuksen kanssa. Masennuksena, ahdistuksena, unettomuutena ja häpeänä korostuva voimakas psyykinen kuormittuneisuus tukee esimerkiksi Whittyn ja Buchananin (2016) tuloksia siitä, että huijauksen psykologiset vaikutukset voivat olla uhrille jopa vakavampia kuin taloudelliset menetykset. Monet vaikutukset olivat aineiston perusteella kuitenkin samalla vahvasti päällekkäisiä. Ne kietoutuivat toisiinsa niin, että yksittäinen vaikutus – kuten häpeä tai rahallinen menetys – heijastui usein samalla esimerkiksi uhrin itsetuntoon, sosiaalisiin suhteisiin tai arjenhallintaan. Tämä taas vahvistaa aikaisempia näkemyksiä siitä, että uhrien kokemukset näyttävät kokonaisvaltaisena kriisinä.

Tämän tutkimuksen yksilökeskeisestä näkökulmasta huolimatta romanssihuijausta ei tulisi kohdella ainoastaan henkilökohtaisena tragediana. Vaikutukset eivät koskaan rajoitu ainoastaan yksittäisen uhrin kokemuksiin, vaan ne ovat heijastuvat usein paljon kauemmas. Käytännössä ilmiö ulottuu esimerkiksi yhteiskunnallisiin rakenteisiin, rikosoikeudelliseen järjestelmään ja kulttuurisiin merkityksiin siitä, keitä pidetään uskottavina uhreina. (Whitty 2018.) Vaikka tämä tutkimus keskittyi nimenomaan uhrien subjektiivisiin kertomuksiin hyvinvointivaikutuksista ja toipumisen mahdollisuuksista, aineistossa nousi esiin myös laajemmat rakenteelliset kysymykset. Erityisesti se sai pohdittua sitä, miten yhteiskunta tunnistaa ja kantaa vastuuta uudenlaisten rajoja rikkovien rikosten edessä. Romanssihuijauksessa on kuitenkin kyse järjestelmällisestä kansainvälisestä talousrikollisuudesta, jossa käytetään hyväksi globaalia viestintäinfrastruktuuria, varastettuja identiteettejä ja yksilöiden emotionaalista haavoittuvuutta. Uhrin näkökulmasta huijaus saattaa siis näyttäytyä yksityisenä, intiiminä ja häpeällisenä tapahtumasarjana, mutta yleisellä tasolla ilmiön tunnistaminen edellyttää kuitenkin niin kansainväli-

sellä tasolla tapahtuvaa viranomaisyhteistyötä kuin paikallista valmiutta ottaa uhrien tilanne vakavasti.

Yksilöllisillä vaikutuksilla on tapana kasautua muualle yhteiskunnan rakenteisiin. Näitä vaikutuksia voidaan tarkastella esimerkiksi erityisesti julkisten menojen, palvelutarpeen kasvun ja taloudellisen osallisuuden heikkenemisen näkökulmasta. Ensinnäkin tutkimustulosten perusteella huijauksen uhriksi joutuneet kärsivät usein mielenterveyden häiriöistä, kuten masennuksesta, ahdistuksesta tai posttraumaattisista oireista. Tämä taas lisää osaltaan painetta julkisen mielenterveyden huollon palveluihin, joissa jo valmiiksi kuormittuneilla resursseilla ei välttämättä ole mahdollisuutta tunnistaa riittävästi uhrien kokemukseen liittyvää tuen tarvetta. Toiseksi romanssihuijauksista seuraavat taloudelliset kriisit, kuten velkaantuminen, ulosotto tai maksukyvyttömyys, voivat johtaa lisääntyneeseen sosiaaliturvan tarpeeseen. Esimerkiksi Ekman (2019) on tuonut esille sen, kuinka yksilön syrjäytymisriskin kasvu ja taloudellinen riippuvuus sosiaaliturvasta muodostavat yhteiskunnalle kasautuvia kustannuksia. Näitä kustannuksia ei kuitenkaan yleisesti kirjata suoraan rikoksen tai trauman seuraukseksi. Kolmanneksi pitkäaikainen henkinen ja taloudellinen kuormitus saattaa johtaa kasvaneeseen riskiin työelämästä syrjäytymiseen, lisääntyneisiin sairauspoissaoloihin tai työkyvyttömyyseläkkeisiin. Tällöin yhteiskunta paitsi menettää verotuloja, joutuu myös maksamaan uhrille tulonsiirtoja ja kuntoutusta. Työstä syrjäytymisen kustannukset taas voivat kumuloitua vuosikymmenten aikana merkityksellisen suuriksi. (Hietala ym; Kangas 2016.) Tämän perusteella romanssihuijauksen vaikutuksia ei siis voida käsitellä pelkästään yksilön näkökulmasta. Kyseessä on merkittävä sosiaalinen ja taloudellinen haaste, joka vaatii monialaista tunnistamista ja reagointia.

Tutkimuksen toinen keskeinen näkökulma muodostuu saatavilla olevan kohdennetun ammatillisen tuen merkityksestä romanssihuijauksesta toipumisessa. Monien uhrien kohdalla tukeen hakeutuminen näyttäytyi yleensä käännekohtana hyvinvoinnin kannalta. Vastaajien kokemukset olivat jäseneltävissä eri vaiheisiin toipumisorientaation viitekehysten mukaisesti (ks. esim. Nordling 2018). Nämä vaiheet tukivat sekä psyykkistä selviytymistä huijauksesta että uuden identiteetin rakentamista sen jälkeen. Monet vastaajat kertoivat muun muassa oppineensa tunnistamaan paremmin omia tarpeitaan ja asettamaan sen perusteella rajoja. Tulosten perusteella vastaajat kokivat itsensä vahvemmiksi sekä olonsa vähemmän ahdistuneeksi ja turvallisemmaksi. Tutkimuksen kannalta merkittävä huomio on kuitenkin se, että muutokset eivät yleisesti tapahdu lineaarisesti. Kyselyyn tulleista vastauksista ei myöskään voida päätellä esimerkiksi yksittäisten henkilöiden toipumisprosessien vaihetta. Tästä huolimatta toipumisorientaation viitekehys osoittautui toimivaksi tulkintatavaksi. Se auttoi hahmottamaan sitä, millaisia muutoksia vastaajat olivat kuvailleet itsessään ja miten heidän hyvinvointinsa oli kehittynyt

tukiprosessin aikana. Lisäksi se mahdollisti kokemusten tarkastelun sellaisista näkökulmista, joita jo aikaisemmissa tutkimuksissa on ehdoteltu käsiteltävän (ks. esim. Cross ym. 2018). Tuloksista voidaan päätellä, että saatu tuki on ollut merkityksellistä ja vaikuttavaa monella eri tasolla psyykkisen hyvinvoinnin kohentumisesta aina sosiaalisen osallisuuden ja toimijuuden vahvistumiseen saakka. Toisin sanoen tulokset osoittavat siis sen, että romanssihuijauksen kaltaisesta kriisistä voi toipua etenkin silloin, kun siihen on saatavilla oikeanlaista tukea.

Vaikka tämä tutkimus auttoi tuomaan romanssihuijauksen vaikutuksia näkyväksi suomalaisessa kontekstissa, on ilmiön käsittelyssä edelleen monia merkittäviä aukkoja. Uhrien kokemuksia ei esimerkiksi systemaattisesti kerätä tai analysoida viranomais- tai palvelutasolla. Se tarkoittaa muun muassa sitä, että tieto uhrien demografisista profiileista tai toipumispoluista on yhä pinnallista ja keskeneräistä. Tällaisen tietopohjan puute taas haastaa sekä tarkoituksenmukaisen tuen suunnittelua että sen resursointia. Riittävän tiedon ohella Suomesta puuttuvat kestävät ja rakenteellisesti tuetut palvelumallit, joissa romanssihuijauksen uhrien tarpeet tulisivat tunnistetuksi. Tämä näkyy konkreettisesti esimerkiksi siinä, että monet uhrikokemukset jäävät näkymättömäksi. Jos ne tunnistetaan, käsitellään ne palvelujärjestelmässä irrallisina kriiseinä. Sen seurauksena taustalla oleva hyväksikäyttökokemus jää tunnistamatta. Tämän tutkimuksen valossa kohdennetun ja ilmiölähtöisen tuen tarve on kuitenkin kiistämätöntä.

Tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella voidaan päätellä, että juuri esimerkiksi kohdistettu psykososiaalinen tuki olla merkittävä huijauskokemuksesta toipumista edistävää tekijä. Psykososiaalisen tuen määritelmät ovat moninaisia. Tässä yhteydessä sillä viitataan kuitenkin tukeen, joka pitää sisällään yksilöllisen kohtaamisen, emotionaalisen vahvistamisen ja turvallisen keskusteluyhteyden kriisin kohtaamisen jälkeen (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019). Vastauksissa toistuivat kuvaukset siitä, kuinka nimenomaan ilmiölähtöisesti muodostettu yksilötuki auttoi kokemuksen sanoittamisessa ja toivon palauttamisessa. Vertaistuen kerrottiin puolestaan vähentäneen erityisesti häpeän tunnetta ja ulkopuolisuuden kokemusta. Näille tukimuodoille yhteisenä nimittäjänä voidaan pitää myötätuntoista ja ei-syyllistävästä kohtauksesta, joka auttoi lieventämään uhrin häpeään liittyviä eristäviä vaikutuksia. Tuen tarve on tunnistettu myös aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Tutkimusten mukaan emotionaalisesti hyväksyvällä ja asiantuntevalla tuella on ratkaiseva merkitys romanssihuijauksen uhrien toipumisprosessissa (Cross ym. 2018; Whitty & Buchanan 2016).

Tuen kannalta huomionarvoista on, että Suomessa Nettideittiturva-hankkeen tarjoama tuki näyttäytyy poikkeuksellisenä jopa kansainvälisesti tarkasteltuna. Muutamissa maisa tarjolla oleva apu on joko epävirallista, satunnaisesti rahoitettua tai vapaaehtoisvoii-

min järjestettyä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa toimiva SCARS (Society of Citizens Against Romance Scams) tarjoaa vertaistukeen pohjautuvaa neuvontaa. Sen toimijat ovat useimmiten itse entisiä uhreja, joiden osaaminen perustuu kokemusasiantuntijuuteen. Espanjassa toimiva ANCEME (Asociación Nacional de Ciberestafas Amorosas) taas on alkanut saada ulkopuolista rahoitusta vasta viime vuosina. Järjestö toimii yhteistyössä esimerkiksi useita nettideittipalveluita ylläpitävän Match Groupin kanssa, mutta samalla sen tarjoamat tukimallit ovat yhä hajanaisia ja paikallisesti vaihtelevia. Suomalaisen Nettideittiturva-hankkeen kaltaista koordinoitua ja asiantuntijavetoista tukea voidaan siis pitää vielä harvinaisena käytäntönä. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella toiminta vaikuttaa kuitenkin lupaavalta, jonka vuoksi sen merkityksestä olisi tärkeää kerätä vielä lisää tutkimuksellista näyttöä.

Lyhyenä yhteenvetona todettakoon siis, että uhrien kokemusten kannalta tutkimuksen merkittävin oivallus muodostui vaikutusten sijaan romanssihuijaukseen liittyvän toipumisprosessin ympärille. Romanssihuijauksesta toipuminen ei ole mahdotonta, vaikka sen vaikutukset kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ovatkin syviä ja voimakkaita. Tulosten perusteella toipuminen vaatii kuitenkin tuekseen usein oikea-aikaista, ihmislähtöistä ja emotionaalisesti turvallista tukea. Sekä uhrien häpeään liittyvien kokemusten että toipumisorientaation näkökulmasta voidaan esittää, että uhrien kohtaaminen kunnioittavasti edistää heidän kykyään rakentaa merkityksellisyyden tunnetta ja toimijuutta uudelleen. Tämä korostaa paitsi yksilötason toipumista, myös tuen rakenteellista merkitystä. Toisin sanoen oikein kohdistetulla palvelujärjestelmällä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä huijatuksi tulemisen jälkeen tapahtuu. Moni asia on riippuvaista siitä, miten uhri tulee kohdatuksi. Kohtaaminen ei kuitenkaan voi rajoittua ainoastaan rikosoikeudelliseen puuttumiseen tai yksittäisiin tukitoimiin, vaan se täytyy ulottaa osaksi laajempaa moraalista ja rakenteellista vastuuta. Laajempi vastuu käsittää esimerkiksi ne tukiverkot, joita ihmisille tarjotaan digitaalista väkivaltaa kohdatessa.

Romanssihuijaus on erinomainen esimerkki siitä, miten digitalisoituneessa yhteiskunnassa henkilökohtainen kriisi voi syntyä globaalien rikollisuuden ja paikallisen eriarvoisuuden leikkauspisteessä. Kysymys ei olekaan enää ainoastaan yksilön omista valinnoista vaan myös siitä, millaisia resursseja hänellä on huijaukselta suojautumiseksi. Yhteiskuntavastuu toteutuu vasta silloin, kun se on reaktiivisen lisäksi ennaltaehkäisevää ja oikeudenmukaisesti kohdentuvaa. Tällä hetkellä suurin vastuu uhrien tukemisesta näyttäisi kuitenkin makaavan järjestökentän lyhytkestoisten hankkeiden harteilla. Tämä tekee saatavilla olevasta tuesta haavoittuvaa ja jatkuvuudeltaan epävarmaa. Lisäksi ajalliset ja taloudelliset puutteet rajoittavat kykyä toimia ilmiön parissa ehkäisevästi. Mitä se siis kertoo yhteiskunnan arvoista, jos sen jäsenten tuen tarpeen täyttäminen jää järjestöjen lyhytkestoisten ja epävakaiden rahoitusmallien varaan?

Vaikka tutkimuksen tuloksena saatiin merkityksellistä tietoa moninaisista kokemuksista ja niitä jäsentävistä teemoista, liittyy siihen kuitenkin useita rajoitteita. Rajoitteiden tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden arvioimisen kannalta. Tutkimustulosten luotettavuuden kannalta on otettava huomioon ensinnäkin se, että opinnäytetyönä toteutettuun tutkimukseen liittyy aina luontaisia rajoitteita. Luontaisiin rajoituksiin sisältyy muun muassa resurssien rajallisuus, joka on myös tässä tutkimuksessa ollut merkittävä haaste. Käytännössä se näkyy esimerkiksi rajoitettuna pääsyinä hyödylliseen tutkimuskirjallisuuteen. Tämä vaikuttaa tutkimuksen syvyyteen ja laajuuteen heikentävästi. Metodologisella osa-alueella tutkimus taas on kärsinyt pienistä otoskoista ja rajoitetusta pääsystä tutkimuskohteisiin.

Opinnäytetyön asettamien raamien ohella tutkimus on toteutettu toimeksiantopohjaisena, mikä taas lisää omia haasteitaan prosessiin. Tutkimuksen suuntaamista on koko prosessin ajan ohjannut toimeksiantajan käytännönläheinen tarve saada tietoa hankkeen asiakaskunnasta. Tästä syystä esimerkiksi aineisto on kerätty jo aikaisemmin osana Nettideittiturva-hankkeen asiakaskyselyä. Tutkimuksen toteuttajalla ei siis ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa aineistonkeruumenetelmiin, vastaajien valikoitumiseen tai kysymysten muotoiluun. Tämä taas on voinut rajata tiedostamatta ilmiön tarkastelua riittävän kriittisistä tai vaihtoehtoisista näkökulmista. Vaikka tutkimus tuotti monipuolista tietoa uhrien kokemuksista, jätti se siis rajauksensa vuoksi tärkeitä ulottuvuuksia syvällisemmän tarkastelun ulkopuolelle. Esimerkiksi sukupuolen, iän tai muiden taustatekijöiden vaikutusta kokemuksiin ei analysoitu erikseen. Tämä oli tietoinen päätös, johon vaikuttivat monet eri asiat. Päällimmäinen syy oli kuitenkin se, että aineisto ei ollut rakenteeltaan tasapainoinen tai määrällisesti riittävä esimerkiksi ikä- tai sukupuolivertailuihin. Kyselyyn asetettu ikähaarukka oli esimerkiksi epätasainen, jolloin iän perusteella tehtävät johtopäätökset olisivat olleet todennäköisesti vääristyneitä.

Jatkon kannalta olisi mielekkäämpää jakaa aineistonkeruun kohdalla ikähaarukkaa pienempiin osiin. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi eri ikäluokkien digitaalioihin liittyvän tarkastelun mahdollisten vaikutuksiin liittyvien taustasyiden huomioimisessa. Sukupuolten välinen vertailu taas rajautui pois siitä syystä, että aineistoa ei voida pitää tarpeeksi edustavana sukupuolten välillä. Tämä olisi helposti johtanut väriin käsityksiin sukupuolten välisistä eroista. Myös läheisten vastaukset jäivät aineistossa määrällisesti vähäiseksi, jolloin niiden analyysi ei olisi tuottanut riittävää syvyyttä ilmiötä koskien. Jatkossa olisi kuitenkin kiinnostavaa tarkastella rinnakkaisesti läheisten ja uhrien välisten kokemusten eroavaisuuksia. Eroavaisuudet olisivat erityisen mielenkiintoisia silloin, kun uhrin ja läheisen välit ovat huijauksen vuoksi etäänntyneet.

Muiden haasteiden lisäksi valmiiksi annettuun aineistoon sisältyy yleistettävyyteen liittyviä rajoituksia. Tutkimuksen aineisto on määrällisesti rajallinen. Se koostuu kyselyistä, jonka toteuttajana on romanssihuijauksia käsittelevä hanke. Kyselyyn vastanneet ovat siis valikoituneet aineistoon sen perusteella, että he ovat hakeutuneet tuen piiriin ja olleet valmiiksi halukkaita kertomaan kokemuksistaan. Näin ollen aineistoa ei voida pitää riittävän edustavana otoksena kaikista romanssihuijauksen uhreista Suomessa, jolloin sen yleistettävyyteen tulee suhtautua kriittisesti. Tulosten yleistettävyyttä tuleekin arvioida tilastollisen edustavuuden sijaan kokemuksellisen tunnistettavuuden näkökulmasta. Tällä näkökulmalla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimukset tulokset ja havainnot on tunnistettavissa ja ymmärrettävissä tutkittavan ilmiön tai kohderyhmän perusteella. Toisin sanoen kokemuksellisessa tunnistettavuudessa yleistettävyys perustuu siihen, kuinka hyvin tulokset resonoivat ja ovat sovellettavissa vastaaviin tilanteisiin ja ympäristöihin. (Nowell ym. 2017.)

Lopuksi ehkä kaikkein tärkeintä on huomioida tutkimuskysymyksen ja käsitteistön rajoitukset. Tämä huomio koskee erityisesti ”vaikutukset”-käsitettä. Käsitteen käyttö voi antaa vaikutelman syy-seuraussuhteen osoittamisesta. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole kausaliteetin todentaminen, vaan merkityksellisten kokemusten ja tulkintojen kuvailu sekä ymmärtäminen (Tuomi & Sarajärvi 2018). Varsinaisten vaikutusten osoittaminen edellyttäisikin määrällistä tutkimusasetelmaa, jossa muuttujia on mahdollista kontrolloida sekä muutosta pystyttäisiin mittaamaan ajallisesti ja tilastollisesti pätevällä tavalla. Vaihtoehtoisena toteutustapana siis esimerkiksi paneeliaineiston käyttäminen olisi ratkaissut ongelman. Toisen ratkaisun olisi tarjonnut se, että tässä tutkimuksessa vaikutusten kuvaamiseen olisi käytetty eri käsitettä. Vaihtoehtoisia käsitteitä olisi voinut olla esimerkiksi uhrien ”kuvaukset” tai ”kokemukset”. Tästä huolimatta ”vaikutukset”-käsite on säilytetty läpi koko tutkimusprosessin, koska se ilmentää uhrien omaa kieltä ja vastaa käytännön toimintaympäristössä yleisesti käytettyä ilmaisua.

Rajoituksistaan huolimatta tutkimus tarjoaa arvokasta ymmärrystä romanssihuijauksen uhrien hyvinvointiin liittyvistä kokemuksista. Kokemukset auttavat hahmottamaan sitä, millaista tukea ja ymmärrystä uhrit tarvitsevat toipumisen tueksi. Tämä taas avaa useita mahdollisia suuntia tulevalle tutkimukselle. Laajempaa määrällistä tutkimusta tarvitaan esimerkiksi sen kartoittamiseksi, kuinka yleisiä tietyt hyvinvointiin liittyvät kokemukset ovat ja miten ne suhteutuvat muihin elämäntilanteen tekijöihin. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia tarkemmin huijauksen pitkäaikaisia seurauksia. Erityisen kiinnostavaa tästä näkökulmasta olisikin tarkastella sitä, millaisia kerrannaisvaikutuksia – kuten korkeatuloisten luokasta sosiaaliturvajärjestelmään tippumista tai identiteettivarkauteen liittyviä kustannuksia – ilmiöön liittyy yhteiskunnallisella tasolla. Samalla vertaistuen ja palvelujärjestelmän roolia toipumisprosessia voisi tutkia jatkossa syvemmin.

LÄHTEET

- Adam, T. C., & Epel, E. S. (2007). Stress, eating and the reward system. *Physiology & Behavior*, 91(4), 449–458.
- Ahola, K. & Toppinen-Tanner, S. (2012). *Kaikkea stressistä*. Tallinna: Työterveyslaitos.
- Antervo, A. (2017). *Traumatisoituminen ja olemisen sietämättömyys*. Finnanest.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Buchanan, T. & Whitty, M.T. (2014). The online dating romance scam: causes and consequences of victimhood. *Psychology, Crime and Law*. 20 (3), pp. 261–283.
- Button, M., Lewis, C., & Tapley, J. (2009). Fraud typologies and the victims of fraud: Literature review. National Fraud Authority.
- Button, M., Lewis, C., & Tapley, J. (2014). Not a victimless crime: The impact of fraud on individual victims and their families. *Security Journal*, 27(1), 36–54.
- Carter, E. (2021). Distort, Extort, Deceive and Exploit: Exploring the Inner Workings of a Romance Fraud. *The British Journal of Criminology*, 61(2), 283–302.
- Craske, M. G., & Stein, M. B. (2016). Anxiety. *The Lancet*, 388(10063), 3048–3059.
- Cross, C. (2016). ‘They’re Very Lonely’: Understanding the Fraud Victimization of Seniors”, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(4), pp. 60–75.
- Cross, C., Dragiewicz, M., & Richards, K. (2018). Understanding Romance Fraud: Insights From Domestic Violence Research. *The British Journal of Criminology*, 58(6), 1303–1322.
- Davidson, L. & Roe, D. (2007). Recovery from versus recovery in serious mental illness: One strategy for lessening confusion plaguing recovery. *Journal of Mental Health* 16(4), 459–470.
- Ekman, J. (2019). Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden yhteiskunnalliset kustannukset. Teoksessa S. Gretschel, L. Leemann, & A. Kallio (toim.), *Osallistuminen ja oikeudenmukaisuus* (s. 87–101). Nuorisotutkimusverkosto.

European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2023). The other side of the coin: An analysis of financial and economic crime. Publications Office. (saatavilla osoitteessa: <https://data.europa.eu/doi/10.2813/105613>) [luettu 15.10.2024]

Goffman, E. (1963). Embarrassment and Social Organization. In N. J. Smelser & W. T. Smelser (Eds.), *Personality and social systems* (pp. 541–548). John Wiley & Sons, Inc.

Federal Trade Commission. (2024). The Big View: All Sentinel Reports. (saatavilla osoitteessa:

<https://public.tableau.com/app/profile/federal.trade.commission/viz/TheBigViewAllSentinelReports/TopReports>) [luettu 15.10.2024]

Federal Trade Commission. (2024). “Love Stinks” – when a scammer is involved.” (saatavilla osoitteessa: <https://www.ftc.gov/business-guidance/blog/2024/02/love-stinks-when-scammer-involved>) [luettu 15.10.2024]

Federal Trade Commission. (2021). ”Romance scams take record dollars in 2020.” (saatavilla osoitteessa: <https://www.ftc.gov/news-events/data-visualizations/data-spotlight/2021/02/romance-scams-take-record-dollars-2020>) [luettu 15.10.2024]

Harvey, A. G., Murray, G., Chandler, R. A., & Soehner, A. (2014). Sleep disturbance as transdiagnostic: Consideration of neurobiological mechanisms. *Clinical Psychology Review*, 34(3), 225–233.

Henry, N., & Flynn, A. & Powell, A. (2020). Technology-Facilitated Domestic and Sexual Violence: A Review. *Violence Against Women* 26:15–16, 1828–1854.

Hietala, M., Lehtonen, R., & Rautiainen, E. (2020). Syrjäytymisen hintalappu – analyysi julkistaloudellisista vaikutuksista. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Iltasanomat. (2024). Johannasta tuli rahamuuli – näin huijari vedätti kahta suomalaisnaista ja nauroi matkalla pankkiin. (Saatavilla osoitteesta: <https://www.is.fi/digitoday/tietoturva/art-2000010664278.html>) [luettu: 25.03.2025]

Kangas, O. (2016). Sosiaaliturva ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 53(1), 8–16.

Kashdan, T., Biswas-Diener, R. & King, Laura. (2008). Reconsidering happiness: The costs of distinguishing between hedonics and eudaimonia. *The Journal of Positive Psychology*. 3. 219–233.

Keiski, R. L., (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Kelly, L., & Radford, J. (1990). "Nothing really happened": the invalidation of women's experiences of sexual violence. *Critical Social Policy*, 10(30), 39–53.

Keskusrikospoliisi. (2024). Nyt valppaana -kampanjan mediatilaisuus. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. (saatavilla osoitteessa: <https://www.youtube.com/watch?v=s4RJHXZGAfc>) [katsottu: 15.10.2024]

Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S-K. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Korkeila, J. (2017). Toipumisorientaation paluu. Pääkirjoitus. *Lääkärilehti*. 72(49), 2865.

Koskisuus, J. (2007). Mikä TRIO on? Teoksessa: Hietala-Paalamaa, O., Narumo, R. & Yrttiaho, K. (toim.) Kuntoutuja, vertainen, ammattilainen. Mielenterveyskuntoutuksen kolme asiantuntijaa. TRIO-projektin arviointi- ja loppuraportti. Mielenterveyden keskusliitto ry.

Kuhanen, Carita 2017. Mielenterveys ja mielenterveyshoitotyö. Teoksessa mielenterveyshoitotyö (toim. Hämäläinen Kaisu, Kanerva Anne, Kuhanen Carita, Schubert Carla & Seuri Tarja). 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma pro Oy.

Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. Macmillan.

Langley, P. (2008). Financialization and the Consumer Credit Boom. *Competition & Change*, 12(2), 133–147. <https://doi.org/10.1179/102452908X289794>.

Leamy, M., Bird, V., Le Boutillier, C., Williams, J. & Slade, M. (2011). Conceptual framework for personal recovery in mental health: systematic review and narrative synthesis. *The British Journal of Psychiatry*. 199(6), 445–452.

Lee, J. & Soberon-Ferrer, H. (2005). Consumer vulnerability to fraud: influencing factors. *Journal of Consumer Affairs*, 31. 70–89.

McAdams, D. P. (2006). *The redemptive self: Stories Americans live by*. Oxford University Press.

- Nordling, E. 2018. Mitä toipumisorientaatio tarkoittaa mielenterveystyössä? *Lääkärilehti Duodecim* 134, 1476—1483.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1–13.
- Pilgrim, D. & McCranie, A. (2013). *Recovery and Mental Health. A Critical Sociological Approach*. Palgrave Macmillan.
- Raivio, J. & Raivio, M. (2020). *Toipuva mieli*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reed, L., Tolman, R. & Ward, M. (2016). Snooping and Sexting: Digital Media as a Context for Dating Aggression and Abuse Among College Students. *Violence Against Women* 22:13, 1556–1576.
- Rege, A. (2009). What's Love Got to Do with It? Exploring Online Dating Scams and Identity Fraud. *International Journal of Cyber Criminology*, 3(2). 494–512.
- Romakkaniemi, M. & Kilpeläinen, A. (2013). Masennuksesta kuntoutuva ihminen pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. *Kuntoutus* 36(2), 29–40.
- Slade, M. & Longden, E. (2015). Empirical evidence about recovery and mental health. *BMC Psychiatry*, 15(285), 1–14.
- Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On depression, development, and death*. W. H. Freeman.
- Singer, E. & Couper, M. P. (2017). Some methodological uses of responses to open questions and other verbatim comments in quantitative surveys. *Met hods, data, analyses: a journal for quantitative methods and survey methodology* 11 (2), 115–134.
- Sorell, T. & Whitty, M. T. (2019). Online romance scams and victimhood. *Security Journal*, 32(3), 342–361.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). Psykososiaalisen tuen loppuraportti (Raportti 46/2019). Valtioneuvoston julkaisuarkisto. (Saatavilla osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161634/R_46_19_Psykososiaalisen_tuen_loppuraportti.pdf) [luettu: 12.4.2025]
- Taylor, M. P., Jenkins, S. P., & Sacker, A. (2011). Financial capability and psychological health. *Journal of Economic Psychology*, 32(5), 710–723.

The National Fraud Intelligence Bureau. (2023). "Romance fraudsters break hearts and bank balances with £92.8m lost in the UK last year". (saatavilla osoitteesta: <https://www.cityoflondon.police.uk/news/city-of-london/news/2023/october/romance-fraudsters-break-hearts-and-bank-balances-with-92.8m-lost-in-the-uk-last-year/>) [katsottu 15.10.2024]

Titus, R. M. and Gover A. R. (2001). 'Personal Fraud: The Victims and the Scams', in G. Farrell and K. Pease, eds, Repeat Victimisation: Crime Prevention Studies, Vol. 12, 133–51. Criminal Justice Press.

Tolman, R. M. (1999). The validation of the Psychological Maltreatment of Women Inventory. *Violence and Victims*, 14(1), 25–37.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Vorma, H., Rotko, T., Larivaara, M., & Kosloff, A. (2020). Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030.

Whitty, M.T. (2015). Anatomy of the online dating romance scam. *Security Journal*, 28: 443–455.

Whitty, M. T., & Buchanan, T. (2016). The online dating romance scam: The psychological impact on victims – both financial and non-financial. *Criminology & Criminal Justice*, 16(2), 176–194.

Whitty M. T. (2018). Do You Love Me? Psychological Characteristics of Romance Scam Victims. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 21(2), 105–109.

Whitty, M. T., & Buchanan, T. (2015). The online dating romance scam: Causes and consequences of victimhood. *The British Journal of Criminology*, 52(2), 354–371.

Woodlock, D. (2017). The abuse of technology in domestic violence and stalking. *Violence Against Women* 23:5, 584–602.

Yehuda, R., Hoge, C. W., van der Kolk, B., Schelling, G., & McFarlane, A. C. (2015). Post-traumatic stress disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 1, 15057.

LIITTEET**Liite 1.****ALKUMITTAUS (Ryhmät; yksilöajat)**

1. Ikä	
	18–29-vuotiaat
	30–62-vuotiaat
	63–79-vuotiaat
	80-vuotiaat tai yli

2. Sukupuoli	
	Nainen
	Mies
	Muu

3. Paikkakunta	

4. Oletko...	
	Läheinen
	Kokija
	Tekijä

5. Kerro meille romanssihuijauksen kokemuksestasi. Voit hyödyntää alla olevia tukikysymyksiä vastaukseesi.

Mitä tapahtui? Mitä tapahtumista seurasi? Missä nettipalvelussa tilanteet tapahtuivat? Mitä ajattelet tilanteesta nyt? Oliko tilanteessa rikosoikeudellisia seuraamuksia, millaisia? Kuinka pitkään romanssihuijaus kesti? Mitä muuta haluat kertoa tapahtuneesta? Minkälaisia seurauksia romanssihuijauksella oli sinulle? Miten tapahtumat vaikuttivat talouteesi?

6. Tunnetteko itsenne yksinäiseksi?

	1. En koskaan
	2. Hyvin harvoin
	3. Joskus
	4. Melko usein
	5. Usein

Lähde: https://www.terveysportti.fi/xmedia/tmm/tmm00092a_TOIMIA_yksinaisyyskysymyslomake.pdf

7. Oletko saanut tähän mennessä tukea tilanteeseesi?

	1. En ole saanut
	2. En ole saanut, vaikka olisin tarvinnut
	3. En ole saanut tarpeeksi apua
	4. Olen saanut jonkin verran apua
	5. Olen saanut tarpeeksi apua

LÄHEISET				
Koen tällä hetkellä voivani vaikuttaa siihen, että läheiseni ei joudu uudelleen romanssihuijauksen kohteeksi				
1 Täysin eri mieltä	2 Eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä

KOKIJAT				
Pystyn välttämään romanssihuijauksen kohteeksi joutumisen tällä hetkellä				
1 Täysin eri mieltä	2 Eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä

TEKIJÄ				
Olen pystynyt ylläpitämään rikoksettomuutta				
1 En yhtään	2 Vähän	3 Jonkin verran	4 Melko paljon	5 Täysin
Mahdollisuuteni välttää rikoksen uusiminen on nyt				
1 Hyvin vaikeaa	2 Vaikeaa	3 Ei helppoa eikä vaikeaa	4 Helppoa	5 Hyvin helppoa

Positiivinen mielenterveys (SWEMWBS) Alla on esitetty joitakin väittämiä tunteista ja ajatuksista. Ympäröi jokaisen väittämän kohdalla numero, joka parhaiten kuvaa kokemuksiasi viimeisen kahden viikon aikana. (1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = koko ajan).

“Warwick Edinburgh Mental Well-Being Scale (WEMWBS) © NHS Health Scotland, University of Warwick and University of Edinburgh, 2006, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2011, all rights reserved.”

Positiivinen mielenterveys (SWEMWBS)

Alla on esitetty joitakin väittämiä tunteista ja ajatuksista. Ympäröi jokaisen väittämän kohdalla numero, joka parhaiten kuvaa kokemuksiasi viimeisen kahden viikon aikana.

(1 = en koskaan, 2 = harvoin, 3 = silloin tällöin, 4 = usein, 5 = koko ajan)

	1=en koskaan	2=harvoin	3=silloin täl- löin	4=usein	5=koko ajan
1. Olen tuntenut itseni toiveikkaaksi tulevaisuuden suhteen					
2. Olen tuntenut itseni hyödylliseksi					
3. Olen tuntenut itseni rentoutuneeksi					
5. Olen käsitellyt ongelmia hyvin					
7. Olen ajatellut selkeästi					
9. Olen tuntenut läheisyyttä toisiin ihmisiin					
11. Olen kyennyt tekemään omia päätöksiä asioista					

“Warwick Edinburgh Mental Well-Being Scale (WEMWBS) © NHS Health Scotland, University of Warwick and University of Edinburgh, 2006, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2011, all rights reserved.”

Liite 2.**LOPPUMITTAUS (Ryhmät; yksilöajat)**

1. Ikä	
	18–29-vuotiaat
	30–62-vuotiaat
	63–79-vuotiaat
	80-vuotiaat tai yli

2. Sukupuoli	
	Nainen
	Mies
	Muu

3. Paikkakunta	

4. Oletko...	
	Läheinen
	Kokija
	Tekijä

7. Tunnetteko itsenne yksinäiseksi?	
	En koskaan
	Hyvin harvoin
	Joskus
	Melko usein
	Usein

Loppumittaus

Valitse jokaisen kysymyksenkohdalla yksi vastausvaihtoehdoista. Vastaa sen mukaan, mitä tukea olet saanut Nettideittiturvasta (esim. Yksilöajat, vertaisryhmä).

1 = ei yhtään 2 = vähän 3 = jonkin verran 4 = melko paljon 5 = paljon

	1 = ei yhtään	2 = vähän	3 = jonkin verran	4 = melko paljon	5 = paljon
1. Yhteyden ottaminen auttoi minua.					
2. Sain tukea yksilökeskusteluista työntekijän kanssa.					
3. Sain tukea ohjatusta vertaisryhmästä.					
4. Olen kokenut tulevani ymmärretyksi.					
5. Ryhmän ohjaaja vaikutti myönteisesti prosessiini.					
6. Ryhmän jäsenet vaikuttivat myönteisesti prosessiini.					
7. Opin arvostamaan itseäni paremmin ryhmän aikana.					
8. Toimintaan osallistumisen ansiosta voin nyt paremmin.					
9. Toimintaan osallistuminen auttoi läheisiäni.					
10. Olen rohkaistunut keskustelemaan vaikeistakin asioista tai tunteista.					
11. Itsetuntemustyöskentelyni jatkuu/on jatkunut ohjatun vertaisryhmän jälkeen.					

1. Millaisia muutoksia olet huomannut itsessäsi työskentelyprosessin lopussa/jälkeen?

2. Miten työskentely on vaikuttanut itsetuntemukseesi?

3. Arvioi toiminnan vaikuttavuutta itsesi kannalta.

LÄHEISET

LÄHEISET				
Koen voivani vaikuttaa siihen että, läheiseni ei joudu uudelleen romanssihuijauksen kohteeksi				
1 Täysin eri mieltä	2 Eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä

KOKIJAT

Mahdollisuuteni välttää romanssihuijauksen uhriksi tuleminen nyt on:

Suuri todennäköisyys - Ei todennäköisyyttä

KOKIJAT				
Mahdollisuuteni välttää romanssihuijauksen uhriksi tuleminen on nyt				
1 Hyvin vaikeaa	2 Vaikeaa	3 Ei helppoa eikä vaikeaa	4 Helppoa	5 Hyvin helppoa